

emū

EMU:Skola

Mūsdienīgs digitāls skolēnu
emocionālo un uzvedības grūtību
monitoringa un atbalsta rīks
izglītības iestādēm

Pieejas aprobācijas pilotprojekta
gala ziņojums

Pētījums izpildīts un finansēts, pamatojoties uz pakalpojuma līguma Nr. 2-6.1e/21/14 "Par izglītojamo sociālemocionālās un mentālās veselības problēmu identificēšanas un risināšanas pieejas procesa un algoritma aprobāciju Latvijas skolās", kas tika noslēgts 2021. gada 2. februārī starp Izglītības un zinātnes ministriju un nodibinājumu "Fonds PLECS".

Pasūtītājs:

**IZGLĪTĪBAS
UN ZINĀTNES
MINISTRIJA**

Izpildītājs:

**NODIBINĀJUMS
"FONDS PLECS"**

ZIŅOJUMA AUTORI:

**Kristīne Dambe,
Nils Sakss Konstantinovs,
Jānis Erts, Georgs Rubenis**

Šī pētījuma saturs un tajā paustie viedokļi atspoguļo tikai autoru nostāju. Pievienojot norādi uz pētījumu, atļauta pētījumā iekļautās informācijas citēšana.

SATURS

4	KOPSAVILKUMS
4	Ievads un konteksts
8	Pilotprojekta rezultāti
15	Secinājumi un nākamie soļi
17	1. NODAĻA. IEVADS UN KONTEKSTS
17	Ievads un konteksts
19	Par EMU: Skola
21	Par pilotprojektu
25	2. NODAĻA. SKOLU ATGRIEZENISKĀ SAITE PAR EMU: SKOLA
26	Kā skolas jau šobrīd pamana un risina bērnu emocionālās un uzvedības grūtības?
33	Kā skolas novērtē EMU: Skola un savu pieredzi pilotprojekta laikā?
36	Atgriezeniskā saite no dažādām lietotāju grupām
52	3. NODAĻA. KO SKRĪNINGA DATI SAKA PAR BĒRNU EMOCIONĀLAJĀM UN UZVEDĪBAS GRŪTĪBĀM?
53	Izmantotie skrīninga dati un analīzes mērķi
54	EMU skrīninga (anketa “Stiprās puses un grūtības”) rezultāti
59	Emociju skrīninga dati
62	4. NODAĻA. EMU: SKOLA LOMA PLAŠĀKĀ KONTEKSTĀ
62	Analīzes mērķi
63	EMU: Skola pieejas izmantošana kopējā izglītības kvalitātes monitoringa ietvarā
65	EMU: Skola risinājuma ieviešanas, finansēšanas un attīstīšanas versijas
70	5. NODAĻA. SECINĀJUMI UN NĀKAMIE SOĻI
72	IZMANTOTĀ LITERATŪRA
74	1. PIELIKUMS. PĒTĪJUMA METODOĻĪJA
78	2. PIELIKUMS. EMU: SKOLA IZMANTOTIE SKRĪNINGA INSTRUMENTI
78	Emociju skrīninga anketa
78	Vajadzību skrīninga anketa (“Stiprās puses un grūtības”)
80	3. PIELIKUMS. PIEEJA PERSONAS DATU APSTRĀDEI
80	Pieeja pilotprojekta laikā
83	Pieeja kopš 2021. gada septembra

KOPSAVILKUMS

IEVADS UN KONTEKSTS

KĀPĒC SKOLĀM JĀSEKO LĪDZI BĒRNU EMOCIONĀLAJĀM UN UZVEDĪBAS GRŪTĪBĀM, UN KĀ EMU: SKOLA VAR PALĪDZĒT?

Zinātniskie pētījumi pierāda, ka bērna sociālemocionālās un uzvedības grūtības ietekmē ne tikai bērna pašsajūtu, bet arī spēju mācīties (piemēram, Early Intervention Foundation, 2017; OECD, 2017; Ruby, 2019; Goodman et al., 2015; Lereya et al., 2019). Svarīgi šīs grūtības agrīni pamanīt un risināt, lai novērstu tālāku problēmu rašanos. Diemžēl Latvijai Eiropas Savienības kontekstā daudzi ar skolas vecuma bērnu psihoemocionālo veselību saistītie rādītāji ir vieni no vājākajiem. Tā, piemēram, valstī ir maz psihiskās veselības speciālistu (viens no zemākajiem rādītājiem Eiropā) un vieni no augstākajiem narkotisko vielu lietošanas un mobinga izplatības rādītājiem starp skolēniem (ESPAD, 2019; Downes et al., 2016).

Citu valstu, piemēram, Lielbritānijas, pieredze rāda, ka izglītības iestādes ir viens no svarīgākajiem posmiem bērnu sociālemocionālo vajadzību identificēšanā un problēmu agrīnā prevencijā, kā arī kopējā bērnu sociālemocionālās veselības stiprināšanā (Public Health England, 2016; Department for Education, 2018). Lai sistēma izglītības iestādē veiksmīgi darbotos, tai jāiekļauj vairākas komponentes, starp kurām

ir gan sociālemocionālo prasmju mācīšana, gan emocionālo un uzvedības grūtību skrīnings (piemēram, Stiffler et al., 2015; Department for Education, 2018). Sistemātisks visu bērnu skrīnings ir īpaši būtisks, lai nodrošinātu, ka visu bērnu grūtības tiek pamanītas.

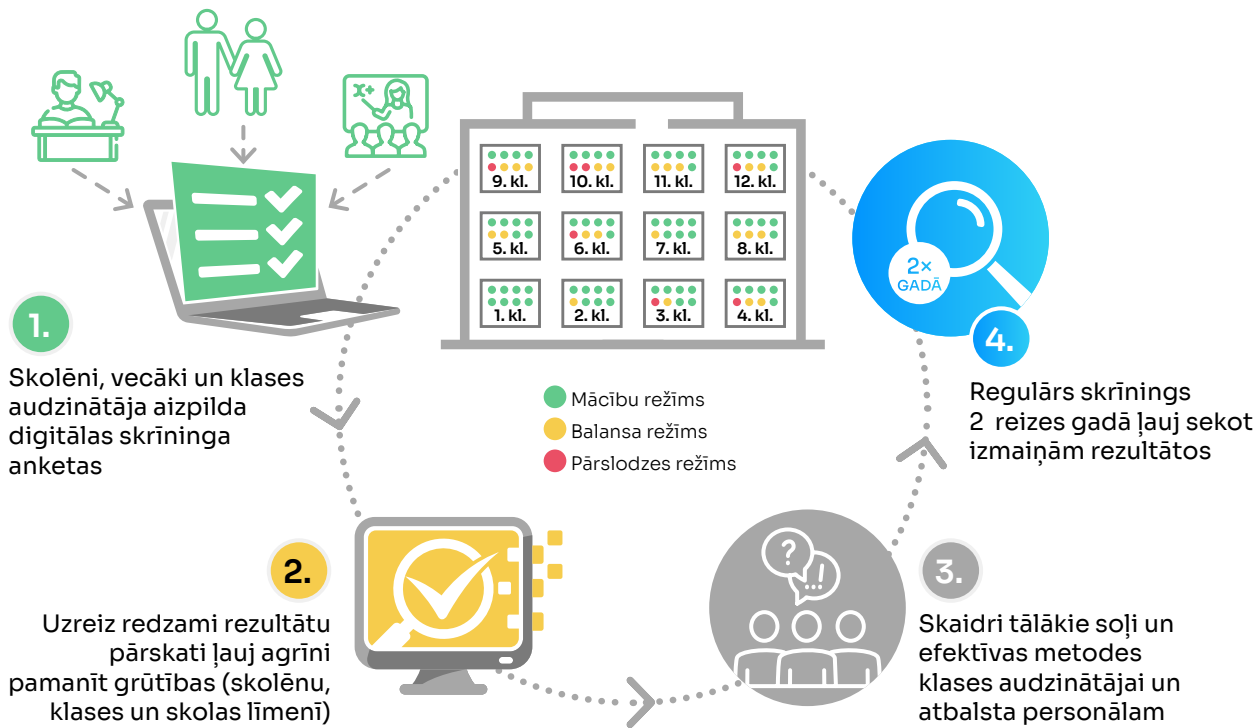
Turklāt šāda veida instrumenti nepieciešami arī pašām skolām (klašu audzinātājiem un atbalsta personālam) kā atbalsta instrumenti audzināšanas darbā. Mūsdienīga skola sen vairs nav vieta, kurā māca tikai akadēmiskās zināšanas, skolai arī jārada emocionāli droša vide un jaunās kompetenču pieejas ietvaros arī jāattīsta bērnu sociāli emocionālās prasmes – šī pieeja “iekodēta” jaunajos IKVD skolu kvalitātes standartos un VISC izstrādātajā kompetenču izglītības pieejā.

Latvijā pašlaik praksē nav ieviests neviens skrīninga instruments bērnu emocionālo un uzvedības grūtību monitorēšanai, ko varētu efektīvi pielietot vispārējās populācijas līmenī. Tāpēc radīta EMU: Skola – mūsdienīgs, digitāls atbalsta rīks, kas ļauj skolai sekot līdzi bērnu grūtībām, lai ātrāk un efektīvāk sniegtu nepieciešamo atbalstu.

KĀ STRĀDĀ EMU:SKOLA?

EMU:SKOLA STRĀDĀ PAVISAM VIENKĀRŠI:

1. EMU: Skola sistēma izsūta divu veidu skrīninga anketas izglītojamajiem, vecākiem un atsevišķos gadījumos arī klašu audzinātājiem, kas ļauj gan sekot līdzi izglītojamo, klases un skolas kopējai emocionālajai labsajūtai, gan identificēt tos izglītojamos, kuriem nepieciešams papildu atbalsts.
2. Digitālajā platformā parādās rezultātu apkopojums un ieteikumi izglītojamā, klases un izglītības iestādes līmenī, kā arī skolas atbalsta personālam tiek apkopota informācija par tiem izglītojamajiem, kuriem skrīnings uzrādījis visaugstāko risku.

Kā holistiska pieeja EMU: Skola ietver ne tikai pašu platformu, bet nodrošina arī nepieciešamās tiešsaistes mācības klašu audzinātājiem, atbalsta personālam un skolas vadības komandai.

EMU: Skola pieejas mērķis ir būt par digitālu rīku, kas atbalsta klašu audzinātājus un komandu audzināšanas darbā, kā arī skolas vadības komandu skolas atbalsta sistēmas kvalitātes un efektivitātes izvērtēšanā un resursu plānošanā.

EMU: SKOLA:

- ar zinātniski pamatotu skrīninga pieeju ļauj agrīnāk ieraudzīt izglītojamos ar uzvedības un/vai emociju grūtībām;
- palīdz veidot sadarbību starp klases audzinātāju un atbalsta personālu;
- palīdz skolai izsekot un attīstīt sadarbības procesus un resursu plānošanu izglītojamo grūtību risināšanā;
- dod tūlītējas rezultātu interpretācijas, kas ir nepieciešamas darbam ar izglītojamajiem;
- sniedz metodiskus ieteikumus audzinātājiem un atbalsta personālam.

PILOTPROJEKTA MĒRĶI UN NORISE

Lai izvērtētu, vai EMU: Skola piedāvātā skrīninga pieeja ir praktiski realizējama Latvijas skolās un profesionālās izglītības iestādēs, Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) finansiāli atbalstīja praktisko pētījumu, kurā pieeja tika testēta 15 izglītības iestādēs visā Latvijā. Pilotprojekta virsmērķis bija izpētīt nepieciešamās darbības un resursus izglītojamo sociālemocionālās un mentālās veselības problēmu identificēšanas un risināšanas pieejas procesa un algoritma aprobācijai Latvijas skolās.

Praktiskajā pētījumā bija jāatbild uz vairākiem pragmatiskiem jautājumiem, ieskaitot:

1. Vai EMU: Skola piedāvātā skrīninga pieeja ir praktiski realizējama izglītības iestādēs Latvijā?
2. Vai EMU: Skola palīdz izglītības iestādēm efektīvāk identificēt un risināt bērnu emocionālās un uzvedības grūtības?
3. Ko iegūtie skrīninga dati saka par izglītojamo grūtībām?
4. Kādā veidā EMU: Skola varētu mērogot, lai tas kā praktisks darba atbalsta instruments būtu pieejams pēc iespējas lielākam izglītības iestāžu skaitam?
5. Kā EMU: Skola iegūtie dati un pieeja varētu tikt lietota kopējā izglītības kvalitātes monitoringa kontekstā?

Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, tika analizēti skrīninga gaitā iegūtie kvantitatīvie dati (7583 izglītojamo¹, 5461 vecāku, 3751 klases audzinātāja aizpildītas anketas), kā arī veikta pilotskolu² klašu audzinātāju anketēšana (179 aizpildītas anketas) un novadītas 42 daļēji strukturētas intervijas un fokusgrupas ar pilotskolu klašu audzinātājām, atbalsta personālu, direktoriem un vecākiem. Attālināto mācību formāta un pandēmijas radīto apstākļu dēļ lielākā daļa atgriezeniskās saites tika iegūta no skolu personāla.

Pētījumā piedalījās 15 izglītības iestādes no visas Latvijas, kas ietvēra dažādu izglītības iestāžu veidus (pamatskolas, vidusskolas, ģimnāzijas, profesionālās vidusskolas un tehnikumus). Šajās izglītības iestādēs kopā mācījās gandrīz 7000 izglītojamo 383 klasēs vai grupās/kursos.

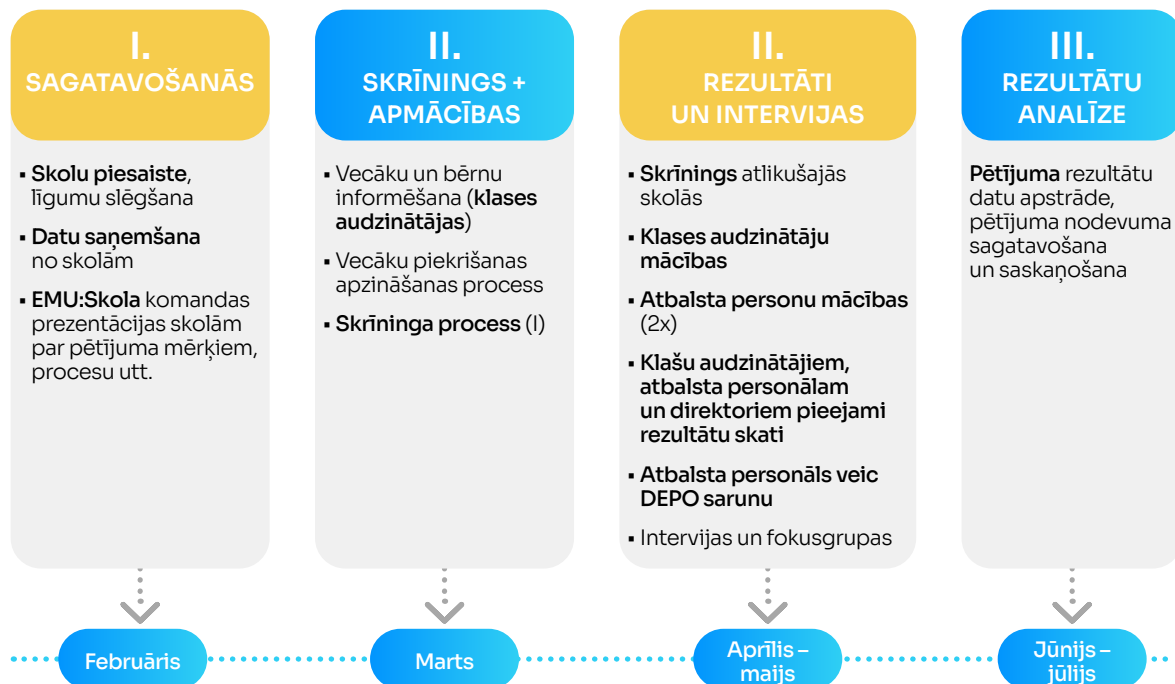

¹ Aizpildīto anketu skaits pārsniedz izglītojamo skaitu, kuri piedalījās pilotprojektā, jo 5.–12. klašu/1.–4. kursu izglītojamajiem bija jāaizpilda 2 skrīninga anketas.

² Pilotskolās iekļāva gan vispārizglītojošās skolas, gan tehnikumus un profesionālo vidusskolu. Lasāmības dēļ turpmāk tekstā atsaucamies uz "pilotskolām".

PILOTPROJEKTA LAIKA LĪNIJA

1. ATTĒLS

Visa pilotprojekta laikā pilotprojekta dalībroskolām bija iespēja piedalīties iknedēļas tiešsaistes jautājumu un atbilžu sesijās ar EMU:Skola komandu

Avots: autoru apkopojums.

PANDĒMIJAS IETEKME UZ PILOTPROJEKTA NORISI

Tā kā pilotprojekts norisinājās Covid-19 apstākļos, pilotskolās mācības un skolēnu atbalsts norisinājās pārsvarā attālināti. Tas ietekmēja skrīninga un pieejas aprobāciju vairākos veidos. Pirmkārt, pilotskolām bija grūtāk informēt un iesaistīt bērnus un vecākus. Otrkārt, klašu audzinātājiem bija grūtāk aizpildīt anketas par bērniem, jo bija novērojušas viņus klātienē mācībās tikai neilgu laiku rudens semestrī. Treškārt, attālināto mācību formātā pilotskolu personālam bija mazāka vēlme izmēģināt EMU:Skola sniegto metodiku, nekā tas būtu bijis klātienē.

Pilotprojekts norisinājās no 2021. gada februāra līdz jūlijam (1. attēls). Lielākajā daļā pilotskolu skrīnings norisinājās martā–aprīlī, rezultāti bija pieejami aprīļa beigās–maija vidū. Atgriezeniskās saites intervijas un fokusgrupas norisinājās maijā un jūnijā. Pilotprojekta laikā tika veiktas dažādas izglītojošās aktivitātes un tika nodrošinātas nepieciešamās mācības par skrīninga veikšanu un rezultātu interpretēšanu.

Lai gan šie ierobežojošie apstākļi nav būtiski, mūsu redzējumā pilots ļāva pietiekami izvērtēt EMU:Skola piedāvāto kopējo monitoringa pieeju – par to liecina arī kopējā pozitīvā pilotskolu sniegtā atgriezeniskā saite. Turklāt EMU:Skola sniegtajiem datiem par bērnu grūtībām bija īpaši būtiska nozīme tieši attālināto mācību kontekstā – bērnu un vecāku sniegtā informācija ļāva klašu audzinātājiem un atbalsta personālam operatīvi iegūt informāciju par grūtībām, par kurām pilotskolas citkārt nebūtu uzzinājušas.

PILOTPROJEKTA REZULTĀTI

LAI
IZVĒRTĒTU
PILOT-
PROJEKTU...

...TIKA ANALIZĒTI IEGŪTIE SKRĪNINGA DATI, KĀ ARĪ NOVADĪTAS VAIRĀK NEKĀ 40 INTERVIJAS UN FOKUSGRUPAS AR PILOTSKOLU KLAŠU AUDZINĀTĀJĀM, ATBALSTA PERSONĀLU UN SKOLU DIREKTORIEM, KĀ ARĪ DAŽAS VECĀKU FOKUSGRUPAS.

KO SKRĪNINGA DATI SAKA PAR BĒRNU EMOCIONĀLAJĀM UN UZVEDĪBAS GRŪTĪBĀM?

Skrīninga dati rāda, ka būtiskai daļai bērnu nepieciešams atbalsts – īpaši pandēmijas un attālināto mācību apstākļos.

Skrīninga dati rāda, ka līdz pat 1/3 bērnu potenciāli ir būtiskas emociju un/vai uzvedības grūtības (2. attēls), kuru dēļ viņiem var būt nepieciešams papildu atbalsts skolā vai ārpus tās (t. i., skolēni “uzmanības režīmā” un “stresa režīmā”).³

³ Bērnu, vecāku un klases audzinātāju aizpildīto “Stiprās puses un grūtības” anketu rezultāti tiek apkopoti, nosakot EMU “režimu” – t. i., “mācību režīms” norāda, ka bērns ir emocionālā līdzsvarā, labi tiek galā ar ikdienas stresu un spēj ar pilnu atdevi nodoties mācībām; “stresa režīms” nozīmē, ka bērns potenciāli piedzīvo paaugstinātu stresu, kas rada grūtības un sāk izpausties nepalīdzošā stresa uzvedībā; mācīšanās var būt apgrūtināta; “uzmanības režīms” norāda, ka bērnam nepieciešams pievērst nopietnu uzmanību gan no atbalsta speciālistiem, gan ģimenes, lai novērtētu stresa izraisītās grūtības, riska līmeni un sniegtu palīdzību. Jāizvērtē, vai jāpiesaista papildu atbalsts ārpus skolas.

EMU: SKOLA SKRĪNINGA KOPĒJIE REZULTĀTI PILOTSKOLĀS – 1/3 BĒRNU POTENCIĀLAS GRŪTĪBAS

2. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati (n = 6968), anketa “Stiprās puses un grūtības”, izglītības iestāžu dati par izglītojamo kopējo skaitu.

Tas nozīmē, ka hipotētiskā 30 bērnu klasē pilotprojekta skolā klases audzinātājam būtu jāatbalsta 9 bērni:

30 bērnu klasē pilotprojekta skolā:
15 skolēni mācību režīmā
5 skolēni stresa režīmā
4 skolēni uzmanības režīmā
 par **6 skolēniem** nav informācijas

ATBALSTA PERSONĀLA REDZESLOKĀ NONĀCIS BŪTISKS SKAITS BĒRNU

Kā redzams 3. attēlā, atsevišķās pilotskolās skrīnings identificēja 7–150 bērnus “uzmanības režīmā”, lai gan vairākās pilotskolās šis skaits ir mazs, jo pilotprojektā piedalījās maza daļa izglītojamo.

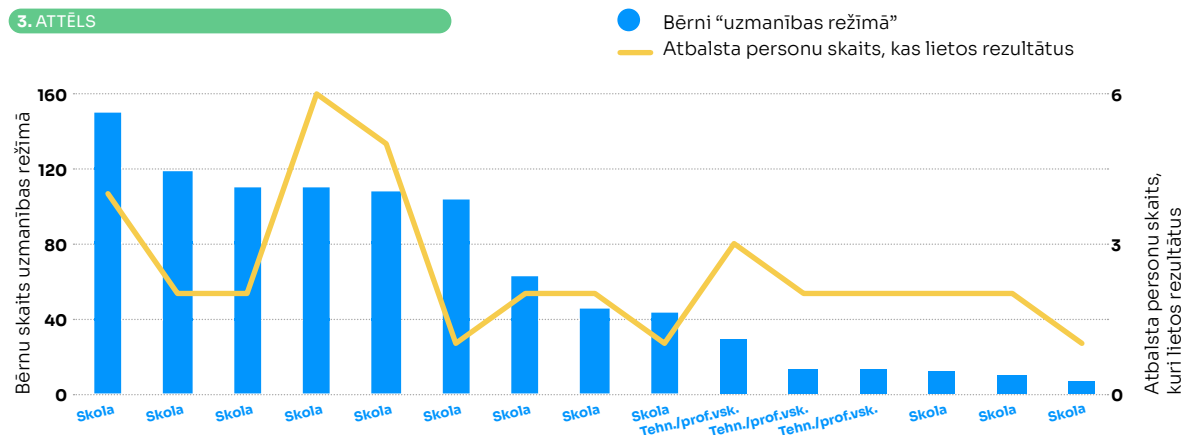
Ņemot vērā atbalsta personāla skaitu, kas būs rezultātu lietotāji un, visticamāk, arī izvērtēs tālākos soļus un nepieciešamo atbalstu (1–6 cilvēki atkarībā no izglītības iestādes), tas

nozīmē, ka uz vienu skolas identificēto atbalsta personu pilotprojekta laikā bija 5–104 bērni “uzmanības režīmā”.

Vairākās pilotskolās atbalsta personāls norādīja, ka šis “uzmanības režīma” bērnu skaits ir ļoti liels, lai veiktu nākamos pēc skrīninga paredzētos soļus, ņemot vērā, ka jau tuvojās mācību gada noslēgums. Tomēr darbs ar šiem bērniem, veicot papildu prioritizēšanas darbības, būtu iespējams mācību gada laikā, kad atbalsta personālam būs 3–4 mēneši laika strādāt ar katra skrīninga posma rezultātiem.

“UZMANĪBAS REŽĪMA” BĒRNU SKAITS PILOTSKOLĀS PRET ATBALSTA PERSONĀLA SKAITU, KAS BŪS DATU LIETOTĀJI (IDENTIFICĒ PAŠAS SKOLAS)

3. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati, anketa “Stiprās puses un grūtības”, dati par 6968 bērniem vecumā no 7 līdz 19 gadiem.

Tas, ka daudzām skolām “uzmanības režīma” bērnu skaits – īpaši pandēmijas apstākļos – būs pārsteigums, bija sagaidāms. Kā minēja viena no atbalsta personāla pārstāvēm intervijā – šo datu ieraudzīšana līdzinās aisberga neredzamās daļas izcelšanai no jūras. Tāpēc būtiski pieiet rezultātiem pragmatiski, prioritizējot gadījumus, kuriem pievērsties un izvirzot reālistiskus sasniedzamus mērķus.

SKRĪNINGS ĻĀVA IERAUDZĪT BĒRNUS, KURI CITKĀRT PALIKTU NEPAMANĪTI

Pilotskolu vērtējumā skrīnings ļāva beidzot ieraudzīt aisberga neredzamo daļu – bērnus un jauniešus ar emocionālajām grūtībām, kuras ne vienmēr redzamas bērna uzvedībā, sekmēs vai kavējumos. Šīs grūtības īpaši svarīgi risināt pandēmijas un attālināto mācību kontekstā, kad tās, visdrīzāk, ir būtiski pieaugušas. Atgriezeniskā saite no klašu audzinātājiem un atbalsta personāla liecina, ka tieši skrīnings ļāvis pamanīt šo bērnu vajadzības.

Kad ieraudzīju skaitļus maija sākumā, pārņēma panika, domāju – esam ieberzušies ar šo projektu. Pagāja nedēļa, pārrunājām ar direktori – viņi nomierināja, ka šie rezultāti ir jau gadu gadiem, neizejam cauri visiem vienā reizē. Pieejam reālistiski – ņemam, mēģinām, skatāmies.

Kad aisbergu izceļ ārā no jūras, tad ir šausmas, bet patiesībā esi bijis visu laiku blakus. *Vismaz tagad apjaušam, kā plānot nākamo gadu, un izmantojam rīku savā labā.*

/Pilotskolas atbalsta personāls/

Par vienu bērnu, skatoties uz mācību vērtējumiem, man šķita, ka viss ir kārtībā. Bet tieši šajā semestrī pamanīju, ka kaut kas nav. Pēc testa sapratu, ka nonāca “uzmanības režīmā”. Izrunājām, un atklājās, ka ļoti traucējoša vide mājās. Sasaucām uz konsultāciju un izvilcām no grāvja ārā. Ja nebūtu testa, varbūt joprojām domātu, vai tur kaut kas ir vai nav..

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Tieši mani labie, izcilie 3 bērni ir trauksmes stāvoklī. Viņi ir pilnīgi pārmācījušies, ar trīcošām rokām. Sazvanīju, un mēs visu pārrunājām. Vienā ģimenē izmisums, bērns vispār neguļ – tikai mācās, lasa, raksta. Par to skolā nezināja neviens, atzīmes labas, stundas nekavēja. Arī man kā klases audzinātājam ne bērns, ne vecāki nebija iepriekš pateikuši.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

KĀDA BIJA PILOTSKOLU ATGRIEZENISKĀ SAITE PAR EMU: SKOLA PIEDĀVĀTO PIEEJU?

LIELĀKAJĀ DAĻĀ PILOTSKOLU VALDĪJA IZPRATNE PAR TO, KĀPĒC IR JĀATBALSTĀ BĒRNU EMOCIONĀLĀS VAJADZĪBAS UN KĀ TAS IETEKMĒ MĀCĪBU SNIEGUMU UN BĒRNU MOTIVĀCIJU MĀCĪTIES

Intervijas un fokusgrupas liecina, ka izglītības iestāžu vadības komandas un atbalsta personāls saprot, ka bērnu emocionālās un uzvedības grūtības var ietekmēt bērnu motivāciju, uzvedību un mācību sniegumu.

Klašu audzinātāju aptaujā arī 94% klašu audzinātāju uzskatīja, ka skolas uzdevums ir sekot līdzi bērnu emocionālajam stāvoklim, un 91% piekrita, ka skolā tiek pievērsta uzmanība bērnu emocionālajām vajadzībām. Turklāt 88% piekrita, ka skolai bērnu emocionālā labsajūta ir tikpat svarīga kā akadēmiskās sekmes. Tāpēc izglītības iestādēs, kuras piedalījās pilotā, jau daudz tiek darīts, lai savu iespēju robežās atbalstītu un risinātu bērnu emocionālās un uzvedības grūtības.

KLAŠU AUDZINĀTĀJI UZSKATA/PIEKRĪT:

- 94%** skolas uzdevums ir sekot līdzi bērnu emocionālajam stāvoklim
- 91%** skolā tiek pievērsta uzmanība bērnu emocionālajām vajadzībām
- 88%** skolai bērnu emocionālā labsajūta ir tikpat svarīga kā akadēmiskās sekmes

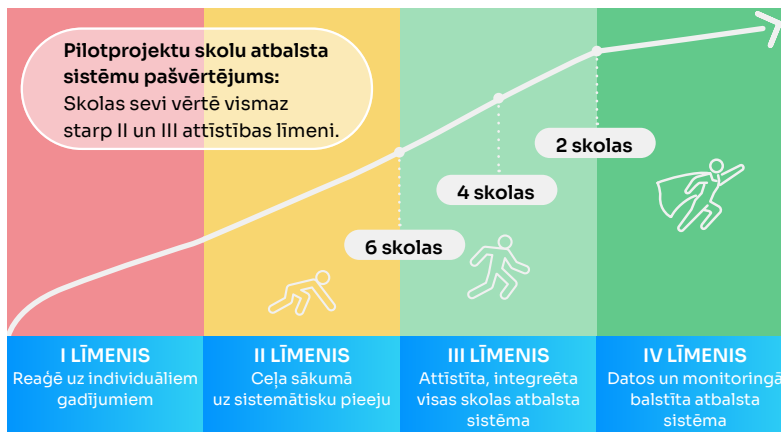
Tomēr lielākā daļa pilotskolu direktoru atzīst, ka šobrīd vēl ir tikai ceļā uz efektīvu un sistemātisku pieeju bērnu atbalstam. Intervijās un fokusgrupās (pārsvārā ar skolu direktoriem) lūdzām novērtēt, cik labi strādā esošā sistēma, un pastāstīt par lielākajiem izaicinājumiem. Lai veicinātu šo diskusiju, izveidojām ietvaru, kas kopumā raksturoja četrus līmeņu skolu atbalsta sistēmas. Šis ietvars tika radīts kā diskusijas veicināšanas materiāls, nevis kā skolu sistēmu novērtēšanas instruments.

Lielākā daļa izglītības iestāžu sevi novērtēja starp 2. un 3. līmeni (4. attēls) – t. i., pilotskolās jau ir iestrādnes sistemātiskai pieejai, ir savstarpējie sadarbības mehānismi starp klašu audzinātājiem un atbalsta personālu, tiek domāts ne tikai par uzvedības grūtībām, bet arī emocionālām grūtībām, tomēr direktori vēl neraksturotu skolu sistēmu kā “attīstītu un integrētu”. Lielākie izaicinājumi saistījās ar atbalsta resursu trūkumu, kura dēļ nevarēja sniegt preventīvu atbalstu, kā arī atbalstu bērniem, kuru grūtības jau pamanītas, kā arī sistemātisku monitoringa un datu analītiskas instrumentu trūkumu. Šajā ziņā var palīdzēt tieši EMU: Skola.

PILOTSKOLU PAŠVĒRTĒJUMS PRET PIEDĀVĀTO IETVARU

4. ATTĒLS

Pilotprojekta skolas ir ceļā uz attīstītām atbalsta sistēmām. EMU:Skola ir nākamais solis skolu sistēmu pilnveidē

* Nav iekļautas 3 pilotprojekta skolas, kuru intervijas vai fokusgrupās šī tēma netika apspriesta.

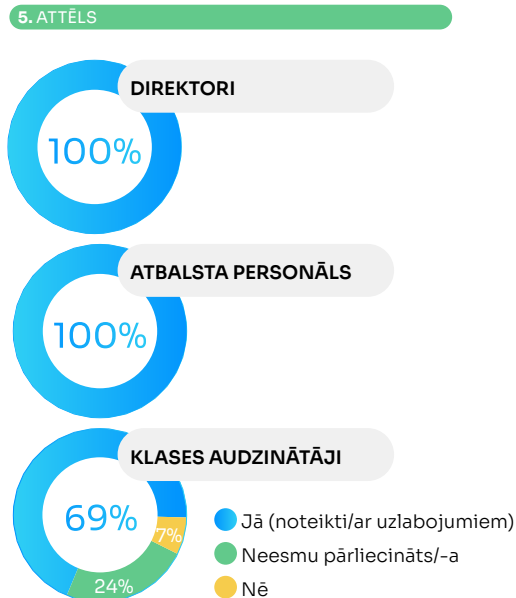
Avots: intervijas un fokusgrupas ar pilota iestāžu direktoriem, klašu audzinātājiem un atbalsta personālu (12 no 15 izglītības iestādēm); autoru apkopojums.

KOPUMĀ PILOTSKOLAS REDZ EMU:SKOLA KĀ PRAKTISKU ATBALSTA INSTRUMENTU, KURU VĒLĒTOS IZMANTOT ARĪ NĀKAMGAD.

Direktori un skolas atbalsta personāls viennozīmīgi novērtēja EMU: Skola kā rīku, ko vēlētos lietot skolā arī ikdienā mācību gada laikā. Mazliet skeptiskākas bija klašu audzinātājas – 69% piekrita, ka vēlētos lietot EMU: Skola arī nākamgad (5. attēls). Kā atzina pašas skolas, sākotnējā pretestība un skepse pret visu jauno ir normāla inovāciju ieviešanas procesa sastāvdaļa. Būtiskākos ieguvumus un iesaistes barjeras dažādajām lietotāju grupām detalizēti analizējam attiecīgajās sadaļās.

Kā būtiskākos ieguvumus pilotskolas min EMU:SKOLA sniegtās datu vizualizācijas un skaidrojumus, iespēju ātri un operatīvi iegūt 360° skatu par bērnu un uzrunāt šos bērnus skrīninga procesa kontekstā (6. attēls). Puse klašu audzinātāju piekrita, ka skrīnings ļāvis ieraudzīt grūtības, kuras citādi nebūtu pamanītas.

SKOLU VĒLME LIETOT EMU:SKOLA ARĪ NĀKAMGAD

Avots: klašu audzinātāju anketa (n = 179), 40 intervijas un fokusgrupas ar klašu audzinātājiem, skolu atbalsta personālu un direktoriem.

KĀ EMU:S KOLA PALĪDZ? VISBIEŽĀK MINĒTIE 3 IEGUVUMI

6. ATTĒLS

- 1.** Palīdz ieraudzīt katru bērnu un rada iespēju uzrunāt bērnus – it īpaši tos bērnus, kuru grūtības neizpaužas ārējā uzvedībā
- 2.** Iespēja klases audzinātājam un atbalsta personālam ātri iegūt 360° skatu par bērnu, apkopojot paša bērna, vecāka un klases audzinātāja redzējumu.
- 3.** Viegli pārskatāmi, vizualizēti rezultātu skaidrojumi ar konkrētiem ieteikumu nākamajiem soļiem komunikācijai ar vecākiem un bērna atbalstā.

Pirmā reakcija, ka [skolēnam] stresa režīms – tā ir kļūda. Piezvanu – bērns izmisumā. Kavējumu nav, sekīga, bet ir uz lūšanas robežas. Ļoti, ļoti labie bērni pakļauti stresam. Šobrīd slīd laukā arī «stumjamie» un «grūžamie», jo nav iespējams atbalstīt klātienē.

Klases audzinātāja, EMU:SKOLA pilota dalībnieks

Man liekas, ka šis ir tiešām noderīgs visām skolām – gan mazām, gan lielām. Jo citur nav tāda resursa, rīka, kas «smuki» saliktu kopā visu pušu viedokļus pēc 360° pieejas.

Skolas direktors, EMU:SKOLA pilota dalībnieks

Es redzu šeit rīku un atbalstu skolotājiem. No skolotāja pašlaik prasa, bet viņiem ir ļoti nepieciešams atbalsts darbā. Ja pretim dodam arī darbarīkus, nevis tikai sakām «dariet», kad skolotājs jau tā ir izmisuma stāvoklī, tad ir spēks, varēšana un darbošanās.»

Skolas direktore, EMU:SKOLA pilota dalībniece

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179), klašu audzinātāju, atbalsta personāla un skolas vadības komandas intervijas, 2 vecāku fokusgrupas.

VECĀKU UN BĒRNU IESAISTE BIJUSI SALĪDZINOŠI AUGSTA, BET SĀKOTNĒJĀS ŠAUBAS VARĒS PALĪDZĒT MAZINĀT TIKAI ATKĀRTOTA POZITĪVA SKRĪNINGA PROCESA PIEREDZE

Ņemot vērā skrīninga inovatīvo formātu, vecāku un bērnu iesaiste bijusi augsta – no 6968 izglītojamajiem 85% vecāku (vai pati izglītības iestāde) apstiprināja bērnu dalību. Turklāt 76% bērnu, kuri varēja piedalīties skrīningā, aizpildīja vismaz vienu no skrīninga anketām. Tomēr, kā bija sagaidāms, klašu audzinātāji bērnu un vecāku sākotnējo attieksmi pret skrīningu vērtē lielākoties kā šaubīgu – bija nepieciešami papildu skaidrojumi, lai pārliecinātu piedalīties.

parunāties ar uzticības personu skolā īpaši svarīga bija pandēmijas un attālināto mācību apstākļos.

Visbiežāk pieminētās barjeras vecāku iesaistei bija vecāku bailes, ka caur skrīningu procesu skola ieraudzīs, kas notiek viņu ģimenē, un “mazgās netīro veļu”, kā arī pandēmijas apstākļos vecāki bija jau pārguruši no dažādajām anketām un aptaujām. Tā kā EMU: Skola vēl ir jauns un nezināms process, vecākiem arī bija neskaidrība par to, kas tieši notiks ar datiem, kurš tos redzēs utt. Pilotskolu ieteikumi vecāku iesaistes uzlabošanai apkopoti 7. attēlā.

BĒRNU UN VECĀKU IESAISTE:

76% bērnu aizpildīja vismaz vienu no skrīninga anketām

85% vecāku (vai pati izglītības iestāde) apstiprināja bērnu dalību.

Pretēji sākotnējām klašu audzinātāju un atbalsta personāla šaubām pilots pierādīja: ja bērniem pajautā pareizā veidā, tad liela daļa ir gatavi un vēlas atklāti stāstīt par savām emocionālajām grūtībām. Lai šādu atklātību nodrošinātu, bērnam jāredz klases audzinātājs, skolotājs vai atbalsta personāls kā uzticības personas. Skolas novēroja, ka iespēja

Pēc skrīninga runājām ar bērniem. Jāsaka, bērniem ir ļoti būtiski, ka zvana. Bija tikai divi, kas izvairījās, pārējie labprāt gribēja aprunāties un turpināt sarunu. Dažiem arī uzaicinājām vecākus uz skolu aprunāties. Bērni ir ļoti atklāti – var secināt, ka ir aktuāli runāt par šīm lietām.

/Pilotskolas atbalsta personāls/

LAI UZLABOTU VECĀKU IESAISTI, SKOLAS UN PAŠI VECĀKI IESAKA VECĀKIEM IEDOT VĒL VAIRĀK INFORMĀCIJAS, BET ŠAUBAS VISEFEKTĪVĀK VARĒS KLIEDĒT TIKAI PAŠU POZITĪVĀ PIEREDZE

7. ATTĒLS

IESPĒJA REDZĒT SAVA BĒRNA REZULTĀTUS – veicinātu iesaisti, bet skolu pārstāvjiem pretrunīgi viedokļi, jo ļoti jāpārdomā saturs

IESPĒJA PĀRRUNĀT REZULTĀTUS AR KLASES AUDZINĀTĀJU UN BĒRNU – skolās, kurās klašu audzinātāji pārrunāja rezultātus, vecāki šo minēja kā būtisku ieguvumu

MĀCĪBU ATSĀKŠANĀS KLĀTIENĒ.

Klašu audzinātājas uzsvēra, ka klātienē vecāku iesaiste būtu daudz labāka

PARĀDĪT ĻOTI KONKRĒTUS PIEMĒRUS NO PROJEKTA – kādus rezultātus redz, kas tiek darīts utt., lai nav sajūta par «kaķi maisā»

TIKŠANĀS AR EMU:SKOLA PĀRSTĀVJIEM / SKAIDROJUMI KLĀTIENĒ VAI TIEŠSAISTĒ. Vecāki novērtēja materiālus, bet labāk gribētu sarunu vai lekciju, kur uzdot neskaidros jautājumus

UZLABOT ANKETU JAUTĀJUMUS – atsevišķiem «bērnišķīgajiem» jautājumiem

VAIRĀK INFORMĀCIJAS PAR DATU DROŠĪBU UN TĀLĀKO APSTRĀDI – kurš redz, kur tie glabājas, utt.

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179), klašu audzinātāju, atbalsta personāla un skolas vadības komandas intervijas.

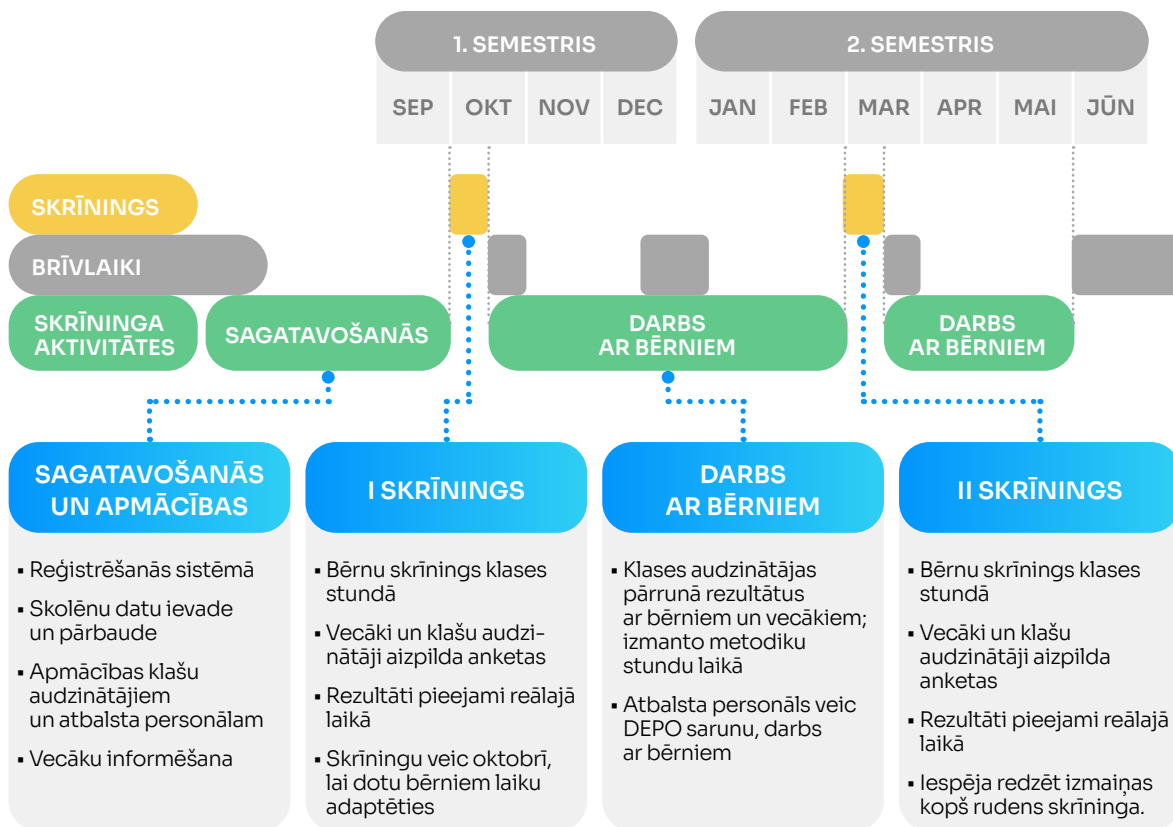
PILOTSKOLU VIDŪ VALDĪJA VIENPRĀTĪBA, KA MĀCĪBU GADA LAIKĀ VĒLĒTOS VEIKT SKRĪNINGU DIVAS REIZES GADĀ.

Pilotprojekta laikā skrīnings norisinājās martā un aprīlī, bet rezultāti bija pieejami pilotskolām, sākot no aprīļa beigām. Mūsu un pilotskolu skatījumā mācību gada beigas nav piemērotākais laiks nākamo soļu veikšanai pēc skrīninga, tomēr tas bija vienīgais iespējamais scenārijs, ņemot vērā pilotprojekta specifiku (nepieciešamību apobēt datus, līgumu slēgšanas process utt.).

Tāpēc pilotprojekta laikā lūdzām izglītības iestādēm pašām identificēt, kurš būtu piemērotākais un jēgpilnākais laiks skrīninga veikšanai, lai process pēc iespējas labāk iekļautos izglītības iestāžu pieejā. Pilotskolu vidū valdīja liela vienprātība, ka vēlētos skrīningu veikt divas reizes gadā – oktobrī un martā. Šis grafiks nodrošina 3–4 mēnešus klašu audzinātājiem un atbalsta personālam, lai strādātu ar katra skrīninga posma rezultātiem.

SKOLU VIDŪ VALDĪJA VIENPRĀTĪBA – SKRĪNINGU VĒLĒTOS VEIKT 2–3 REIZES GADĀ

8. ATTĒLS

Avots: autoru apkopojums.

SECINĀJUMI UN NĀKAMIE SOĻI

MŪSU
VĒRTĒJUMĀ
PILOTPROJEKTS
IR IZDEVIES.

Mūsu vērtējumā pilotprojekts ir izdevies. EMU: Skola, nodibinājuma "Fonds PLECS" un ekspertu izstrādātais bērnu emocionālo un uzvedības grūtību monitoringa rīks izglītības iestādēm – IZM atbalstītajā 15 izglītības iestāžu pilotprojektā ir pierādījis savu noderīgumu un guvis lielu klašu audzinātāju, atbalsta personāla un direktoru atsaucību. Kā ar visām inovācijām, būs nepieciešams laiks un atkārtota pozitīva pieredze skrīninga procesā, lai pārliecinātu un iesaistītu tos bērnus, vecākus un skolas personālu, kuri pilotprojekta laikā pret EMU:

Skola vēl izturējās šaubīgi. Lai to panāktu, būtiski, ka EMU: Skola dabiski integrējas izglītības iestāžu esošajos procesos mācību gada laikā.

Pilots ļāva gūt arī vērtīgu atgriezenisko saiti par nepieciešamajiem uzlabojumiem, lai sistēmu un pieeju kopumā padarītu lietotājam vēl noderīgāku; daļa no tiem tiks ieviesta jau kopš 2021. gada septembra, izveidots arī plāns tālāku uzlabojumu veikšanai (piemēram, rezultātu apkopojumu izveidošana izglītības pārvaldēm).

EMU: SKOLA DATI VAR KĻŪT PAR BŪTISKU ELEMENTU IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU KVALITĀTES MONITORINGA PIEEJĀ, BET TAD RĪKAM JĀBŪT PIEEJAMAM VISĀM IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒM.

Redzam EMU: Skola ne tikai kā praktisku atbalsta rīku klašu audzinātājiem un atbalsta personālam, veicot audzināšanas darbu un sniedzot atbalstu bērniem un jauniešiem, bet arī kā būtisku šobrīd iztrūkstošu instrumentu IKVD jauno izglītības kvalitātes standartu un tajos ietvertās pašvērtējuma pieejas “iedzīvināšanai” izglītības iestādēs Latvijā. EMU: Skola sniegtie dati un analītiskie pārskati sniedz iespēju gan izglītības iestādes vadībai, gan dibinātājam nomērīt un sekot līdzi bērnu emocionālajai labbūtībai skolā, kā arī sniedz vērtīgus datus un analītiku, lai skola varētu novērtēt savu darbību pret attiecīgajiem kritērijiem jaunajā izglītības kvalitātes ietvarā.

Nodrošinot datu apmaiņu ar VIIS, būtu iespējams izmantot šos datus un radīt nepieciešamos analītiskos rīkus arī pašvaldību un valsts līmenī, lai papildinātu jau IZM izstrādāto kvalitātes monitoringa instrumentu klāstu, kā arī lai izmantotu šos datus rīcībpolitikas pētniecības nolūkos. Tomēr šādu soli būtu vērts spert tikai tad, ja EMU: Skola skrīninga procesu izmantotu būtiska daļa izglītības iestāžu Latvijā.

Esam jau spēruši mērķtiecīgus soļus, lai jau kopš šā rudens – ar pašvaldību finansiālu atbalstu – EMU: Skola būtu pieejama lielākai daļai izglītības iestāžu Latvijā. Tomēr mūsu redzējumā šim rīkam būtu jābūt pieejamam visām skolām Latvijā neatkarīgi no pašvaldības “maciņa biezuma”.

Mūsdienīgai skolai rūp ne tikai bērnu sekmes, bet arī labbūtība – skola, kurā jūtas labi, arī mācās labi. “Fonds PLECS” ir radījis atbalsta instrumentu EMU: Skola, kas palīdz skolām ātrāk identificēt un efektīvāk risināt bērnu emocionālās un uzvedības grūtības. Šā gada pirmajā pusgadā ar Izglītības un zinātnes ministrijas atbalstu EMU: Skola pieeja tika pilotēta 15 izglītības iestādēs visā Latvijā.

IEVADS UN KONTEKSTS

1. NODAĻA

ŠAJĀ NODAĻĀ APRAKSTĀM PLAŠĀKO KONTEKSTU – KĀPĒC SKOLĀM BŪTU JĀMONITORĒ BĒRNU EMOCIONĀLĀS UN UZVEDĪBAS GRŪTĪBAS, KĀ EMU: SKOLA VAR PALĪDZĒT ŠAJĀ PROCESĀ UN KĀDI BIJA PRAKTISKIE PILOTPROJEKTA MĒRĶI.

PASAULES UN LATVIJAS KONTEKSTS

Zinātniskie pētījumi pierāda, ka bērna sociālemocionālās vajadzības ietekmē ne tikai bērna pašsajūtu, bet arī spēju mācīties (piemēram, Early Intervention Foundation, 2017; OECD 2017; Ruby, 2019; Goodman et al., 2015; Lereya et al. 2019). Svarīgi šīs vajadzības agrīni pamanīt un risināt, lai novērstu tālāku problēmu rašanos. Diemžēl Latvijai Eiropas Savienības kontekstā daudzi ar skolas vecuma bērnu psihoemocionālo veselību saistītie rādītāji ir vieni no vājākajiem. Tā, piemēram, valstī ir maz psihiskās veselības speciālistu (viens no zemākajiem rādītājiem Eiropā) un viens no augstākajiem narkotisko vielu lietošanas un mobinga izplatības rādītājiem starp skolēniem (ESPAD Group, 2019; Downes et al., 2016). Vairākkārt konstatēti nopietni trūkumi arī bērniem pieejamajos pakalpojumos, tostarp Tiesībsarga 2019. gada ziņojumos uzskaitītās nepilnības.⁴ Tāpat svarīgi minēt arī psihoemocionālās veselības stigmatizāciju un reģionālo nevienlīdzību pieejamo pakalpojumu ziņā.

Ir liels potenciāls veidot un ievērojami uzlabot kopējo situāciju, skolām spēlējot nozīmīgāku lomu bērnu psihoemocionālās veselības skrīningā un agrīnā prevencijā. Eiropas Savienības 2017. gadā izdots dokuments "Joint Action on Mental Health and Wellbeing: Mental Health and Schools" rekomendē dalībvalstīm veidot skolas kā vietu, kurā visiem bērniem un jauniešiem ir pieejama psihoemocionālo grūtību vai traucējumu prevencija un agrīna identifikācija. Šim uzsvaram uz bērnu psihoemocionālo veselību skolās ir vairāki iemesli.

1. Pētnieciskās atziņas par psihoemocionālās veselības saikni ar mācību rezultātiem – skolas, kurās jūtas labi, arī mācās labi (Qualter et al., 2007; Ferrando et al., 2011).
2. Aizvien pieaugošie bērnu un jauniešu psihoemocionālās veselības traucējumu rādītāji. Aptuveni vienam no pieciem skolas vecuma bērniem varētu būt konstatējamas kādas psihoemocionālās veselības grūtības vai traucējumi. Vismaz vienam no astoņiem varētu būt nepieciešama speciālistu palīdzība. Šie rādītāji varētu vēl tikai pieaugt dažādu notikumu, piemēram, Covid-19 pandēmijas, ietekmē (National Research Council, 2009; Kumar et al., 2020; Kovess et al., 2015; WHO, 2020).

3. Skolas unikālās iespējas aizsniegt un atbalstīt visus skolēnus ar relatīvi nelielām finansiālām investīcijām. Skolas aizvien vairāk tiek atzītas par neatņemamu daļu no kopējās bērnu un jauniešu aprūpes sistēmas, kas spēj gan veidot agrīno prevenciju, gan veikt skrīningu, gan nodrošināt efektīvas intervences riska populācijām (Rampazzo et al. 2017; McGorry, 2007; Patton et al., 2016).

Citu valstu, piemēram, Lielbritānijas, pieredze rāda, ka izglītības iestādes ir viens no svarīgākajiem posmiem bērnu sociālemocionālo vajadzību identificēšanā un problēmu agrīnā prevencijā, kā arī kopējā bērnu sociālemocionālās veselības stiprināšanā (Public Health England, 2016; Department for Education, 2018). Lai sistēma izglītības iestādē veiksmīgi darbotos, tai jāiekļauj vairākas komponentes, starp kurām ir gan sociālemocionālo prasmju mācīšana, gan mentālās veselības skrīnings, kas ļauj sekot līdzi un identificēt šo prasmju iedzīvināšanu un ietekmi mikrolīmenī, gan aktīva sadarbība starp speciālistiem, kas ļauj ātri risināt monitoringā identificētos problēmgadījumus (piemēram, Stiffler et al., 2015; Department for Education, 2018).

Turklāt šāda veida instrumenti nepieciešami arī pašām skolām (klašu audzinātājiem un atbalsta personālam) kā atbalsta instrumenti audzināšanas darbā. Mūsdienīga skola sen vairs nav vieta, kurā māca tikai akadēmiskās zināšanas, skolai arī jārada emocionāli droša vide un jaunās kompetenču pieejas ietvaros arī jāattīsta bērnu sociāli emocionālās prasmes.

Latvijā pašlaik praksē nav ieviests neviens skrīninga instruments bērnu emocionālo un uzvedības grūtību monitorēšanā, ko varētu efektīvi pielietot vispārējās populācijas līmenī. Tāpēc radīts EMU: Skola – mūsdienīgs, digitāls atbalsta rīks, kas ļauj skolai sekot līdzi savu skolēnu labbūtībai un agrīni identificēt emocionālās un uzvedības grūtības.

PLAŠĀKAIS IZGLĪTĪBAS RĪCĪBPOLITIKAS KONTEKSTS

Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai" kā viena no desmit būtiskāk risināmām problēmām 2021.–2027. gadam norādīta nepietiekami iekļaujoša, nepietiekami sociāli un emocionāli droša vide izglītības iestādēs.⁵

⁴ Tiesībsarga ziņojumi pieejami [šeit](#).

⁵ Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam, pieejamas [šeit](#).

Pilotprojekts būtisks arī Izglītības un zinātnes ministrijas projekta Nr. 8.3.6.2/17/I/001 "Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana" kontekstā, kura ietvaros tika izstrādāts izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas un monitoringa rīku apraksts. Izstrādāto izglītības kvalitātes koncepciju veido četras kategorijas ("Atbilstība mērķiem", "Kvalitatīvas mācības", "Iekļaujoša vide" un "Laba pārvaldība") un 12 elementi. Viens no kategoriju "Iekļaujoša vide" veidojošiem elementiem ir "Drošība un labsajūta", kura mērīšanai paredzēts izmantot rādītājus par iesaistīto pušu drošības sajūtas līmeni izglītības iestādē un par izglītojamo ipatsvaru, kuri piedzīvo iebiedēšanu, uzmākšanos, vardarbību, seksuālo diskrimināciju vai ļaunprātīgu izmantošanu. Tomēr, kā norādīts monitoringa sistēmas aprakstā, šobrīd trūkst procesu izglītojamo labsajūtas novērtēšanai gan izglītības iestāžu iekšējam lietojumam, gan pašvaldību, gan valsts līmenī un apkopojošā veidā kopumā. Monitoringa sistēmas apraksts arī piedāvā jauna monitoringa rīka izveidi un ieviešanu, lai identificētu faktorus, kas ietekmē izglītojamo un pedagogu labsajūtu, lai sniegtu nepieciešamo informāciju

pedagogiem un iestādes vadītājiem. Tomēr precīzs procesa un atbilstoša procesa vadības rīka darbības algoritms vēl ir jāizstrādā un jānovērtē tā ieviešanas iespējas un izmaksas, lai sagatavotu pierādījumus balstītu priekšlikumu šāda procesa ieviešanai vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs. EMU: Skola var būt rīks, kas izmantojams šim nolūkam.

Visbeidzot Izglītības kvalitātes valsts dienesta īstenotā Eiropas Sociālā fonda projekta Nr. 8.3.4.0/16/I/001 "Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai" (PuMPuRS) galvenais fokuss ir ilgtspējīga un visaptveroša mehānisma radīšana, kas veido atbalstošu un iekļaujošu vidi ikvienam izglītojamam, vienlaikus projekta tiešā mērķa grupa ir izglītojamie, kuriem jau ir identificēts priekšlaicīgas mācību pamešanas risks. Ņemot vērā, ka iemesli mācību pamešanai parasti ir kompleksi un ietver ne tikai grūtības apgūt mācību vielu, bet arī sociālemocionālās un mentālās veselības problēmas, izglītības iestādēm un pedagogiem ir nepieciešami atbalsta instrumenti to monitoringam visiem izglītojamajiem.

PAR EMU:SKOLA

KAS IR EMU:SKOLA UN KĀ TĀ PRAKTISKI ATBALSTA SKOLAS?

Lai atbalstītu skolas šajos izaicinājumos, balstoties citu valstu labākās prakses piemēros, "Fonds PLECS" kopā ar klīnisko psihologu/bērnu psihoterapijas speciālistu ir radījis digitālo skolu atbalsta rīku EMU: Skola, kas palīdz skolām identificēt un risināt bērnu emocionālās un uzvedības grūtības.

Šis rīks sniedz digitālu, viegli ieviešamu risinājumu, kas pārklāj 3 nozīmīgākās psihoemocionālās veselības sfēras:

1. psihoizglītošana;
2. skrīnings;
3. agrīnās intervences.

1. PSIHOIZGLĪTOŠANA

Viena no efektīvākajām intervencēm visās psihoemocionālās veselības aprūpes fāzēs ir psihoizglītošana. Saprostama, viegli uztverama un zinātniski pamatota informācija par psihoemocionālo veselību ir pierādīta gan kā preventīvs līdzeklis, gan kā efektīva pašpalīdzības iespēja vairumā bērnu un pusaudžu psihoemocionālo grūtību (Pollio et al., 2005; Bevan Jones et al., 2018). Mūsdienu situācijā psihoizglītošanu apgrūtina gan pierādījumos balstītas informācijas trūkums (īpaši stigmatizācijas dēļ), gan visdažādākās kvalitātes informācijas pārbagātība internetā. Tāpat arī bieži novērojamas būtiskas atšķirības starp pedagogu, vecāku un pašu bērnu informētības līmeni, kā arī izpratni un saziņā lietotajiem terminiem.

EMU: Skola pieeja ir balstīta pozitīvā jauniešu attīstības paradigmā, kas prioritizē pašu bērnu un ģimenes iesaisti, kā arī par mērķi izvirza nevis nevēlamās uzvedības vai traucējumu korekciju, bet gan spēcīgo pušu attīstību un pozitīvu attīstības iespēju nodrošināšanu (Lerner et al., 2009). Tādējādi risinājums

nodrošina vienotu, viegli un ērti uztveramu valodu, kādā visām iesaistītajām grupām komunicēt par psihoemocionālo veselību. Pozitīvās attīstības pieeja arī samazina stigmatu un negatīvos priekšstatus, kas bieži apgrūtina visu iesaistīto pušu sadarbību.

EMU: Skola risinājuma pirmā daļa (mācības, rezultātu interpretācija) nodrošina pedagogu, bērnu, kā arī vecāku psihoizglītošanu īsā, viegli uztveramā formātā. Tāpat arī skrīninga instrumentu aizpilde ārpus sava tiešā mērķa ļauj bērniem un viņu vecākiem labāk izprast savu psihoemocionālo veselību – pētījumi rāda, ka skrīninga aizpilde pati par sevi var būt interence ar pozitīvi izmērāmu efektu. Savukārt skrīninga rezultāti ļauj pedagogiem pārrunāt psihoemocionālās veselības jautājumus drošā, pozitīvā veidā, kas palielina bērnu un ģimeņu iesaistes iespēju.

2. SKRĪNINGI

Ikvienas psihoemocionālās atbalsta sistēmas pamats ir skrīnings. Tā mērķis ir identificēt tos bērnus, kuriem būtu lietderīgi veikt papildu izvērtējumu vai saņemt preventīvu intervenci. Skrīnings ļauj ne tikai agrīni pamanīt grūtības, samazinot to pieaugšanas iespēju, bet arī sniedz pamatotu veidu, kā prioritizēt palīdzības un atbalsta sniegšanu (Weist et al., 2007; Stiffler et al. 2015). Šis apsvērums ir īpaši svarīgs apstākļos, kur atbalsta iespējas un resursi ir ierobežoti, kā tas ir Latvijas skolu sistēmā.

EMU: Skola nodrošina divu veidu skrīninga instrumentus (skat. arī 2. pielikumu):

- 1. Labbūtības skrīnings** (sistēmā saukts par emociju skrīningu). Novērtē bērna funkcionēšanu un apmierinātību ar dzīvi svarīgākajās dzīves sfērās (mājās, skolā, starppersonālajās attiecībās utt.). Šāda

veida skrīnings ir atbilstošs pozitīvās attīstības pieejai – tas koncentrējas uz bērnam svarīgām dzīves sfērām, tādējādi veicinot izpratni par psihoemocionālo veselību kā svarīgu un pašreizējo dzīves situāciju ietekmējošu faktoru. Šī pieeja ir atbilstoša Pasaules Veselības organizācijas rekomendācijai skatīt psihoemocionālo veselību nevis tikai kā traucējumu neesamību, bet gan kā apmierinātību ar dzīvi un iespēju realizēt savu potenciālu vecumposmam atbilstošajās sfērās. Skrīninga jautājumi aptver sfēras, kuras ir būtiskākās pašam bērnam un ģimenei, tādējādi gan palielinot iesaistes motivāciju, gan ļaujot speciālistiem koncentrēties uz bērnam un ģimenei nozīmīgiem iznākumiem.

- 2. Psihomeocionālo un uzvedības grūtību skrīnings** (sistēmā saukts par vajadzību skrīningu). Šā skrīninga mērķis ir identificēt bērnus, kuru emocionālās vai uzvedības grūtības prasītu papildu atbalstu un ģimenes, pedagogu vai citu speciālistu iesaisti. Atšķirībā no labbūtības skrīninga šis skrīnings ir psihometriski validēts rīks, kas koncentrējas uz emociju un uzvedības grūtību noteikšanu. EMU: Skola šim mērķim izmanto skrīninga instrumentu “Stiprās puses un grūtības” (SDQ), kas ir viens no pasaulē visplašāk izmantotajiem bērnu skrīninga instrumentiem. Līdz šim instruments kā atsevišķa aptauja ir ticis lietots un pētīts arī Latvijā.

Lai padarītu skrīningu rezultātus viegli uztveramus visām mērķgrupām (bērniem, pedagogiem, ģimenēm, speciālistiem) un sniegtu vienotu terminoloģiju, kādā tos interpretēt, EMU: Skola rīks apkopo un vizualizē datus vienotā modelī. Šis modelis balstās Hārvarda Universitātes Bērnu attīstības centra izstrādātajā pieejā, kas izdala trīs bērna funkcionēšanas stadijas. Šīs kategorijas vieglākas uztveramības dēļ EMU: Skola sistēmā ir klasificētas kā “3 EMU režīmi”. EMU: Skola rīks ar digitalizēta algoritma

EMU REŽĪMS	BĒRNA FUNKCIONĒŠANAS STADIJA
MĀCĪBU REŽĪMS	Pilna funkcionalitāte – psiholoģiskā adaptācija ir pietiekama, psihoemocionālās grūtības vai uzvedība netraucē realizēt bērna potenciālu, aktīvi pildot vecumposma svarīgākos uzdevumus.
STRESA REŽĪMS	Apgrūtināta funkcionalitāte – ārējo vai iekšējo stresoru dēļ psiholoģiskā adaptācija ir apgrūtināta. Tas izpaužas kā īslaicīgas psihoemocionālas vai uzvedības grūtības, kas var radīt grūtības vienā vai dažās dzīves sfērās.
UZMANĪBAS REŽĪMS	Disfunkcionalitāte – psiholoģiskās adaptācijas grūtības ir ilgstošas, būtiski traucējot bērna funkcionēšanu vairākās vai visās vecumposma attīstībai svarīgākajās sfērās.

palīdzību izvērtē iegūtos skrīninga datus un ierindo katru bērnu vienā no minētajām kategorijām (skat. 2. pielikumu).

Šādā veidā identificēti un vizualizēti rezultāti gan ļauj ātri identificēt bērnus, kuru funkcionalitāte skolā ir negatīvi ietekmēta vai apgrūtināta psihoemocionālās veselības grūtību dēļ, gan sniedz iespēju pārrunāt šos rezultātus ar pašiem bērniem, viņu ģimenēm un citiem iesaistītajiem speciālistiem.

EMU: Skola apkopo datus ne tikai individuālā, bet arī grupas kontekstā – sniedzot klases skrīninga pārskatu. Tas ir īpaši svarīgi, ņemot vērā grupas lielo nozīmi bērnu psihoemocionālās veselības kontekstā.

3. INTERVENCES

EMU: Skola agrīnās intervences sistēma ir paredzēta psihoemocionālās veselības grūtību prevencijai un mazināšanai, augstu risku novērtēšanai un krīzes situāciju pārvaldībai. Visas intervences veidotas, lai to sniegšanā varētu iesaistīties pēc iespējas lielāks skolas speciālistu – pedagogu, psihologu, sociālo pedagogu u. c. – skaits.

<p>1. LĪMENIS. Prevencija un mazināšana. Klases intervences</p>	<p>Šīs intervences ir veidotas grupas (klases) līmenī. Tās balstās plaši aprobētajā apzinātības (mindfulness) pieejā skolas vecuma bērniem (Mendelson et al., 2010; Felver et al., 2013). Intervences ilgums ir neliels (1–4 minūtes), lai neietekmētu mācību stundas garumu. Instrukcijā klašu audzinātājam norādīts, kurai vecuma grupai konkrētā intervence paredzēta, kāds ir tai nepieciešamais laiks, soli-pa-solim instrukcija, kā arī biežāk sastopamās grūtības un ieteikumi to risināšanai.</p>
<p>2. LĪMENIS. Augsta riska novērtēšana. DEPO saruna</p>	<p>Individuālā intervence, kas paredzēta bērniem, kurus skrīnings identificējis izteiktu grūtību režīmā. Šīs intervences mērķis ir novērtēt augstus riskus (paškaitējumu), kā arī prioritizēt bērnus ar īpaši augstiem un augstiem riskiem tālākai palīdzības saņemšanai. Intervence veidota īsas, daļēji strukturētas sarunas formā, kas speciālistam ļauj novērtēt būtiskākos riska faktorus: fizisko drošību, uzticības personu, pašregulāciju un paškaitējuma riskus.</p>
<p>3. LĪMENIS. Krīzes situāciju vadīšana. Krīzes saruna</p>	<p>Individuāla intervence krīzes situāciju risināšanai skolā. Veidota pēc vienas no pasaulē visplašāk izmantotajām jauniešu krīzes intervencēm “Dzīves telpas intervija”.</p>

PAR PILOTPROJEKTU

PILOTPROJEKTA MĒRĶI UN DARBA UZDEVUMI

Lai izvērtētu, vai EMU: Skola piedāvātā skrīninga pieeja ir praktiski realizējama Latvijas skolās, Izglītības un zinātnes ministrija finansiāli atbalstīja praktisko pētījumu, kura ietvaros pieeja tika testēta 15 izglītības iestādēs visā Latvijā.

PĒTĪJUMA 3 MĒRĶI

1. Izpētīt nepieciešamās darbības un resursus izglītojamo sociālemocionālās un mentālās veselības problēmu identificēšanas un risināšanas pieejas procesa un algoritma aprobācijai Latvijas skolās.
2. Veikt risināšanas pieejas aprobāciju vispārējās un profesionālās izglītības iestādes līmenī un izstrādāt ieteikumus tās pilnveidei.
3. Sagatavot priekšlikumus iespējamajam šā procesa un algoritma ieviešanas modelim vispārējā un profesionālajā izglītībā iestādes, dibinātāja un valsts līmenī.

Avots: iepirkuma tehniskā specifikācija, IZM.

Praktiskajā pētījumā bija jāatbild uz vairākiem pragmatiskiem jautājumiem:

1. **Vai EMU: Skola piedāvātā skrīninga pieeja ir praktiski realizējama izglītības iestādēs Latvijā?** It īpaši – vai pieeja realizējama, ņemot vērā klašu audzinātāju un atbalsta personāla esošo noslodzi un resursus; vai bērni, vecāki un skolas atbalsta personāls ir atvērti un gatavi iesaistīties šāda veida skrīningā un izmantot tā rezultātus?
2. **Vai EMU: Skola palīdz izglītības iestādēm efektīvāk identificēt un risināt bērnu emocionālās un uzvedības grūtības?** It īpaši – vai tā ļauj, pirmkārt, pamanīt bērnu grūtības ātrāk, un, otrkārt, pamanīt grūtības, kuras citkārt paliktu nepamanītas?
3. **Ko iegūtie skrīninga dati saka par izglītojamo grūtībām?** Cik lielai daļai bērnu ir augsts grūtību līmenis un potenciāli nepieciešams atbalsts? Kāda daļai ir uzvedības un/vai emociju grūtības?
4. **Kādā veidā EMU: Skola varētu mērogot, lai tas kā praktisks darba atbalsta instruments būtu pieejams pēc iespējas lielākam izglītības iestāžu skaitam?** Kādi varētu būt potenciālie ieviešanas scenāriji?
5. **Kā EMU: Skola iegūtie dati un pieeja varētu tikt lietoti kopējā izglītības kvalitātes monitoringa kontekstā?** Kādiem datiem un kur tiem būtu jābūt atspoguļotiem, un kam būtu jābūt šo datu lietotājiem?

METODOLOĢIJA UN IZMANTOTIE DATI

Izvērtējums balstīts kvantitatīvo un kvalitatīvo datu analīzē (skat. detalizētāko metodoloģijas aprakstu 1. pielikumā). Izvērtējums balstīts šādos datu avotos:

- skrīninga anketu datu analīzē – 2 veidu anketas (7583 bērnu⁶, 5461 vecāku, 3751 lases audzinātāja aizpildītas anketas);
- izvērtējuma anketā, kas tika nosūtīta pilotskolu klašu audzinātājiem (179 atbildes);

⁶ Aizpildīto anketu skaits pārsniedz skolēnu skaitu pilotprojekta izglītības iestādēs, kuriem tika izsūtītas anketas, jo 5.–12. klašu un 1.–4. kursa skolēni/audzēkņi aizpildīja divas anketas.

⁷ Lai gan pilotprojektā nepiedalījās speciālās izglītības iestādes, EMU: Skola izmantotā pieeja – it īpaši galvenā izmantotā skrīninga anketa “Stiprās puses un grūtības” – piemērota arī to skolēnu skrīningam, kuri mācās speciālajās izglītības programmās (skat., piemēram, DeVries, J. M., Blumenthal, S., Gebhardt (2018). “Do learners with special education needs really feel included? Evidence from the Perception of Inclusion Questionnaire and Strengths and Difficulties Questionnaire”. *Research in Developmental Disabilities*, 83., 28.–36. lpp). Turklāt daļā pilotprojekta izglītības iestāžu tiek realizētas šādas programmas, un mums nav pamata uzskatīt, ka šo programmu skolēni nepiedalījās skrīningā (diemžēl personas datu aizsardzības dēļ pilotprojektā nebija pieejami dati par to, kāda veida programmu apgūst skolēns vai audzēkņis). Anketu aizpildes laikā klašu audzinātājiem var būt nepieciešams palīdzēt skolēniem saprast dažus anketu jautājumus. Jāpiebilst, ka EMU: Skola skrīninga rezultāts balstās ne tikai skolēna, bet arī vecāku un potenciālu klases audzinātāju anketu atbildēs.

- 42 daļēji strukturētās intervijās un fokusgrupās ar pilotskolu klašu audzinātājiem, atbalsta personālu, direktoriem un vecākiem;
- skolu atsūtītajos papildu materiālos, mūsu novērojumos mācību un jautājumu/atbilžu sesijās, procesa monitoringā utt.

PILOTPROJEKTA DALĪBNIEKI

Pētījumā piedalījās 15 izglītības iestādes no visas Latvijas, kas ietvēra dažādu izglītības iestāžu veidus (pamatskolas, vidusskolas, ģimnāzijas, profesionālās vidusskolas un tehnikumus). Šajās izglītības iestādēs kopā mācījās gandrīz 7000 izglītojamo 383 klasēs vai grupās/kursos. Liela loma izglītības iestāžu izvēlē un iesaistē pētījumā bija dibinātājiem (vispārizglītojošo skolu gadījumā – pašvaldībām). Pašvaldības Izglītības departamenta (pārvaldes) ieinteresētība un aktīva līdzdarbošanās bija izšķiroša lielā daļu skolu iesaistes gadījumā.

Tā kā pētījuma mērķis ir izvērtēt skrīninga pieejas ieviešanas praktiskos aspektus, skolu atlases prioritāte bija nodrošināt, lai pilotā piedalās dažādu veidu skolas – pēc lieluma, atrašanās vietas, izglītības iestādes veida un darbības specifikas⁷. Izglītības iestāžu atlases mērķis nebija veidot reprezentatīvu skolēnu un audzēkņu kopu, lai uz šo datu bāzes izdarītu valsts mēroga secinājumus par skolēnu emocionālo grūtību un vajadzību izplatību.

IZGLĪTOJAMO VECUMS PILOTPROJEKTA SKOLĀS

Ņemot vērā pilotprojekta iestāžu profilu, kas ietvēra gan vispārizglītojošās skolas, gan profesionālās izglītības iestādes, pilotprojektā piedalījās izglītojamie no 7 gadu vecuma līdz pat pilngadīgām personām (pārsvarā profesionālās izglītības iestādēs). Skrīninga pirmā posmu anketu – emociju skrīningu – bija iespēja aizpildīt visu vecumu izglītojamajiem, otrā posmu anketu – vajadzību skrīninga anketu – par tiem izglītojamajiem, kas bija vecumā no 7 līdz 19 gadiem.

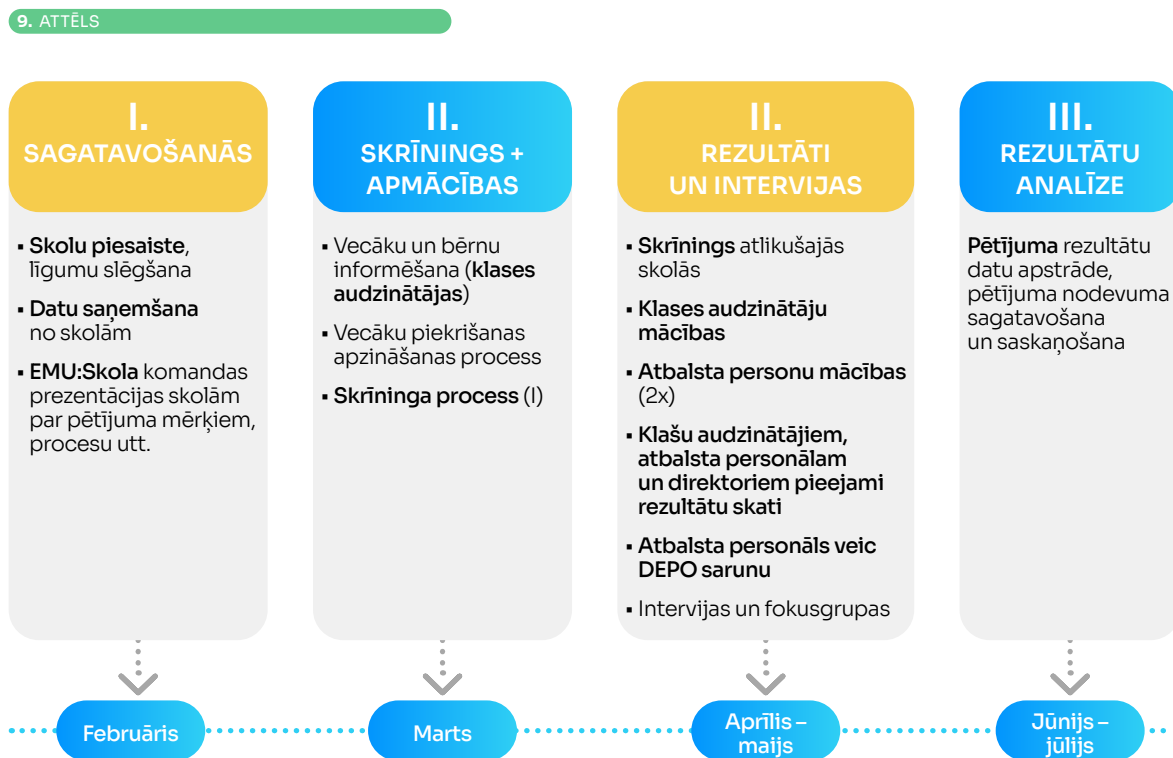
Tā kā skrīningā piedalījās gan nepilngadīgi, gan pilngadīgi izglītojamie, atsaucamies uz “bērniem un jauniešiem”. Atsevišķos gadījumos emociju skrīningu aizpildīja arī izglītojamie, kuru vecums pārsniedz 25 gadus

(t. i., nav kategorizējami kā “jaunieši”), bet šī grupa netiek atsevišķi izdalīta, jo to īpatsvars ir ļoti mazs (0,1% no aizpildītajām emociju skrīninga anketām).

PILOTPROJEKTA LAIKA LĪNIJA

Pilots norisinājās no 2021. gada februāra līdz jūlijam (9. attēls). Lielākajā daļā pilotskolu skrīnings norisinājās martā–aprīlī, un rezultāti bija pieejami aprīļa beigās–maija vidū. Atgriezeniskās saites intervijas un fokusgrupas norisinājās maijā un jūnijā.

PILOTPROJEKTA LAIKA LĪNIJA

Visa pilotprojekta laikā pilotprojekta daļībaskolām bija iespēja piedalīties iknedēļas tiešsaistes jautājumu un atbīžu sesijās ar EMU:Skola komandu

Avots: autoru apkopojums.

ATBALSTA UN IZGLĪTOJOŠĀS AKTIVITĀTES PILOTPROJEKTA LAIKĀ

Lai panāktu veiksmīgāku pilotprojekta norisi, izglītības iestāžu personālam tika sniegts gan saturiskais, gan tehniskais atbalsts, ieskaitot skaidrojošo materiālu un video sagatavošanu, un individuāls atbalsts katrā procesa solī (reģistrēšanās, anketu izsūtīšana utt.).

IZGLĪTOJOŠĀS UN INFORMĒJOŠĀS EMU: SKOLA KOMANDAS AKTIVITĀTES PILOTPROJEKTA LAIKĀ

10. ATTĒLS

MĒRĶAUDITORIJA	AKTIVITĀTE
SKOLAS VADĪBAS KOMANDA	<ul style="list-style-type: none"> Tiešsaistes tikšanās, lai iepazīstinātu ar EMU: Skola projektu Iknedēļas jautājumu – atbilžu sesija tiešsaistē (pēc izvēles un nepieciešamības) Tiešsaistes sesija par skolu iesaisti un rezultātiem, mācības par skolas, klases un skolēnu rezultātu skatu emu.lv platformā un to, kā šo informāciju izmantot atbalsta sniegšanā skolēniem (1,5 stundas)
ATBALSTA PERSONĀLS	<ul style="list-style-type: none"> Tiešsaistes tikšanās, lai iepazīstinātu ar EMU: Skola projektu Iknedēļas jautājumu – atbilžu sesija tiešsaistē (pēc izvēles un nepieciešamības) Tiešsaistes sesija par skolu iesaisti un rezultātiem, mācības par skolas, klases un skolēnu rezultātu skatu emu.lv platformā un to, kā šo informāciju izmantot atbalsta sniegšanā skolēniem (1,5 stundas) Praktiskas mācības par atbalsta personāla skatu un DEPO sarunas veikšanu (3 stundas) Praktiskas mācības par slodzes/stresa režīmiem un adaptēšanās veidiem, gadījumu pārrunāšana (3 stundas)
KLAŠU AUDZINĀTĀJAS	<ul style="list-style-type: none"> Tiešsaistes tikšanās, lai iepazīstinātu ar EMU: Skola projektu Iknedēļas jautājumu – atbilžu sesija tiešsaistē (pēc izvēles un nepieciešamības) Tiešsaistes sesija par skolu iesaisti un rezultātiem, mācības par skolas, klases un skolēnu rezultātu skatu emu.lv platformā un to, kā šo informāciju izmantot atbalsta sniegšanā skolēniem (1,5 stundas) Regulāra komunikācija e-pastā par to, kā sagatavoties skrīningam, kā veikt skrīninga procesu un sekot līdz skrīninga progresam, atbildes uz biežāk uzdotajiem jautājumiem, informācija par turpmākajiem soļiem
IZGLĪTOJAMO VECĀKI	<ul style="list-style-type: none"> Pēc pieprasījuma skolas vecāku tikšanās tiešsaistē ar EMU: Skola komandu, jautājumu – atbilžu sesija atsevišķās skolās <p>Piebilde: vecākiem un bērniem tika sagatavoti informatīvie video materiāli par EMU: Skola</p>

Avots: autoru apkopojums.

Pilotskolu pieredze pilotprojektā bija ļoti pozitīva – skolu direktori un atbalsta personāls novērtēja EMU: Skola kā praktisku atbalsta rīku, kuru vēlētos izmantot savā darbā arī ikdienā, jo tas palīdz tikt galā ar skolu atbalsta sistēmu lielākajiem izaicinājumiem – resursu trūkumu, kuru dēļ “jādzēš” ugunsgrēki, nevis var pamanīt un risināt problēmas preventīvi.

SKOLU ATGRIEZENISKĀ SAITE PAR EMU: SKOLA

2. NODAĻA

ŠAJĀ NODAĻĀ ANALIZĒJAM SKOLU SNIEGTO ATGRIEZENISKO SAITI PAR SAVU PIEREDZI, LIETOJOT EMU: SKOLA PILOTPROJEKTA LAIKĀ.

Vai EMU: Skola palīdzēja ātrāk un vieglāk ieraudzīt bērnus, kuriem nepieciešams atbalsts vai – tieši otrādi – radīja papildu slogu bez būtiska pienesuma? Kādi šobrīd ir skolu atbalsta sistēmu lielākie izaicinājumi, un kā EMU: Skola var palīdzēt tos risināt?

Analīze balstīta vairāk nekā 40 intervijās un fokusgrupās ar pilotskolu klašu audzinātājiem, atbalsta personālu un direktoriem, kā arī 179 klašu audzinātāju atbildēs uz izvērtējuma anketā uzdotajiem jautājumiem (skat. 1. pielikumu).

KĀ SKOLAS JAU ŠOBRĪD PAMANA UN RISINA BĒRNU EMOCIONĀLĀS UN UZVEDĪBAS GRŪTĪBAS?

Lai veidotu inovatīvus risinājumus, vispirms ir “jāiekāpj lietotāja korpēs” – pirms produkta veidošanas jāsaprot skolu ikdienu, procesi un izaicinājumi, lai radītu rīkus, kas ir atbalsts un risina reālās lietotāju problēmas un iekļaujas jau esošajos procesos, nevis rada papildu slogu. Tāpēc intervijās un fokusgrupās vispirms lūdzām klašu audzinātājus, atbalsta personālu un skolu direktorus raksturot:

- **Kādu skolas redz savu lomu bērnu emocionālo vajadzību atbalstā?** Vai skolai būtu aktīvi jāatbalsta un jāmonitorē bērnu emocionālās un uzvedības grūtības?
- **Kā šobrīd praksē strādā skolu atbalsta sistēmas?** Kurš pirmais pamana un risina emocionālās vai uzvedības grūtības? Kāda veida grūtības tiek pamanītas un risinātas visbiežāk un kuras “paliek zem radara”?
- **Kā kopumā raksturotu skolas atbalsta sistēmu?** Cik attīstīta tā ir? Kas izdodas labi, kas vēl jāpilnveido? Kas ir lielākie atbalsta sistēmas izaicinājumi?

Iedziļināšanās skolās esošajos procesos jeb “status quo” bija nepieciešama arī, lai izvērtētu, kā tieši un cik lielā mērā EMU: Skola piedāvātā pieeja jeb “rīcības algoritms” (apmācības, skrīnings, nākamie soļi un piedāvātā metodika pēc skrīninga) palīdz skolām efektīvāk ieraudzīt un risināt bērnu emocionālās un uzvedības grūtības. It īpaši vēlējāmies saprast, vai EMU: Skola ir noderīgs instruments arī tām skolām, kurām ir salīdzinoši attīstītas atbalsta sistēmas ar būtiskiem atbalsta personāla cilvēkresursiem.

Visbeidzot sniedzam ieskatu tajā, kā skolas jau atbalsta bērnus, lai mazinātu bažas, ka bērnu emocionālā labbūtība skolām joprojām ir “kaut kas jauns” vai “tabu tēma”. Tieši otrādi – intervijas ar skolu personālu pierādīja, ka skolas izprot savu būtisko lomu un vēlētos sniegt bērniem vēl lielāku atbalstu, nekā pašlaik ļauj to resursi.

Lielākajā daļā pilotskolu valdīja izpratne par to, kāpēc ir jāatbalsta bērnu emocionālās vajadzības un kā tas ietekmē mācību sniegumu un bērnu motivāciju mācīties

Intervijas un fokusgrupas liecina, ka skolas vadības komandas un atbalsta personāls saprot, ka skolēnu emocionālās un uzvedības grūtības var ietekmēt bērnu motivāciju, uzvedību un mācību sniegumu. Klašu audzinātāju aptaujā arī 94% klašu audzinātāju uzskatīja, ka skolas uzdevums ir sekot līdzi bērnu emocionālajam stāvoklim, un 91% piekrita, ka skolā tiek pievērsta uzmanība bērnu emocionālajām vajadzībām. Turklāt 88% piekrita, ka skolai bērnu emocionālā labsajūta ir tikpat svarīga kā akadēmiskās sekmes (11. attēls). Tāpēc izglītības iestādēs, kuras piedalījās pilotā, jau daudz tiek darīts, lai savu iespēju robežās atbalstītu un risinātu bērnu emocionālās un uzvedības grūtības. Šī pilnīgi noteikti skolām nav “tabu tēma”.

Ņemot vērā, ka bērns vairāk laika savā dzīvē pavada skolā nekā mājās, tad skolai ir milzīga loma, jo sociālā vide, kur bērns visvairāk dzīvo, ir skola. Ja skolā nerisina, tad nezinu, kam vēl iespēja to risināt.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

No intervijām izriet trīs būtiskas skolas lomas, un katrai šai loma ir pievienotā vērtība attiecībā uz skrīninga/monitoringa instrumentu:

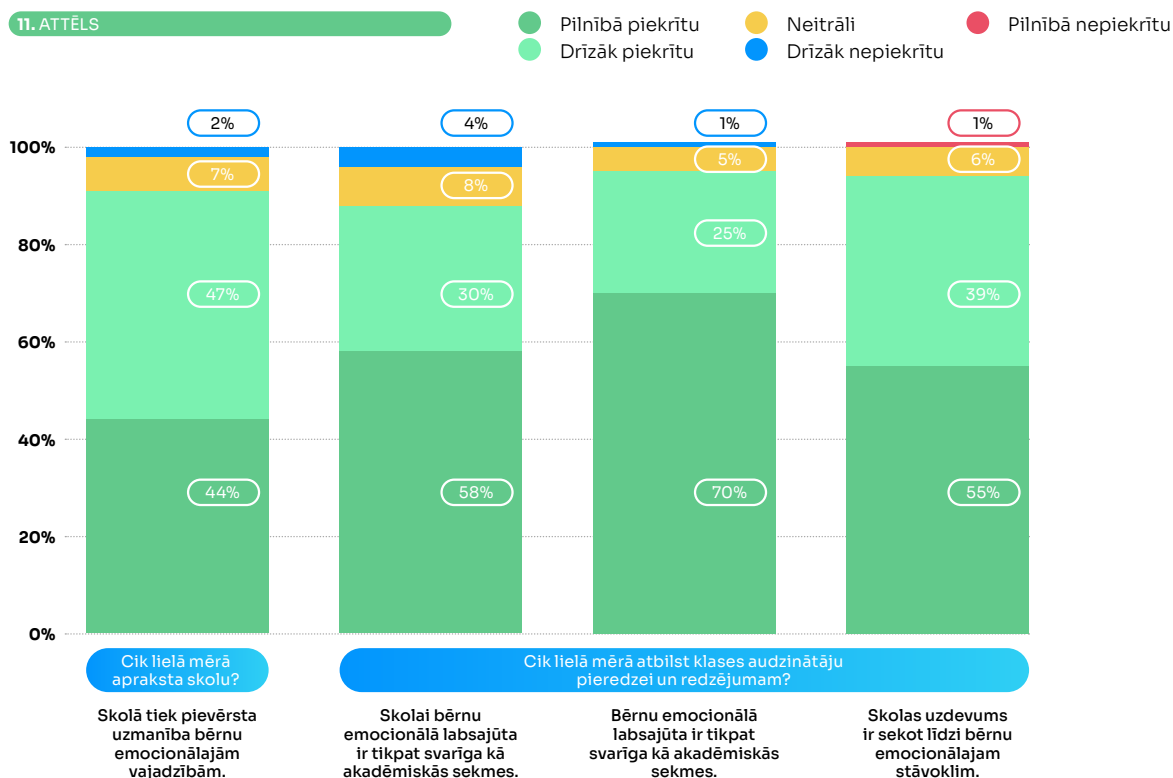
1. **Bērns skolā pavada lielu daļu laika, tāpēc skola bieži pirmā var pamanīt emocionālās un uzvedības grūtības.** Skolas pienākums šajos gadījumos ir ziņot par novērojumiem un arī sekot līdzi tam, vai problēmas tiek risinātas. Bet tas nenozīmē, ka skola visos šajos gadījumos ir arī atbildīga par grūtību risināšanu un atbalsta sniegšanu. Tomēr arī šeit ir grūti novilkt “līniju”, kur beidzas skolas atbildība; no klašu audzinātājiem bieži dzirdējam stāstus par gadījumiem, kad skola ir pamanījusi bērna emocionālās vai uzvedības grūtības un mēģinājusi tās pārrunāt ar vecākiem, bet aizspriedumu

vai stigmatas dēļ vecāki nav bijuši atvērti šādai sarunai. Šajos gadījumos skrīninga instruments var palīdzēt strukturēt šo sadarbības procesu un veidot konstruktīvāku diskusiju.

2. **Skolai jārada emocionāli droša vide un jāsaprot, kādas ir bērnu emocionālās grūtības, lai palīdzētu bērniem sasniegt savu potenciālu mācībās, kā arī lai iemācītu sociālemocionālās prasmes.** Skrīninga instruments var palīdzēt monitorēt bērnu grūtības un to, kā bērni jūtas skolā.

3. **Skola var būt ļoti piemērota vieta, kur jau agrīni atbalstīt bērnus un vecākus emocionālo vai uzvedības grūtību gadījumā.** Liela daļa izglītības iestāžu, it īpaši tehnikumi, pieminēja, ka skolā bērni bieži meklē un atrod uzticības vai piesaistes personu, kuru nevar atrast mājā, kā arī skola var būt neitrālāka vide, kurā palīdzēt bērniem un vecākiem risināt grūtības, īpaši tad, ja vecāki aizspriedumu dēļ nav gatavi meklēt atbalstu sociālajos dienestos.

KLAŠU AUDZINĀTĀJAS UZSKATĪJA, KA SKOLAI IR NOZĪMĪGA LOMA BĒRNU EMOCIONĀLO VAJADZĪBU ATBALSTĀ

Avots: klašu audzinātāju aptauja (n =1 79), autoru analīze.

Skolai jābūt tai vietai, kur bērns jūt emocionālo atbalstu, kur viņu saprot, kur viņš var justies droši, kur ir cilvēki, kas par viņu uztraucas. Jo mums arī kā pieaugušajiem gribas, lai blakus ir kāda roka un atbalsts, kam var uzticēties.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Skolu atbalsta sistēmu centrs un “mugurkauls” ir klašu audzinātājas, bet viņām ne vienmēr pietiek laika resursu un prasmju pamanīt grūtības un sniegt atbalstu

Visās mūsu aptaujātajās izglītības iestādēs individuālo gadījumu pamanīšana un risināšana pārsvarā ir uz klašu audzinātāju pleciem. Atbalsta personāls (pārsvarā – sociālais pedagogs un/vai psihologs) iesaistās gadījumu risināšanā, ja audzinātājas šos gadījumus vairs nevar atrisināt pašas saviem spēkiem. Ja nepieciešams vēl papildu atbalsts, iesaistās arī skolas vadības komanda (direktors), smagākos gadījumos – arī iestādes ārpus skolas – sociālais dienests, bāriņtiesa, izglītības pārvalde, administratīvā komisija utt.⁸ Lai gan atsevišķās skolās bija skaidra izpratne par to, kā šis process strādā, kā arī iekšējās vadlīnijas, vairākās skolās minēja, ka šī sadarbība ne vienmēr ir “formalizēta” konkrētos papīros.

KLAŠU AUDZINĀTĀJU LOMA

Klašu audzinātājas pirmās pamana bērna grūtības, pie viņām vēršas arī priekšmetu skolotāji vai vecāki. Klašu audzinātājas grūtību signālus var pamanīt dažādi – izmaiņās bērna sekmēs, motivācijā, attieksmē un pat ķermeņa valodā. Mūsu pilotskolu vidū dažās izglītības iestādēs audzinātājas veic arī padziļināto bērna apstākļu izpēti, kad bērns ierodas skolā, lai labāk saprastu, kādas emocionālās vai uzvedības grūtības sagaidāmas.

Klašu audzinātāju izaicinājumi:

- Lai gan klašu audzinātāju anketā 76% piekrita, ka atbildība par bērnu emocionālo vajadzību risināšanu nav uzlikta tikai uz klašu audzinātāju pleciem, un 78% piekrita, ka ikdienā ir praktiski iespējams atbalstīt bērnu emocionālās vajadzības, tomēr intervijās un fokusgrupās skolas vadības komandas norādīja, ka klašu audzinātājas bieži ir pārslogotas, tāpēc ir ļoti maz laika bērnu atbalstam, pat ja vajadzības ir pamanītas. Arī VISC eksperti minēja, ka šobrīd tiek pārskatīti klašu audzinātāju uzdevumi, jo tie ir ļoti plaši.
- Ne vienmēr klašu audzinātājām ir nepieciešama informācija par bērnu grūtībām.

Skolas loma ir izglītēt, bet saistībā ar atbalstu ir robeža – un skolai vienkārši ir jāparāda tas ceļš un iespējas, lai vecāki paši mācās uzņemties atbildību.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Pati pedagoģija, ja tā ir pareizi apgūta, ja mani skolotāji ir apguvuši pedagoģiju, kur viena sastāvdaļa ir psiholoģija, tad visa pamats, lai mācītu jebkuru priekšmetu, ir – vispirms jānodibina kontakts ar to cilvēku un jāsaprot, kas ar viņu notiek. Ja es kā labs skolotājs gribu kaut ko iemācīt, man vajag pretī to cilvēku, kurš ir gatavs mācīties, kurš nav aizņemts ar visu pārējo.

/Pilotskolas direktors/

Bērnām mainot skolu, vecāki mēdz slēpt informāciju par grūtībām, kuras tāpat parādās pēc kāda laika. Arī informācija no atbalsta personāla var nākt novēloti.

- Ne vienmēr pietiek prasmju – aptaujā 69% klašu audzinātāju piekrita, ka viņām noderētu papildu prasmes, lai atbalstītu bērnu emocionālās vajadzības.
- Atbalsta personāls norādīja, ka dažkārt klašu audzinātāji pēc atbalsta vēršas novēloti un ne vienmēr šī sadarbība ir efektīva – daļai tāpēc, ka skolotājiem grūti atzīt, ka ar kaut ko netiek galā; daļai – tāpēc, ka klases audzinātāja lomu pilda drīzāk formāli. Kā norāda direktori, atrast skolotājus, kas būtu gatavi un spējīgi uzņemties klašu audzinātāju pienākumus, nav vienkārši, tāpēc “bieži nākas akceptēt klašu audzinātājus, kuriem tur nevajadzētu būt, jo izdara tikai formālu darbu.”

⁸ Mūsu mērķis nebija apkopot vai analizēt normatīvos aktus vai skolu iekšējos normatīvos dokumentus, bet gan gūt ieskatu par to, kā šis process norisinās praksē. Intervijās arī pierādījās, ka liela daļa šo procesu nav “uzlikti uz papīra”, bet strādā uz savstarpējas izpratnes pamata.

Es bieži par saviem audzināmajiem uzzinu, kad situācija jau ir kritiska un izvēršas uz āru. Ja varētu uzzināt ātrāk, tā situācija tāda neizvērstos. Bieži – atnāk sociālais pedagogs un saka “tā un tā”, man ir pārsteigums. Ja vecāki ir atklāti un brīdina par kaut kādām lietām, tad es zinu, bet es par saviem audzināmajiem šajā jomā zinu maz, īpaši šogad.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Viss lielākais darbs ir klases audzinātājam. **Klases audzinātāja funkcijas vajadzētu mainīt**, jo darba ir par daudz, tomēr neviens tik labi bērnu nepazīst kā klases audzinātājs.

/Pilotskolas direktore/

Man pašai trūkst kompetenču. Piemēram, bērns sāk raudāt vai nāk pie manis kā pie mammas. **Mani šī joma ļoti, ļoti biedē.**

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Daudz strādājam ar skolotājiem par to, ka viņiem nav jājūtas slikti šajā situācijā – skolotājam ir grūti pārkāpt pāri tam, ka netiek galā. Tāpēc mācās prasīt palīdzību.

/Pilotskolas direktore/

ATBALSTA PERSONĀLA LOMA

Atbalsta personāls – visbiežāk sociālais pedagogs un/vai skolas psihologs – parasti tiek piesaistīts tad, ja klases audzinātāja nevar atrisināt situāciju pašas spēkiem. Ne vienmēr pilotskolās bija noteikti procesi, kas nosaka, kā tas notiek – jāaizpilda veidlapa, jāaizsūta e-pasta/e-klases vēstule vai pietiek ar telefona zvanu. Dažkārt pēc palīdzības vēršas uzreiz bērni vai vecāki.

Izglītības iestādēs, kurās ir lielāka atbalsta personāla komanda, atbalsta personāls papildus veic arī dažādu preventīvo un klases/grupu dinamikas izpēti un anketēšanu – īpaši adaptācijas periodos (1., 7. klasē vai 1. kursā). Dažās pilotskolās atbalsta personāls mācību gada sākumā arī apmeklē klases/grupas, lai iepazīstinātu ar sevi un vienlaikus arī ātri novērtētu klases situāciju un identificētu bērnus, kuriem potenciāli būs nepieciešams atbalsts. Šiem apmeklējumiem ir arī preventīva nozīme – ar sākuma nodarbībām un anketēšanu bērniem parādīt, ka viņi var paust savas sajūtas un ka skolā ir pie kā vērsties.

Atbalsta personāla izaicinājumi:

- Atbalsta komandām bieži pietrūkst cilvēkresursu, it īpaši grūti ir atrast skolas

psihologu, kas būtu pieejams skolā pastāvīgi. Četrās izglītības iestādēs no 15, kuras piedalījās pilotprojektā, tobrīd skolā nebija psihologa. Kā teica vienas skolas direktore, ja būtu pieejams psihologa un pat psihoterapeita atbalsts, tad būtu iespējams skolas vidē atrisināt daļu problēmu, pirms tās nonāk sociālo dienestu un bāriņtiesu uzmanības lokā. Pietrūkst arī skolotāju palīgu un papildu sociālo pedagogu.

- Ne vienmēr laikus saņem informāciju no klašu audzinātājiem (skat. iepriekšējo sadaļu).

Noteikti skolā pietrūkst psihologa. Tā nav naudas lieta, bet personāliju. Meklējam jau sešus gadus, bet nevaram atrast tādu cilvēku, kurš būtu ar sirdi un dvēseli darbā iekšā. Viņam ir jābūt klāt, kad man viņu vajag. Ja viņš ir “ieskrējējs uz brīdi”, tad nesaskatu pievienoto vērtību.

/Pilotskolas direktore/

SKOLAS VADĪBAS KOMANDAS UN DIREKTORA LOMA

Skolas vadība un direktors parasti tiek piesaistīti, ja atbalsta komandai vajag papildu atbalstu. Atsevišķi skolu direktori minēja, ka kopā ar atbalsta komandu vienu vai divas reizes gadā mēdz veikt arī anketēšanu par labbūtību (pandēmijas apstākļos to darīja divas reizes mēnesī). Šīs anketas gan veido paši, gan izmanto, piemēram, Edurio. Viena skola bija plānojusi izveidot sistēmu, kurā visām klasēm divas reizes gadā veiktu vienotu anketēšanu, bet EMU: Skola ļoti labi var apmierināt šo vajadzību. Tomēr skolas šo datu ievākšanu un apkopošanu veic pārsvarā pašu spēkiem, kas aizņem laiku un resursu.

ATBALSTA RESURSI ĀRPUS SKOLAS – SOCIĀLAIS DIENESTS, BĀRIŅTIESA, IZGLĪTĪBAS PĀRVALDE UTT.

Šie resursi parasti tiek piesaistīti būtisku problēmu gadījumos, kad skola pati saviem spēkiem vairs nevar tikt galā. Daļa pilotskolu minēja, ka sadarbība ir izveidojusies veiksmīga, bet daļa – ka sadarbība nav efektīva un ka problēmu gadījumā bērniem netiek laikus sniegts atbalsts.⁹ Skolas minēja, ka dažbrīd ir izaicinoši saprast, vai skola nepārkāpj robežu un nesāk iejaukties sociālā dienesta vai bāriņtiesas “lauciņā”, it īpaši gadījumos, kad skolai izdevies izveidot labu sadarbību ar vecākiem, kuri kategoriski atsakās doties pēc atbalsta pie sociālā dienesta, bet skola ir vieta, kur viņi būtu gatavi nākt sadarboties.

Lielākā daļa pilotskolu direktoru atzīst, ka skola vēl ir tikai ceļā uz efektīvu sistemātisku pieeju bērnu atbalstam

Intervijās un fokusgrupās (pārsvarā ar skolu direktoriem) lūdzām novērtēt, cik labi strādā esošā sistēma, un pastāstīt par lielākajiem izaicinājumiem. Lai veicinātu šo diskusiju, izveidojām ietvaru, kas kopumā raksturoja četru līmeņu skolu atbalsta sistēmas un piedāvāja četrus apakškritērijus (12. attēls).

Šis ietvars tika radīts kā diskusijas veicināšanas materiāls, nevis kā skolu sistēmu novērtēšanas instruments. Tā sadaļas un

pieeja atspoguļo galvenos principus, kas redzami arī IKVD un VISC izstrādātajos skolu sistēmu līmeņu aprakstos, un mūsu ietvars ir savietojams ar šiem ietvariem (IKVD, 2020; Martinsone et al., 2021). Jāpiemin, ka atsevišķas skolas novērtēja mūsu izstrādāto ietvaru kā ļoti noderīgu un vēlējas to izmantot arī savā darbā.

Proti, jo attīstītāka skolas atbalsta sistēma, jo:

... vairāk tiek pamanīti ne tikai individuāli gadījumi, bet **vērība tiek pievērsta arī klases kā grupas un skolas kopējai labbūtībai** (no mikro uz makro pieeju); monitoringā iesaistās ne tikai klašu audzinātāji, bet arī atbalsta personāls **(1. kritērijs)**

... **ātrāk tiek pamanītas un risinātas bērnu grūtības**, pirms tās samilzušas; tiek risinātas ne tikai vieglāk pamanāmās uzvedības grūtības, bet arī **emocionālās grūtības** **(2. kritērijs)**

... **efektīvāk sadarbojas skolas personāls visos līmeņos** – atbildība pamanīt un risināt grūtības nav atstāta tikai uz klašu audzinātāju pleciem **(3. kritērijs)**

... **vairāk un efektīvāk skola izmanto gan kvantitatīvos, gan kvalitatīvos datus, lai analizētu savas atbalsta sistēmas efektivitāti un izveidotu pilnveides plānu** **(4. kritērijs)**

Ierasts, ka tiem, kuriem ir grūti, tiek pievērsta maksimāla uzmanība. Bet diemžēl ir situācijas, kad par skolēniem ar augstiem sasniegumiem – ko tas no viņiem prasa, kāds ir viņu stresa līmenis – tiek mazāk runāts. Tieši šos jauniešus nereti piemirstam. Par to daudz skolā runājam – tas ir nākamais solis mūsu attīstībai.

/Pilotskolas direktore/

⁹ Izglītības iestāžu un citu dienestu mijiedarbību un grūtības analizējam arī (Dambe et al., 2021).

EMU: SKOLA IZSTRĀDĀTAIS IETVARŠ – MATERIĀLS INTERVIJĀM UN FOKUSGRUPĀM

12. ATTĒLS

EMOCIONĀLO VAJADZĪBU ATBALSTA SISTĒMA SKOLĀ
KURAM RAKSTUROJUMA VISLABĀK ATBILST JŪSU SKOLA?

	I LĪMENIS ..... Reaģē uz individuālie gadījumiem	II LĪMENIS ..... Ceļa sākumā uz sistemātisku pieeju	III LĪMENIS ..... Attīstīta, integrēta visas skolas atbalsta sistēma	IV LĪMENIS ..... Datus un monitoringā balstīta atbalsta sistēma
1. Kādā LĪMENĪ tiek pamanītas un risinātas skolēnu emocionālās vajadzības?	<ul style="list-style-type: none"> Individuāli gadījumi, pēc pedagoga iniciatīvas. Neseko līdz skolēnu labbūtībai. 	<ul style="list-style-type: none"> Pārsvārā individuāli gadījumi, pēc pedagoga iniciatīvas. Seko līdz klases labbūtībai. 	<ul style="list-style-type: none"> Klašu līmeņa pieeja, kas nav līdz galam sistemātiska skolas mērogā. Seko līdz katra skolēna vajadzībām, ne tikai riska grupām. 	<ul style="list-style-type: none"> Vajadzību risināšana tiek sistemātiski organizēta skolas līmenī. Seko vajadzībām bērna, klases un skolas līmeņos.
2. Kāda VEIDA emocionālās vajadzības tiek risinātas?	<ul style="list-style-type: none"> Uzvedības problēmas – vieglāk pamanāmās. Risina reaktīvi, nevis preventīvi. 	<ul style="list-style-type: none"> Sāk pievērst uzmanību emociju grūtībām. Dažas iestrādes preventīvām darbībām. 	<ul style="list-style-type: none"> Pamana un risina gan uzvedības, gan emociju grūtības. Savlaicīgi risina grūtāk pamanāmās emociju grūtības. 	<ul style="list-style-type: none"> Gan uzvedības, gan emociju grūtības tiek pamanītas un risinātas savlaicīgi, pirms tās samiltz.
3. Cik INTEGRĒTA ir skolas atbalsta sistēma?	<ul style="list-style-type: none"> Pedagogi skolēnus atbalsta savu iespēju robežās. Minimāla pedagogu un atbalsta personāla sadarbība. 	<ul style="list-style-type: none"> Pastāv skaidrs process, kā sadarbojas pedagogs un atbalsta personāls. Atsevišķos gadījumos pedagogs piesaista atbalsta personālu. 	<ul style="list-style-type: none"> Pedagoga un atbalsta personāla sadarbība praksē notiek efektīvi. Saziņa notiek savlaicīgi, ne tikai krīzes brīžos. 	<ul style="list-style-type: none"> Pedagoga un atbalsta personāla sadarbība praksē notiek efektīvi. Cieša sadarbība starp pedagogiem un atbalsta personālu.
4. Vai skola sistemātiski vāc un analizē DATUS par skolēnu emocionālajām vajadzībām?	<ul style="list-style-type: none"> Tiek ievākti tikai pamata, lietvedībai nepieciešamie dati. Nav skaidrs, kāda veida papildu prasmes vai resursi nepieciešami. 	<ul style="list-style-type: none"> Tiek ievākti tikai pamata, lietvedībai nepieciešamie dati. Ir izpratne, ka ir nepieciešams risināt emocionālās vajadzības, bet skolai tam nav resursu. 	<ul style="list-style-type: none"> Tiek ievākti un analizēti dati, lai izvērtētu, cik labi strādā atbalsta sistēma. Tiek atvēlēti resursi nepieciešamo kompetenču pilnveidei. 	<ul style="list-style-type: none"> Sistemātiski tiek ievākti un analizēti kvantitatīvie un kvalitatīvie dati. Pastāv procesi, kad un kā rezultāti tiek skatīti, spriežot par uzlabojumiem.

Avots: autoru apkopojums.

Lielākā daļa izglītības iestāžu sevi novērtēja pa vidu starp 2. un 3. līmeni (13. attēls) – t. i., pilot skolās jau ir iestrādnes sistemātiskai pieejai, ir savstarpējie sadarbības mehānismi starp klašu audzinātājiem un atbalsta personālu, tiek domāts ne tikai par uzvedības grūtībām, bet arī emocionālajām grūtībām, tomēr direktori vēl neraksturotu skolu sistēmu kā “attīstītu un integrētu”. Direktori nosauc trīs lielākos izaicinājumus, kas traucē nonākt nākamajā attīstības līmenī:

- **Atbalsta resursu, īpaši psihologu, trūkums – nav iespējams sniegt atbalstu visiem bērniem pat tad, ja grūtības identificētas.** Kā paskaidroja vienas skolas direktors, lai gan skola daudz runā par emocionālajām vajadzībām, psihologa trūkuma dēļ praksē fokusējas diemžēl pārsvarā uz bērniem ar uzvedības grūtībām. Cita skola arī minēja, ka ierobežotie resursi nozīmē, ka netiek veikta klašu/grupu dinamikas izpēti utt. Atbalsta resursu trūkums ir sistemātiska problēma, kas

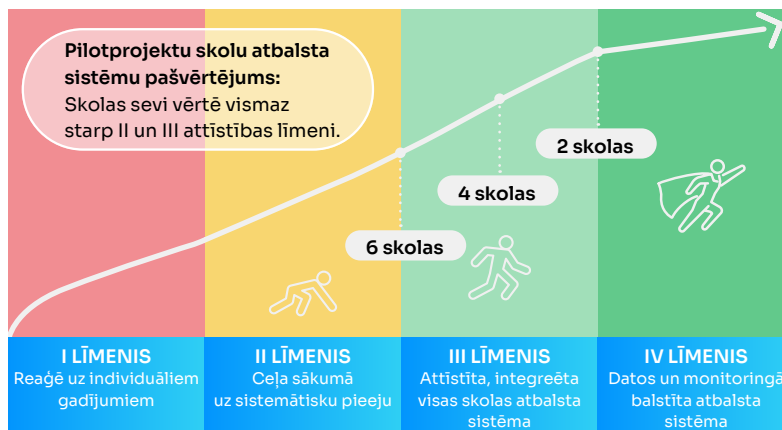
saistīta arī ar to, ka valsts līmenī netiek sistemātiski plānoti nepieciešamie resursi, balstoties reālajās skolu vajadzībās. **Vistiešākās sekas šim resursu trūcumam ir tas, ka visvairāk uzmanības tiek pievērsts “ugunsgrēku dzēšanai”,** bet ir maz laika prevencijai un tiem bērniem, kuriem grūtības neizpaužas uzvedības problēmās, bet kuru grūtības nav mazākas.

- **Ne visur ir pietiekami efektīvi izveidojusies sadarbība starp klašu audzinātājiem un atbalsta personālu.** Tas nenozīmē, ka sadarbība ir slikta vai nenotiek nemaz, drīzāk – pietrūkst efektīvu praktisku sadarbības mehānismu, kas nodrošinātu, ka šī sadarbība vienmēr notiktu un visi runātu vienā valodā par bērnu vajadzībām.
- **Sistemātiskuma trūkums.** Kā minēja viens skolas direktors, “atslēga grozās ap vārdu “sistemātisks” – atbildība ir, ar lietām tiek strādāts, bet tam nav skaidras regularitātes kā sistēmā”.

PILOT SKOLU PAŠVĒRTĒJUMS PRET PIEDĀVĀTO IETVARU

13. ATTĒLS

Pilotprojekta skolas ir ceļā uz attīstītām atbalsta sistēmām. EMU:Skola ir nākamais solis skolu sistēmu pilnveidē

* Nav iekļautas 3 pilotprojekta skolas, kuru intervijas vai fokusgrupās šī tēma netika apspriesta.

Avots: intervijas un fokusgrupas ar skolu direktoriem, klašu audzinātājiem un atbalsta personālu; autoru apkopojums.

KĀ SKOLAS NOVĒRTĒ EMU: SKOLA UN SAVU PIEREDZI PILOTPROJEKTA LAIKĀ?

Šajā sadaļā aprakstām vispārējos secinājumus no skolu sniegtās atgriezeniskās saites. Nākamajās sadaļās analizējam katras EMU: Skola lietotāju grupas pieredzi pilotprojekta laikā (bērni, vecāki, klašu audzinātāji, atbalsta personāls, skolu vadības komanda).

Skolas kopumā novērtēja EMU: Skola kā praktisku atbalsta rīku, kuru vēlētos izmantot arī nākamgad

Direktori un skolas atbalsta personāls viennozīmīgi novērtēja EMU: Skola kā rīku, ko vēlētos lietot skolā arī ikdienā/mācību gada laikā. Mazliet skeptiskākas bija klašu audzinātājas – 69% piekrita, ka vēlētos lietot EMU: Skola arī nākamgad (14. attēls). Kā atzina pašas skolas, sākotnējā pretestība un skepse pret visu jauno ir normāla inovāciju ieviešanas procesa sastāvdaļa. Būtiskākos ieguvumus un iesaistes barjeras dažādajām lietotāju grupām detalizēti analizējam attiecīgajās sadaļās.

SKOLU VĒLME LIETOT EMU:SKOLA ARĪ NĀKAMGAD

14. ATTĒLS

Avots: klašu audzinātāju anketa (n = 179), 40 intervijas un fokusgrupas ar klašu audzinātājiem, skolu atbalsta personālu un direktoriem.

Secinājums, ka mūsu profesija vai mentalitāte – vispār ļoti pretojamies jaunajam un nezināmajam. Pēc pirmās iepazīšanās bija ļoti jūtams ne tikai kolēģos, bet arī man pašai. Vieglāk teikt, ka nevajag mums to visu. Visām inovācijām vispirms «nē», bet pamazītiņām, kad stāsta sakarības, pamato katram saprotamā veidā nepieciešamību, galā ir atziņa, ka tomēr ir vērtīgi, derīgi, nepieciešači.

/Pilotskolas atbalsta personāls/

Viss jaunais sākumā rada mulsumu. Līdzīgi bija ar projektu PuMPuRS, kur bijām viena no pirmajām skolām Latvijā. Pirmie plāni nāca ārkārtīgi smagi, jo bija grūti pārliecināt skolotājus un vecākus, ka tas būs labi bērnam. Redzu paralēles ar šo projektu.

/Pilotskolas direktore/

Skolu vidū valdīja vienprātība – vēlētos lietot EMU:Skola divas reizes mācību gada laikā

Dažādu ar pētījumu saistīto procesu dēļ skrīninga laiks pilotprojektā nebija ideāls – lielākajā daļā izglītības iestāžu skrīnings tika veikts martā un aprīlī, un rezultāti skati klašu audzinātājiem, atbalsta personālam skolām un skolu vadības komandām bija pieejami aprīļa beigās/maiņa vidū¹⁰, tātad mācību gada beigās, kad bija atlicis salīdzinoši maz laika strādāt ar rezultātiem; izglītības iestādēm tobrīd bija citas prioritātes, un kopumā visi iesaistītie jau bija noguruši no attālināto mācību apstākļiem.

¹⁰ Šāda nobīde starp skrīninga veikšanu un rezultātu parādīšanos skolām bija nepieciešama tikai pilotprojekta laikā, lai veiktu rezultātu skatu aprobāciju, balstoties ievāktajos datos. Normālā režīmā skrīninga rezultātu skati būs pieejami “dzīvā” režīmā skrīninga procesa laikā. Pats skrīninga process arī mazliet aizkavējās līgumu slēgšanas procesa ietilpšanas dēļ.

Tāpēc, lai pielāgotu EMU: Skola pieeju izglītības iestāžu praktiskajām vajadzībām un esošajiem procesiem, lūdzām izglītības iestādēm pašām pateikt, cik bieži un kad mācību gada laikā tās praktiski vēlētos veikt skrīningu. Klašu audzinātāju, atbalsta personāla un skolas vadības komandas viedokļos valdīja liela vienprātība, ka skrīnings būtu veicams divas reizes mācību gada laikā – oktobrī un februārī vai martā (15. attēls).

Šāds skrīninga plānojums nodrošina gan to, ka bērniem ir laiks adaptēties klasē un skolā mācību gada sākumā, gan to, ka klašu audzinātājiem ir laiks novērot bērnu uzvedību un kopā ar atbalsta personālu strādāt ar bērniem pēc skrīninga rezultātu iegūšanas.

ATGRIEZENISKĀ SAITE PAR IZMANTOTAJĀM SKRĪNINGA ANKETĀM

EMU: Skola ekspertu izstrādātā “emociju skrīninga” jeb labbūtības anketa nekāds

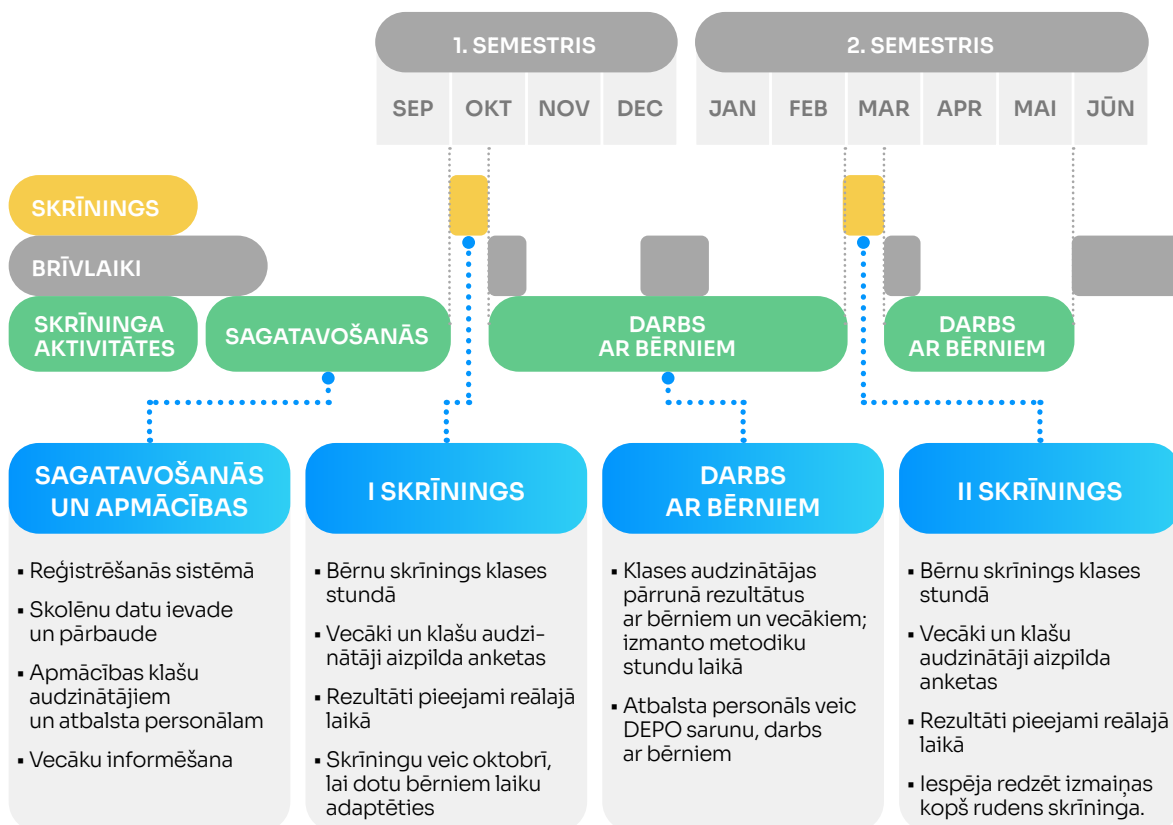
būtiskus komentārus nesaņēma, neskaitot piebildi, ka mazāko klašu bērniem varētu būt jāpaskaidro daži izmantotie vārdi.

Daudz vairāk kritikas saņēma vajadzību skrīninga anketa “Stiprās puses un grūtības”. Klašu audzinātāji vairākkārt pieminēja atsevišķus anketu jautājumus, kuru formulējums gan bērna, gan vecāku un skolotāja anketā šķita nepiemērots pusaudžiem. Šie atsevišķie jautājumi (t. i., formulējumi, ne būtība) arī izskaidro daļu no negācijām, kuras dzirdējām no vecākiem un klašu audzinātājiem par skrīninga procesu.

Šī kritika bija sagaidāma, tomēr anketa izmantojama arī turpmāk, jo tā jau ilgstoši tiek lietota ne tikai Latvijā klīniskajā praksē un dažādos pētījumos, bet arī vairāk nekā 80 citās pasaules valstīs, turklāt tā sniedz skolām bagātīgus datus par bērnu emociju un uzvedības grūtībām. Tā kā anketa tiek izmantota uz licences pamata, mums nav iespēju mainīt tās formulējumus. Sazinoties ar anketas veidotājiem, viņi paskaidroja, ka

SKOLU VIDŪ VALDĪJA VIENPRĀTĪBA – SKRĪNINGU VĒLĒTOS VEIKT 2–3 REIZES GADĀ

15. ATTĒLS

Avots: autoru analīze.

šie formulējumi tiek izmantoti, jo anketa radīta bērniem vecumā no 4 līdz 17 gadiem, un atzina, ka tādu vārdu kā "rotaļātis" izmantošana var neizklausīties piemērota 17 gadus vecam pusaudzim, tomēr anketas aizpildītājam būtu jāfokusējas uz anketas būtību. Tāpēc, balstoties autoru ieteiktajā praksē, ievadā pirms anketas jautājumiem tiks precizēts: "Mums ļoti palīdzētu, ja Tu atbildētu uz visiem jautājumiem, cik labi vien vari – pat tad, ja neesi pārliecināts, vai daži jautājumi šķiet muļķīgi." Anketas veidotāji pieminēja, ka anketas oriģinālos jautājumus šobrīd nav iespējams mainīt, jo tā jau izmantota miljoniem bērnu un pusaudžu skrīningam, kā arī uz šīs konkrētās anketas formulējumiem balstīti nacionālo normu u. c. dati, kas tiek tālāk izmantoti anketas rezultātu interpretācijā.

ATTĀLINĀTO MĀCĪBU FORMĀTS IETEKMĒJA IESPĒJU PILOTĒT EMU: SKOLA

Tā kā pilotprojekts norisinājās Covid-19 apstākļos, pilotskolās mācības un skolēnu atbalsts norisinājās pārsvarā attālināti. Tas ietekmēja skrīninga un pieejas aprobāciju vairākos veidos.

- **Klašu audzinātājam bija grūtāk aizpildīt anketas par bērniem.** Tā kā klašu audzinātājas jau kādu laiku nebija novērojušas bērnus klātienē, bija grūtāk atbildēt uz daļu no anketas jautājumiem – it īpaši tām klašu audzinātājām, kuras bija sākušas audzināt jaunas klases un novērojušas bērnus klātienē tikai pāris nedēļu.

- **Skolām bija grūtāk informēt un iesaistīt vecākus un bērnus, nekā tas būtu bijis klātienē.**
- **Klašu audzinātājam un atbalsta personālam bija apgrūtinātāk veikt turpmākos soļus pēc skrīninga** (izmantojot stresa mazināšanas metodes stundās, veikt sarunas ar bērniem).

Mūsaprāt, šie ierobežojošie apstākļi nenozīmē, ka nebija iespējams testēt EMU: Skola. Tieši otrādi – attālināto mācību apstākļos EMU: Skola it īpaši varēja palīdzēt klases audzinātājam un atbalsta personālam operatīvi iegūt informāciju ne tikai no bērna, bet arī no vecākiem. Kā norādīja vairāki klašu audzinātāji, tieši pašu vecāku vai bērnu sniegtā informācija, atbildot uz anketas jautājumiem, ļāva pamanīt grūtības, par kurām skola citkārt nebūtu uzzinājusi.

EMU: Skola projekts nāca diezgan neizdevīgā laikā, jo visi bija saguruši pēc attālinātā procesa un milzīgās informācijas gūzmas. Mūsu skolā mērķis nebija noteikt audzinātājiem, ka visai klasei obligāti jāiesaistās. Mērķis drīzāk bija – paskatīsimies, kā ir. Uz kopējā fona rezultāts nav slikts – ir vērts par to padomāt un domāt par darbu nākamajā gadā.

/Pilotskolas atbalsta personāl/s

ATGRIEZENISKĀ SAITE NO DAŽĀDĀM LIETOTĀJU GRUPĀM

BĒRNI UN JAUNIEŠI

Attālināto mācību dēļ nerīkojām intervijas un fokusgrupas ar bērniem un jauniešiem. Analīzi par attieksmi un iesaisti skrīningā tāpēc balstām klašu audzinātāju, atbalsta personāla un direktoru novērojumos, kā arī skrīninga anketu aizpildes statistikā.

Kopumā iesaiste bija augsta –

76% bērnu, kuri varēja piedalīties skrīningā, aizpildīja vismaz vienu no skrīninga anketām.

Klašu audzinātāju vērtējumā 31% bērnu labprāt iesaistījās, bet aptuveni puse bija šaubīgi – klašu audzinātājiem bija jāpaskaidro skrīninga mērķis un jāiedrošina aizpildīt anketas. Tikai 10% nevēlējās iesaistīties vai bija noliedzoši (16. attēls). Fokusgrupās klašu audzinātāju novērojumi par savām klasēm atšķīrās, bet kopumā raksturoja kā ieinteresētu. Bērniem it īpaši patika aizpildīt anketas digitālā formātā un lietot tehnoloģijas.

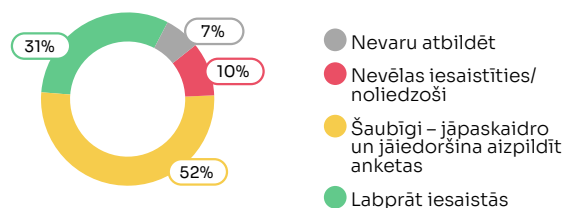
Daļa klašu audzinātāju gan apšaubīja, vai bērni snieguši atklātas atbildes, aizpildot anketas mājas apstākļos potenciāli vecāku klātbūtnē, tāpēc drīzāk vēlētos, lai turpmāk skrīnings norisinātos audzināšanas stundas laikā.

Pretēji sākotnējam klašu audzinātāju un atbalsta personāla šaubām pilotprojekts pierādīja: ja bērniem pajautā pareizā veidā, tad liela daļa ir gatavi un vēlas atklāti stāstīt par savām emocionālajām grūtībām. Lai šādu atklātību nodrošinātu, bērnam jāuztver klases audzinātājs, skolotājs vai atbalsta personāls kā uzticības personas. Skolas novēroja, ka iespēja parunāties ar uzticības personu skolā it īpaši svarīga bija pandēmijas un attālināto mācību apstākļos, sevišķi tad, ja mājās nav emocionāli drošas vides, ko bērni meklē skolā.

KĀ KLAŠU AUDZINĀTĀJAS NOVĒRTĒ BĒRNU IESAISTI UN ATTIEKSMI PRET SKRĪNINGU?

16. ATTĒLS

KĀ JŪS KOPUMĀ NOVĒRTĒTU KLASĒS BĒRNU
IESAISTI UN ATTIEKSMI PRET SKRĪNINGU?

Avots: klašu audzinātāju aptauja (n = 179).

*Pēc skrīninga runājām ar bērniem. Jāsaka, **bērniem ir ļoti būtiski, ka zvana. Bija tikai divi, kas izvairījās, pārējie labprāt gribēja aprunāties un turpināt sarunu.** Dažiem arī uzaicinājām vecākus uz skolu aprunāties. Bērni ir ļoti atklāti – var secināt, ka ir aktuāli runāt par šīm lietām.*

/Pilotskolas atbalsta personāls/

Bērni šobrīd ļoti meklē cilvēcību. Dažreiz konsultācijās jāver durvis ciet, jo fiziski nespēju – katram vajag uzmanību.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Ja mēs jauniešus nestrostējam par atzīmēm, neprasām par sekmēm, bet jautājam par to, kā viņi jūtas, kāds ir mērķis mācībām, kā patīk – tad tā saruna pilnīgi citādi virzās. Tad jaunieši ļoti atklāti stāsta par to, ko nav pat domājuši sākumā teikt. Ļoti bieži viņiem vienkārši vajag parunāties, īpaši, ja trūkst atbalsta mājās.

/Pilotskolas atbalsta personāls/

IZGLĪTOJAMO VECĀKI

Šobrīd vecāki nav tiešie EMU: Skola platformas lietotāji, t. i., neredz bērnu rezultātu apkopojumu. Tomēr viņu iesaiste bija būtiska visā skrīninga procesā, jo, pirmkārt, lielākā daļā izglītības iestāžu vecākiem bija aktīvi jāpiekrīt bērna dalībai skrīningā; otrkārt, vecākiem pašiem bija jāaizpilda skrīninga anketas par bērnu; treškārt, vecāki saņēma informāciju vai pārrunāja rezultātus ar klases audzinātāju vai atbalsta personālu.

Augsta vecāku iesaiste, ņemot vērā to, ka skrīnings ir kaut kas jauns

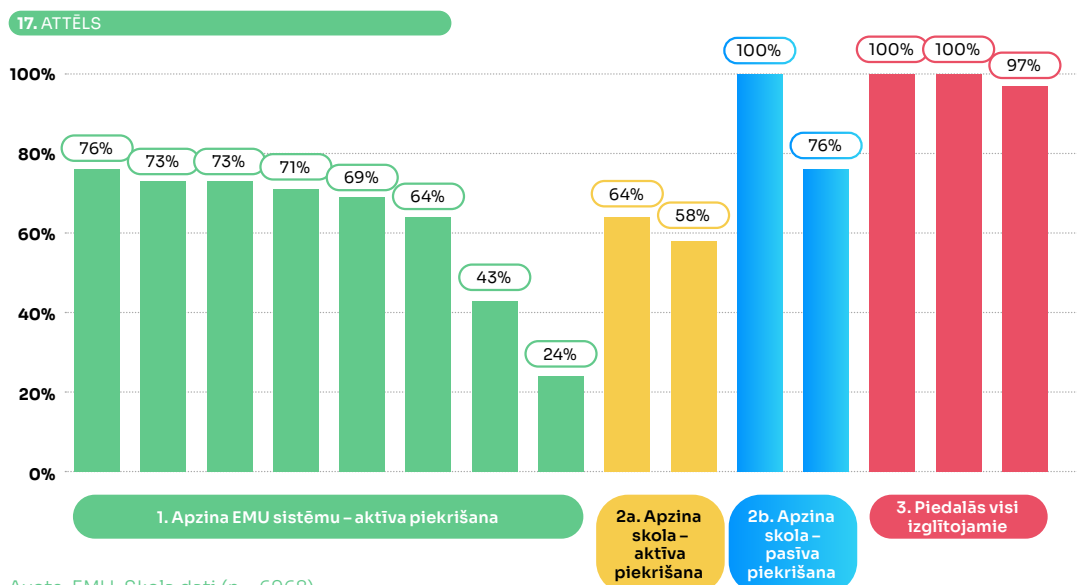
Vecāku iesaiste bija augsta – no 6968 izglītojamajiem

85% vecāku (vai pati izglītības iestāde) apstiprināja bērnu dalību skrīningā.

Atsevišķās izglītības iestādēs vecāku piekrišana bērnu dalībai bija robežās no 24% līdz gandrīz 100% (17. attēls). Vecāku atļauju apzināšanas process aprakstīts 3. pielikumā.

Kopumā, balstoties atgriezeniskajā saitē no skolu personāla, vecāku iesaiste un attieksme skrīninga laikā raksturota dažādi – no ļoti atbalstošas līdz pilnībā noraidošai,

CIK IZGLĪTOJAMO PIEDALĀS (VECĀKU ATĻAUJAS) DAŽĀDĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS?

Vecāki visu ļoti atbalsta – pret skrīningu bija ļoti pozitīva attieksme. Ja arī kādam bērnam uzrādīja problēmas, vecāki bija pateicīgi, ka problēmas risinātas kopīgiem spēkiem.

/Pilotskolas klases audzinātāja (1. klase)/

Bija jāpārlicina vecāki un arī bērni – visu laiku prasīja, kāpēc man to vajag, ko man tas dos. Ļoti grūti pierunāt. Kad lūdzu, lai parunā arī mājās, jutu arī no vecāku puses: man jau tā darbu pāri galvai, kāpēc man vēl kaut kas jāpilda.

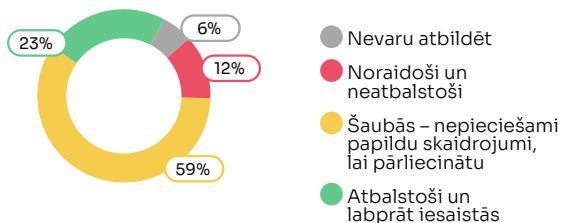
/Pilotskolas klases audzinātāja (5. klase)/

bet vairākumam (59%) sākumā – šaubīga (18. attēls). Vecāku iesaiste ir augstāka tajās skolās, kurās jau šobrīd tiek pievērsta uzmanība bērnu emociju un uzvedības grūtībām. Zemāka iesaiste ir tehnikumos, kuros – pēc klašu audzinātāju domām – šie dati atspoguļo to, ka vecāki maz interesējas vai seko līdzīgu savu bērnu gaitām skolā, kā arī atsevišķās skolās, kurās skolas vadība novēroja vecāku stereotipus un bailes runāt par bērnu emocionālajām vajadzībām.

KĀ KLAŠU AUDZINĀTĀJI NOVĒRTĒ VECĀKU IESAISTI UN ATTIEKSMI PRET SKRĪNINGU?

18. ATTĒLS

KĀ KLAŠU AUDZINĀTĀJI NOVĒRTĒ KLASES VECĀKU IESAISTI UN ATTIEKSMI PRET SKRĪNINGA PROCESU?

Avots: klašu audzinātāju aptauja (n = 179), autoru analīze.

Vecāku iesaistes un izpratnes barjeras – bailes no nezināmā un “netīrās veļas mazgāšanas”, kā arī attālinātais mācību process

19. attēlā apkopoti atgriezeniskās saites sesijās dzirdētie klašu audzinātāju, atbalsta personāla, direktoru un pašu vecāku viedokļi par vecāku iesaistes barjerām EMU: Skola skrīningā. Dominēja divas tēmas:

- Vecāku bailes un stereotipi saistībā ar emocionālo veselību, kā arī – īpaši pandēmijas laikā aktuālas – bailes no tā, ka caur šo procesu skola ieraudzīs, kas notiek viņu ģimenē, un “mazgās netīro veļu”.
- Pandēmijas apstākļos vecāki bija jau pārguruši no dažātajām anketām un aptaujām – kā minēja viena klases audzinātāja, dažkārt vecāki, jau dzirdot vārdu “pētījums”, izlēma, ka nevēlas neko vairāk dzirdēt par šo projektu.

Vecāku iesaisti un izpratni visefektīvāk uzlabot varēs tikai pašu pozitīvā pieredze procesā

Pilotprojektā vecākiem tika sagatavots gan informatīvais video (pieejams emu.lv), gan vēstules sagatave, kuru klašu audzinātājiem izsūtīt, informējot par projektu. Atsevišķās skolās, kurās vecāki izrādīja šaubas par projektu, EMU: Skola pārstāvji arī piedalījās tiešsaistes sesijās, lai atbildētu uz vecāku jautājumiem. Tomēr skaidrs, ka vecāku izpratnes veicināšanai vajadzētu veltīt vēl vairāk laika. Tāpēc jautājām klašu audzinātājiem un direktoriem, kas varētu palīdzēt uzlabot vecāku iesaisti.

VECĀKU SĀKOTNĒJO ŠAUBU BŪTISKĀKIE IEMESLI – STEREOTIPI, BAILES ATKLĀT, KAS NOTIEK ĢIMENĒ, KĀ ARĪ SKAIDRI NEREDZ, KĀ SKRĪNINGŠ VARĒTU ATBALSTĪT TIEŠI VIŅU BĒRNU

19. ATTĒLS

TOP 7 BARJERAS VECĀKU IESAISTEI

1. **Bail, ka redzēs, kas notiek ģimenē (“mazgās netīro veļu”)**
2. **Stereotipi un aizspriedumi – emocionālās grūtības kā “tabu”**
3. **Pieņem, ka “šis ir vēl viens pētījums” bez praktiskas jēgas**
4. **Neziņa – kas notiks ar datiem, kurš tos redzēs?**
5. **Kopumā neseko līdzī bērna sekmēm un vajadzībām**
6. **Nogurums no attālinātā procesa (daudz aptauju, anketu)**
7. **Zema datorpratība / nelieto tehnoloģijas**

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179), klašu audzinātāju, atbalsta personāla un skolas vadības komandas intervijas, 2 vecāku fokusgrupas.

Vecākos jau pamatos ir **vēlme paslēpt to, kas notiek ģimenē**. Pieņemu, ka šajā projektā tie, kuri neiesaistījās, joprojām **domā, ka daudz var atrisināt ar strausa politiku**, bet piemirst, ka viss agri vai vēlū kļūst redzams. Joprojām ir daudzi, kuri cenšas noslēpt ārpusskolas dzīvi un, atnākot uz skolu, spēlē lomas.

/Pilotskolas atbalsta personāls/

Mums ir salīdzinoši maza pilsēta. **Kad augām, psiholoģiskā veselība bija noliegta**, par to nerunāja. Tagad saskaros ar vecāku uzskatu – kāpēc mums to uzgrūž, kaut dziļumā saprot. **Baiļu sajūta liek nogrūst visu uz skolu, jo baidās, nesaprot, negrib iedziļināties. Stereotips ir spēcīgs un pamatīgs.**

/Pilotskolas atbalsta personāls/

Vecāki jūt kaunu, kad jāprasa palīdzība skolotājam. Bet, kad aizgāju uz konsultāciju, viss bija labi un nesapratu, kāpēc negāju ātrāk. Grūti pārkāpt robežu un pajautāt citam palīdzību.

/Pilotskolas skolēna vecāks/

Ja vecāki redzēs rezultātu, tad ar katru reizi skrīnings būs vieglāks. Ja mācības ir klātienē, tad vecākiem nav tik daudz informācijas un viņi labprāt piedalās aptaujās. Attālinātajā procesā kaut ko darīt papildus ir ļoti grūti.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Kopumā secināms (20. attēls), ka vecākiem visvairāk nepieciešama ļoti konkrēta informācija (kurš un kādus datus redzēs, redzēs vai neredzēs atsevišķās atbildes, kas tālāk notiks), bet visvairāk – pašu pozitīvā pieredze un iespēja pārrunāt rezultātus ar klašu audzinātājiem, lai ieraudzītu, ka šis nav “kaķis maisā”, bet gan atbalsta rīks viņu bērniem. Vecākiem pierodot pie skrīninga procesa, palēnām mainīsies arī attieksme.

Vecākiem būtiski arī labāk saprast, ka mūsdienīgā skolā seko līdzīgu bērnu emocionālajai labbūtībai, ne tikai sekmēm, un ka tā nav “ekstra” – bērni, kuri jūtas labi, ir arī motivēti un mācās labi. Vecāku fokusgrupās un komunikācijā dzirdējām arī viedokļus, ka skolām nebūtu jāpievērš uzmanība emocionālajām vajadzībām, jo tas novērsīs uzmanību no mācībām.

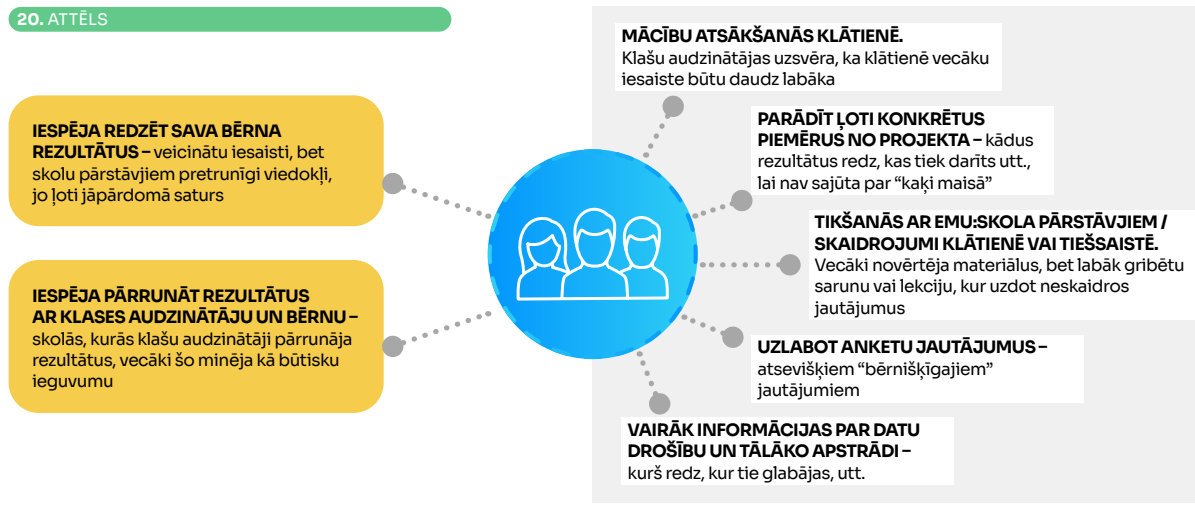

Skolas un skolotāja galvenais uzdevums ir iemācīt zināšanas. Dzīves gudrību dod ģimene. Skolotājam nav uzdevuma atbildēt par bērna psihoemocionālajām vajadzībām, viņiem jau tā pienākumu ir uzlikt par daudz. Nevajag iedziļināties problēmās, jo tad cietīs zināšanas.

/Pilotskolas skolēna vecāka viedoklis/

LAI UZLABOTU VECĀKU IESAISTI, SKOLAS UN PAŠI VECĀKI IESAKA VECĀKIEM IEDOT VĒL VAIRĀK INFORMĀCIJAS, BET ŠAUBAS VISEFEKTĪVĀK VARĒS KLIEDĒT TIKAI PAŠU POZITĪVĀ PIEREDZE

20. ATTĒLS

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179), klašu audzinātāju, atbalsta personāla un skolas vadības komandas intervijas.

Nevienviennozīmīgs skolu viedoklis – vai vecāki gatavi redzēt detalizētos rezultātus?

Ir skaidrs: lai vecāki iesaistītos, viņiem ir jāredz rezultāti. Bet klašu audzinātāju un atbalsta personāla vidū nebija vienprātības par to, vai vecākiem jau tagad būtu automātiski digitālajā sistēmā jāredz tikpat detalizēti rezultāti, kādi ir pieejami skolai, vai drīzāk jāfokusējas uz to, ka rezultāti tiek pārrunāti viens pret vienu ar klases audzinātāju vai atbalsta personālu.

Klašu audzinātāji un atbalsta personāls uzskatīja, ka ir būtiski jāiegulda vecāku izglītošanā, lai viņi būtu gatavi ar šo informāciju strādāt. Citādāk ir risks, ka vecāki bērnu sodīs par atklātību un tiks pazaudēta bērnu atklātība.

Lai veicinātu vecāku iesaisti, nākamo 1–2 gadu laikā plānots izveidot un testēt arī prototipus rezultātu un ieteikumu skatiem tieši vecākiem.

KLAŠU AUDZINĀTĀJU PIEREDZE AR EMU: SKOLA

Lai gan sākotnējā attieksme bija šaubīga, pēc pilotprojekta 69% klašu audzinātāju piekrita, ka vēlētos EMU: Skola izmantot arī nākamgad

Kā sagaidījām, sākotnējā attieksme pret skrīningu lielākajai daļai klašu audzinātāju bija skeptiska, it īpaši tāpēc, ka skrīninga procesa realizēšana lielā mērā gūlās uz viņu pleciem (vecāku un bērnu informēšana, atbildēšana uz jautājumiem, sekošana anketu aizpildei, atgādināšana utt.).

Nepalīdzēja arī skrīninga veikšanas laiks – pandēmijas un attālināto mācību laikā

“Atkarīgs, cik izglītoti ir vecāki un ko darīs ar to, ko redzēs. Ir “lērums”, kuri nezinās, ko darīt, un tad mēs varētu pazaudēt bērnu uzticību un atklātību. **Domāju, ka mēs vēl esam ceļā uz to. Mums ir vispirms jāiegulda ļoti daudz vecāku izglītošanā, lai vecāki ir gatavi ar šo informāciju strādāt.** Jo pirmā reakcija vecākiem parasti ir apvainošanās, jo ir grūti atzīt, ka manam bērnam var būt problēmas. Drīzāk vecākiem jāredz bērnam sastādītais individuālais plāns.

/Pilotskolas atbalsta personāls/

daudzi pedagogi jau tā bija pārguruši un pārstrādājušies, bija grūtāk “aizsniegt” bērnus un vecākus. Turklāt – kā minēja skolu direktori – skolas šajā laikā saņēma arī ļoti daudz citu anketu par pandēmijas ietekmi uz bērniem no dažādiem pētniekiem, ministrijām utt., tāpēc EMU: Skola sākotnēji tika uztverta kā “vēl viens pētījums”, nevis atbalsta rīks, kas sniegs reāli izmantojamu informāciju.

Direktori un atbalsta personāls arī uzsvēra, ka kopumā klašu audzinātāji ļoti atšķiras tajā ziņā, cik atvērti ir jaunajam un cik lielā mērā iesaistās audzināšanas darbā.

“Tagad esmu gandarīta, bet sākumā biju iepūkusi – vēl viens ķeksīša pasākums. Sākumā vienkārši bija ļoti daudz darbu, bet tagad ļoti patīk. Visvairāk palīdzēja tieši signālkartīte vienam puisim.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Skepsi palīdzēja mazināt EMU: Skola sniegtās mācības un reālo rezultātu apskatīšana un izmantošana. Pēc pilotprojekta

69% klašu audzinātāju piekrita, ka vēlētos EMU: Skola izmantot arī nākamgad.

Ņemot vērā pilotprojekta salīdzinoši īso norises laiku un to, ka EMU: Skrīnings ir jauns process klašu audzinātāju ikdienā, šie rezultāti uzskatāmi par ļoti labiem.

Vēlme izmantot EMU: Skola arī nākamgad būtiski atšķīrās dažādās izglītības iestādēs – no 14% līdz 100% (21. attēls; jāpiebilst, ka dažās izglītības iestādēs atbildēja mazs respondentu skaits, skat. 1. pielikumu). Būtiski, ka lielāka vēlme lietot rīku bija tajās skolās, kurās arī lielākā daļa klašu audzinātāju piekrita, ka bērnu emocionālā labsajūta ir tikpat svarīga kā sekmes (22. attēls).

Skolotāji sākotnēji bija ļoti neapmierināti, ka vecāki neiesaistās, ka jāatgādina, ka jāatbild uz jautājumiem... Īpaši tie, kuriem bija jaunas klases un bērnus vēl nepazīst tik labi. Bet pēc rezultātu parādīšanās bija ieinteresēti. Jautāja, ko darīt ar uzmanības režīma bērniem.

/Pilotskolas atbalsta personāls/

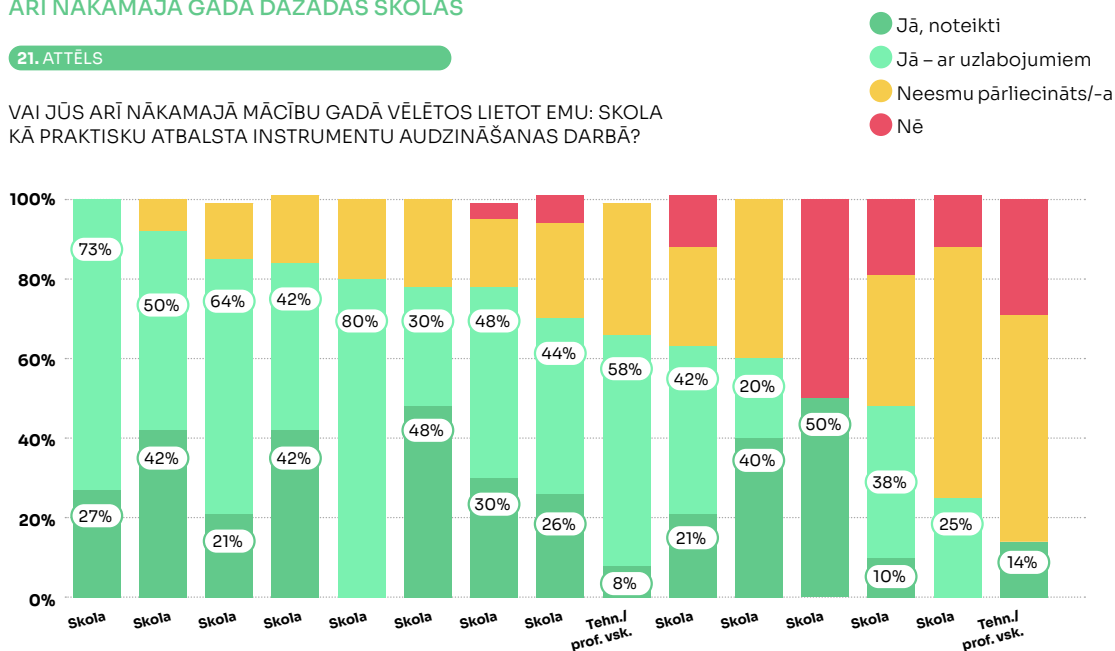
Man kā audzinātājam tas ir vienkārši fantastiski. Rezultāti bija ļoti noderīgi – sapratu, kuram jāpiezvana, kurš jāuzaicina uz sarunu.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

KLAŠU AUDZINĀTĀJU VĒLME LIETOT EMU: SKOLA ARĪ NĀKAMAJĀ GADĀ DAŽĀDĀS SKOLĀS

21. ATTĒLS

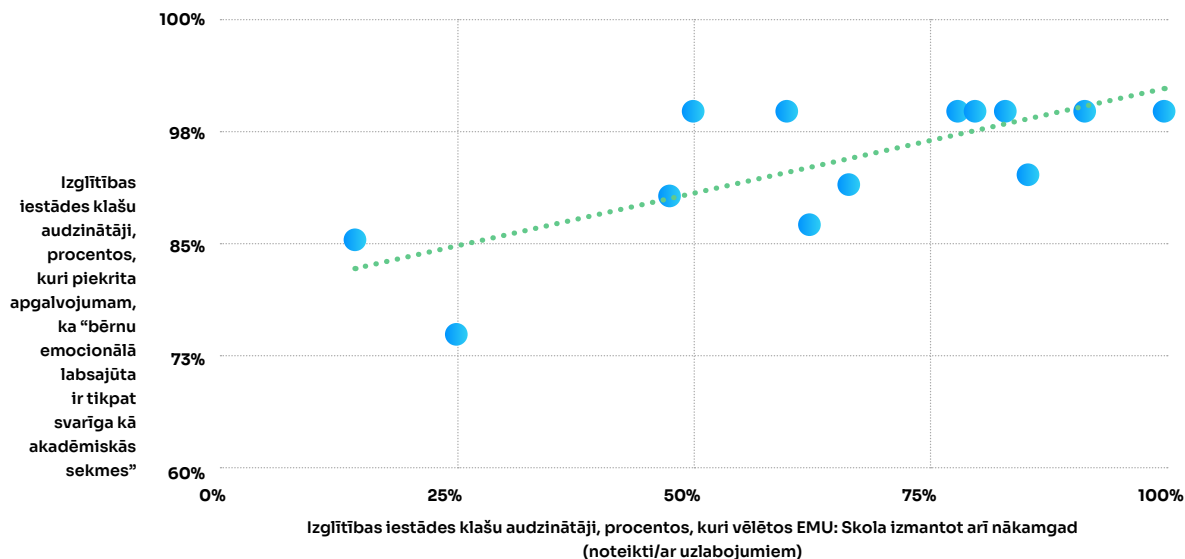
VAI JŪS ARĪ NĀKAMAJĀ MĀCĪBU GADĀ VĒLĒTOS LIETOT EMU: SKOLA KĀ PRAKTISKU ATBALSTA INSTRUMENTU AUDZINĀŠANAS DARBĀ?

Avots: klašu audzinātāju aptauja (n = 179), autoru analīze.

JO LIELĀKS PROCENTS KLAŠU AUDZINĀTĀJU IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ UZSKATA, KA BĒRNU EMOCIONĀLĀ LABSAJŪTA IR TIKPAT SVARĪGA KĀ AKADĒMISKĀS SEKMES, JO LIELĀKA VĒLME LIETOT EMU: SKOLA

22. ATTĒLS

Avots: klašu audzinātāju aptauja (n = 179), autoru analīze.

Gan aptaujā, gan intervijās minētie galvenie iemesli, kāpēc daļa klašu audzinātāju nevēlējās lietot EMU: Skola bija dažādi, bet visbiežāk tā bija neticība rezultātiem (t. i., bērnu, vecāku atbildēm) attālināto mācību laikā; neapmierinātība ar jautājumu formulējumiem (skat. iepriekš); uzskats, ka skrīninga veikšanā ieguldītais laiks nav iegūto rezultātu vērts; pārliecība, ka klases audzinātājam jau ir visa nepieciešamā informācija, lai pamanītu bērnu grūtības.

Attālinātais process un pilotprojekta norises laiks (mācību gada beigas) arī būtiski negatīvi ietekmēja klašu audzinātāju pieredzi, jo bija grūtāk apzināt vecākus un bērnus, mazāk iespēju novērot bērnu uzvedību skolā, mazāka vēlme izmēģināt piedāvātas metodes un

salīdzinoši īss laiks iedziļināties un strādāt ar rezultātiem, kuri bija pieejami aprīļa beigās.

Klases audzinātājam skrīninga veikšana bija "vidēji laikietilpīga", bet šo procesu plānots atvieglot kopš septembra

Lai gan skrīninga procesu veidojām tādu, lai tas aizņemtu pēc iespējas mazāk klašu audzinātāju laika, tomēr 51% klašu audzinātāju to novērtēja kā "vidēji laikietilpīgu" (23. attēls). Balstoties intervijās, fokusgrupās un komentāros, varam secināt, ka vislaikietilpīgākā bija nevis pati skrīninga anketu aizpildīšana, bet gan vecāku "dzenāšana" un pārliecināšana, lai

Vecāku uzrunāšana, atļauju saņemšana – būtu vieglāk, ja atļauja strādāt ar bērnu, pētīt būtu jau saņemta, kad iestājas skolā.

/Skolas direktore/

Pirmā reakcija bija neliela skepse, un īsti nesapratu, cik daudz būs jādara skolotājam, kas parādīsies rezultātos. Darot saproti, ka ir vērtīgi un skolotāja ieguldījums nav tik liels, salīdzinot ar iegūtajiem rezultātiem.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

viņi apstiprina bērnu dalību skrīningā, kā arī nepieciešamība atgādināt bērniem un vecākiem, lai aizpilda anketas (neraugoties uz to, ka sistēma izsūtīja arī automatiskos atgādinājumus).

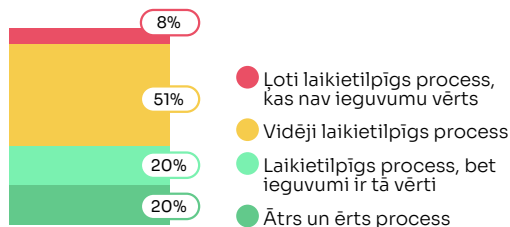
Lielākā daļa klašu audzinātāju un direktoru tāpēc uzskatīja, ka skrīnings un ar to saistītā vecāku un bērnu informēšana par skrīninga procesu un datu apstrādi drīzāk būtu integrējama skolas kopējos procesos, lai nebūtu jāprasa atsevišķa piekrišana, paturot iespēju vecākiem izstāties vai neaizpildīt anketas. Respondenti minēja arī to, ka viņu skola jau tagad izsūta līdzīgas anketas, piemēram, par emocionālo labsajūtu attālināto mācību laikā, par kurām atsevišķa atļauja netiek prasīta. Šāda pieeja, protams, neizslēdz vecāku izpratnes veidošanu vecāku sapulcēs par skrīninga mēriem un sagaidāmo iesaisti.

Respondenti arī ieteica bērnu skrīningu veikt klases audzināšanas stundas laikā (klātienē), lai nodrošinātu, ka visi bērni aizpilda anketas un vecāki nevar ietekmēt bērnu atbildes.

PUSE KLAŠU AUDZINĀTĀJU NOVĒRTĒJA SKRĪNINGA PROCESU KĀ "VIDĒJI LAIKIETILPĪGU"

23. ATTĒLS

KĀ JŪS NOVĒRTĒJAT SKRĪNINGA KOPĒJO PROCESU UN LAIKA APJOMU, KO TAM VĒLTĪJĀT?

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179).

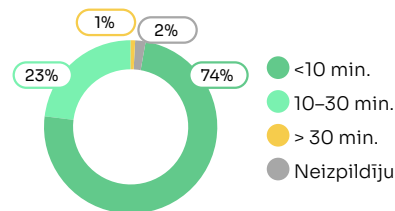
Patī skrīninga anketu aizpildīšana klašu audzinātājiem aizņēma salīdzinoši maz laika – 75% klašu audzinātāju minēja, ka vienas anketas aizpildīšana prasījusi līdz 10 minūtēm laika. EMU: Skola algoritms paredz, ka klases audzinātājam anketa jāaizpilda tikai tad, ja bērna un/vai vecāka anketas rezultāti uzrāda paaugstinātu rezultātu; kā klases audzinātājs anketu var aizpildīt arī tad, ja ne bērns, ne vecāki to nav izdarījuši (24. attēls). Tas nozīmē, ka, piemēram, 30 bērnu klasē ar 6–7 bērniem ar paaugstinātiem vai augstiem rezultātiem anketu aizpildīšana aizņemtu aptuveni vienu

stundu.¹¹ Ja klases audzinātājs vēlētos aizpildīt anketas par visiem bērniem, tad, piemēram, 25 bērnu klasē tas prasītu 4–5 stundas. Mūsu aptaujā 1/3 daļa klašu audzinātāju uzskatīja, ka anketas būtu obligāti jāaizpilda par visiem klases bērniem, tādējādi novērtējot šā procesa pievienoto vērtību arī pašam audzinātājam (laiks reflektēt par katru bērnu utt.).

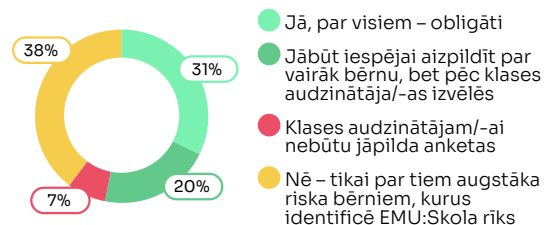
SKRĪNINGA ANKETAS AIZPILDĪŠANA PAR VIENU BĒRNU LIELĀKAJAI DAĻAI KLAŠU AUDZINĀTĀJU AIZŅĒMA TIKAI LĪDZ 10 MINŪTĒM; 1/3 KLAŠU AUDZINĀTĀJU VĒLĒTOS AIZPILDĪT ANKETAS PAR VISIEM BĒRNIEM

24. ATTĒLS

a) CIK DAUDZ LAIKA (APTUVENI) JUMS AIZŅĒMA SKRĪNINGA ANKETAS AIZPILDĪŠANA PAR VIENU KLASES BĒRNU?

b) VAI, JŪSUPRĀT, KLASES AUDZINĀTĀJAM/ AI BŪTU JĀAIZPILDA SKRĪNINGA ANKETA PAR VISIEM KLASES BĒRNIEM?

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179).

Lai atvieglotu klašu audzinātāju darbu, kopš septembra plānots:

- veidot skrīninga procesu tādu, lai tas būtu integrējams audzināšanas stundas laikā;
- izveidot papildu skaidrojošos materiālus (video), kurus klašu audzinātāji varētu izmantot bērnu un vecāku informēšanā;
- sniegt skolām nepieciešamo atbalstu un vadlīnijas, lai tās varētu integrēt skrīningu skolas procesos, lai nebūtu papildus jāiegūst vecāku piekrišana.

¹¹ Diemžēl tehnisku iemeslu dēļ pašā pilotprojekta sākumā maza daļa klašu audzinātāju saņēma lūgumu aizpildīt anketas par visiem vai gandrīz visiem skolēniem klasē, kas arī daļēji izskaidroja neapmierinātību par skrīningam nepieciešamo laiku.

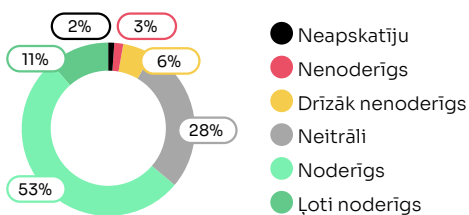
Vairāk nekā puse klašu audzinātāju novērtēja rezultātu skatus kā noderīgus

Vairāk nekā puse klašu audzinātāju novērtēja bērnu un klases rezultātu skatus kā noderīgus (25. attēls). Turklāt puse piekrita, ka skrīnings ļāvis gan labāk saprast bērnu un klases emocionālās vajadzības, gan saskatīt citādāk grūti ieraugāmās vajadzības (26. attēls). Zīmīgi, ka – jo stiprāka klases audzinātāja pārliecība, ka skolas uzdevums ir sekot līdzi bērnu emocionālajam stāvoklim, jo noderīgāki šķita EMU: Skola vizualizētie rezultāti (27. attēls).

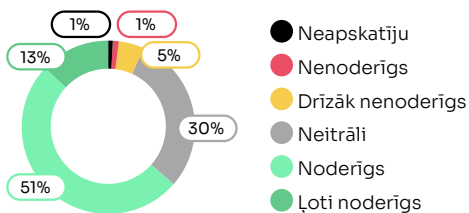
KLAŠU AUDZINĀTĀJU VIEDOKLIS – CIK NODERĪGI BIJA REZULTĀTU APKOPOJUMI

25. ATTĒLS

a) BĒRNA REZULTĀTU SKATS

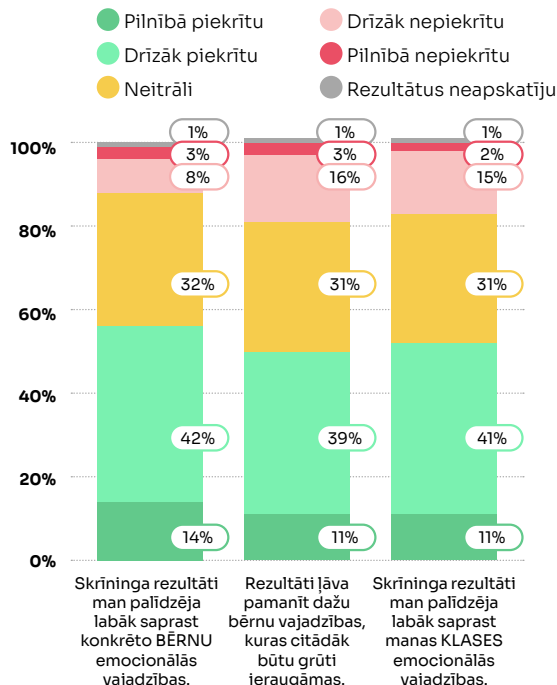
b) KLASES REZULTĀTU SKATS

Avots: klašu audzinātāju anketa (n = 179), autoru analīze.

PUSE KLAŠU AUDZINĀTĀJU PIEKRITA, KA SKRĪNINGS ĻĀVIS LABĀK SAPRAST BĒRNU EMOCIONĀLĀS VAJADZĪBAS

26. ATTĒLS

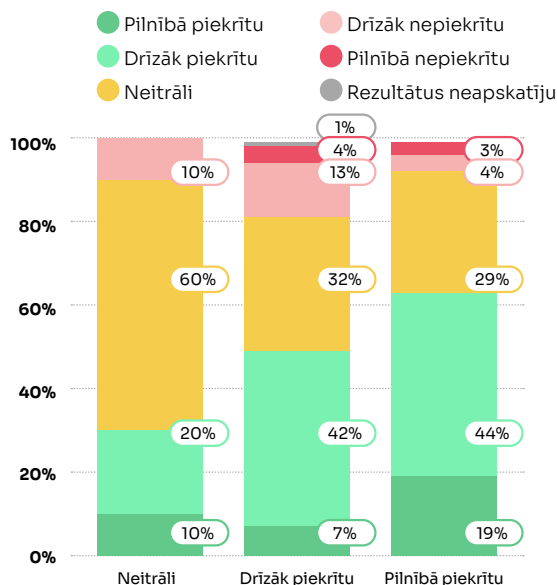

Avots: klašu audzinātāju anketa (n = 179), autoru analīze

SKRĪNINGA REZULTĀTUS KĀ NODERĪGUS BIEŽĀK NOVĒRTĒJA TIE KLAŠU AUDZINĀTĀJI, KURI ARĪ UZSKATĪJA, KA SKOLAS UZDEVUMS IR SEKOT LĪDZI BĒRNU EMOCIONĀLAJAM STĀVOKLIM

27. ATTĒLS

Cik lielā mērā piekrīt apgalvojumam: "Skrīninga rezultāti man palīdzēja labāk saprast konkrēto BĒRNU emocionālās vajadzības."

Cik lielā mērā piekrīt apgalvojumam: "Skolas uzdevums ir sekot līdzi bērnu emocionālajam stāvoklim."

Avots: klašu audzinātāju anketa (n = 179), autoru analīze

Klašu audzinātājas EMU: Skola ieteikumus un metodiskos materiālus nākamajiem soļiem novērtēja kā potenciāli noderīgus, bet labprātāk izmēģinātu klātienē

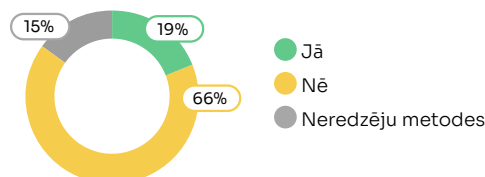
Pilotprojekts deva iespēja arī izvērtēt un iegūt atgriezenisko saiti par to, kādi būtu labākie soļi, kurus spert klases audzinātājam pēc skrīninga. Pilotprojekta versijā EMU: Skola ieteica klases audzinātājam (brīvprātīgi) spert šādus soļus:

- Vecāku iesaistei – pārrunāt kopējos rezultātus klases vecāku sapulcē, vadoties pēc sagatavotās vecāku sapulces struktūras, kā arī izsūtīt EMU: Skola sagatavoto e-pastu ar vispārējiem ieteikumiem vecākiem. Diemžēl attālināto mācību formāts un pilotprojekta veikšanas laiks neļāva pilnībā notestēt šīs intervences, jo lielākā daļa klašu audzinātāju nebija atradušas iespēju pārrunāt rezultātus ar visiem vecākiem kopā. Liela daļa sazinājās ar vecākiem individuāli. Spriežot pēc intervijām, arī e-pasta vēstuli izsūtīja maza daļa klašu audzinātāju, un interviju laikā vēl nevarēja novērtēt vecāku reakciju uz šīm vēstulēm. Kopumā ir skaidrs, ka formāts, kurā klašu audzinātāji jūtas ērtāk, uzrunājot un iesaistot vecākus, ir drīzāk klātienē individuālās sarunās, nevis vecāku sapulcē vai e-pasta sarakstē.
- Bērnu atbalstam un stresa mazināšanai – izmantot EMU: Skola piedāvātās stresa mazināšanas metodes esošajās mācību un audzināšanas stundās. Attālināto mācību dēļ metodes, kā mazināt spriedzi klasē, pamēģināja 19% klašu audzinātāju, bet liela daļa tās novērtēja kā noderīgas un būtu gatavi šīs metodes izmēģināt klātienē nākamajā mācību gadā (28. attēls).

ATTĀLINĀTO MĀCĪBU FORMĀTA DĒĻ PILOTPROJEKTA LAIKĀ “METODES SPRIEDZES MAZINĀŠANAI KLASĒ” PAMĒĢINĀJA TIKAI 19% KLAŠU AUDZINĀTĀJU, LAI GAN NOVĒRTĒJA KĀ NODERĪGAS

28. ATTĒLS

VAI JŪS IZMĒĢINĀJĀT KĀDU NO KLASES SKATĀ IETEIKTAJĀM METODĒM SPRIEDZES MAZINĀŠANAI KLASĒ?

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179), autoru analīze.

Vislielākais gandarījums un ieguvums bija klašu audzinātājam, kurām rezultāti ļāva pamanīt bērnus, kurus citkārt nebūtu pamanījušas, un kuras izmantoja rezultātus sarunās

Tomēr vislielākais ieguvums bija tām klašu audzinātājam, kuras izmantoja rezultātus individuālās pārrunās ar bērniem un vecākiem, it īpaši ar tiem, kuru grūtības klases audzinātāja un skola kopumā nebija iepriekš pamanījuši. Te īpaši pieminama viena no skolām, kas šogad pandēmijas dēļ bija izvirzījusi uzdevumu “aizsniegties līdz katram bērnam un ģimenei”, kurā klases audzinātāja rīkoja 3 pušu sarunas, kurās piedalījās bērns, vecāki un pedagogs. Kā norāda skolas direktore, skolā ar 800 bērniem tā sākumā šķitusi kā “neiespējamā misija”, bet mācību gada beigās klašu audzinātājas novērtēja

Pati jau savas metodes izmantoju, bet šīs arī ir ļoti labas. Ja skolotājs ar šo strādā, tad man patīk, ja paņem vienu un taisa tādu kā rituālu. Tiklīdz ir rituāls, tā bērniem ir saprotams – rituāli cilvēkiem ir ļoti svarīgi.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

ieguvumus no šīm pūlēm. Šo sarunu laikā audzinātājas arī pārrunāja bērna EMU kopējos rezultātus.¹² Šis ir viens no modeļiem, kuru būtu vērts izsvērt arī citām skolām un kas ļautu runāt par EMU rezultātiem kopējā sarunā par to, kā bērnam sokas, nevis organizēt atsevišķu sarunu par skrīninga rezultātiem.

Man bija ļoti interesanti rezultāti, biju par vairākiem pārsteigta, ka nebiju to jutusi. Nesarīkoju klases sapulci, bet man patika individuālais darbs – sazvanījos ar 5 vecākiem un skolēniem, kas ir uzmanības režīmā. No sarunām pārliecinājos, ka man ir jāmaina mans viedoklis, un uzzināju daudz ko citu, kas bija kā pamatojums, ka skolēni ir uzmanības režīmā – tas bija ārkārtīgi slēpts skolā. Stresa līmenis no iekšējās spriedzes, ne mājās, ko neparāda, jo domā, ka pats tiks galā. Par 3 skolēniem man bija īpaši liels pārsteigums.

/Pilotskolas klases audzinātāj/

Par vienu bērnu, skatoties uz mācību vērtējumiem, man šķita, ka viss ir kārtībā. Bet tieši šajā semestrī pamanīju, ka kaut kas nav. Pēc testa sapratu, ka nonāca “uzmanības režīmā”. Izrunājām, un atklājās, ka ļoti traucējoša vide mājās. Sasaucām uz konsultāciju un izvilcām no grāvja ārā. Ja nebūtu testa, varbūt joprojām domātu, vai tur kaut kas ir vai nav.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Tieši mani labie, izcilie 3 bērni ir trauksmes stāvoklī. Viņi ir pilnīgi pārmācījušies, ar trīcošām rokām. Sazvanīju, un mēs visu pārrunājām. Vienā ģimenē izmisums, bērns vispār neguļ – tikai mācās, lasa, raksta. Par to skolā nezināja neviens, atzīmes labas, stundas nekavēja. Arī man kā klases audzinātājai ne bērns, ne vecāks nebija iepriekš pateicis.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

¹² Piemēram, viena klases audzinātāja vispārīgi aprakstīja visus trīs EMU režīmus un lūdza skolēniem un vecākiem uzminēt, kur, viņuprāt, tie ierindojas. Pēc audzinātājas novērojumiem, lielākā daļa novērojumu sakrita.

ATBALSTA PERSONĀLA PIEREDZE AR EMU: SKOLA

Skolu atbalsta personālam ir liela loma skrīninga procesā – pēc rezultātu apkopošanas atbalsta personāla “rezultātu skatā” parādās saraksts ar izglītības iestādes “uzmanības režīma” bērniem un to rezultāti. Nākamais solis atbalsta personālam ir saruna ar bērniem, lai iegūtu papildu informāciju un izvērtētu, vai nepieciešami tālāki soļi un atbalsts, piemēram, speciālista (psihologa) novērtējums.

Kopumā pilotprojektā sistēmu kā lietotāji

testēja **33** atbalsta personāla pārstāvji no 15 izglītības iestādēm.

Projekta sākumā lūdzām skolām identificēt tos atbalsta personāla pārstāvjus, kuriem nepieciešama pieeja platformai, lai strādātu ar skrīninga rezultātiem. Lielākajā daļā skolu tie bija divi atbalsta personāla pārstāvji – sociālais pedagogs un psihologs, kuri sniedz atbalstu bērniem skolā un kuriem sava darba veikšanai jau tagad ir pieeja arī citai sensitīvai informācijai par bērnu.

Lielākie ieguvumi – iespēja ātri veikt visas skolas monitoringu, “āķis” sarunas uzsākšanai ar bērnu un DEPO sarunas protokols

Pēc platformu izmēģināšanas un apmeklētajām EMU: Skola ekspertu vadītajām mācībām pilotskolu atbalsta personāls viennozīmīgi piekrita, ka vēlētos lietot EMU: Skola kā praktisku atbalsta instrumentu savā darbā arī nākamgad.

KĀ BŪTISKĀKOS ATBALSTA PERSONĀLS MINĒJA 5 GALVENOS IEGUVUMUS:

- 1. Iespēja veikt regulāru visas skolas monitoringu un uzreiz redzēt datu apkopojumu un skaidrojumu.** Atbalsta personāls, kas pats bija veicis preventīvo izpēti skolas līmenī, minēja, ka šo datu ievākšana un apkopošana ir ļoti laikietilpīga. Turklāt lielākajā daļā izglītības iestāžu šobrīd atbalsta personālam nav monitoringa datu vai pārskata par visu skolu.
- 2. Iespēja ieraudzīt un uzrunāt bērnus, kuri citkārt nebūtu nonākuši atbalsta personāla redzeslokā (“āķis sarunai”).** Atbalsta personāls tāpat kā klašu audzinātājas vairākkārt minēja, ka rezultātos parādījās bērni, kuri iepriekš nebija bijuši viņu

redzeslokā. Skrīninga process sniedza neitrālu kontekstu, kurā šos bērnus uzrunāt.

- 3. EMU: Skola sniegtā metodoloģija nākamajiem soļiem – DEPO saruna.** Atbalsta personāls augsti novērtēja piedāvāto sarunas struktūru, lai pēc skrīninga izvērtētu, vai bērnam nepieciešama tālāka izpēte (skat. turpmāk).
- 4. Atvieglo sadarbību ar klašu audzinātājiem un vecākiem.** Novērtēja, ka informācija parādās automātiski, jo dažkārt informācija no klašu audzinātājiem pie atbalsta personāla nonāk novēloti. Sadarbību ar vecākiem atvieglo tas, ka vecāki jau ir iesaistījušies procesā, aizpildot anketu.
- 5. Palīgs darbu prioritizēšanā.** Atbalsta personāla “darba žurnāls” un rezultātu pārskats palīdz izvērtēt, kuriem bērniem nepieciešams pievērsties vissteidzamāk; tam plānoti vairāki uzlabojumi, lai to padarītu lietotājam ērtāku (skat. turpmāk).

Datu apstrāde viennozīmīgi ir ieguvums – ikdienā tā prasa ļoti daudz laika. Mums ļoti atbalstošs rīks, kas palīdzēs laikus atrisināt problēmas. Jo ir tādi bērni, kas nekad neatklātos un neizrādītu, ka viņi jūtas slikti.

Ieguvumi: skrīnings, kas dod iespēju ieraudzīt bērnu, kas nav bijis redzeslokā, “Iegāls” veids, kā uzrunāt šos bērnus ārpus kārtas, nevis tad, kad problēma samilzusi; vieglāka vecāku iesaiste.

EMU: Skola 100% atvieglo gan skolas psihologa, gan klases audzinātāju dzīvi. Varam novērtēt jau pašā sākumā, kāda ir problēma, vieglāk strādāt ar bērnu, lai problēmu neielaiž dziļumā.

/Pilotskolas atbalsta personāla atsauksmes/

Vispozitīvāk – un daudzām atbalsta personām pašām par pārsteigumu – tika novērtēta EMU: Skola eksperta klīniskā psihologa izstrādātā “DEPO saruna”. Tā ir EMU: Skola īpaši veidota strukturēta saruna un algoritms, kas palīdz atbalsta personām izvērtēt, kuriem bērniem visātrāk nepieciešams psihologa izvērtējums un kāda veida atbalstu var sniegt skola, kamēr gaida izvērtējumu.

Saīsinājums “DEPO” apraksta četras sadaļas sarunas protokolā:

- “D – drošība”,
- “E – emocijas”,
- “P – piesaiste” un
- “O – organizēšana”.

No EMU: Skola atbalsta personāls saņēma ne tikai sarunas protokolu, vadlīnijas un algoritmu, bet arī praktiskas mācības divreiz pa trim stundām. Turklāt pēc sarunas iespējams atzīmēt sarunas veikšanas faktu EMU: Skola atbalsta personāla digitālajā žurnālā.

Tā kā pilotprojekta laika grafika dēļ atbalsta personāls saņēma rezultātus tikai maija sākumā, lielākajā daļā izglītības iestāžu nebija iespējams veikt DEPO sarunu un turpmāko izvērtējumu procesu ar visiem “uzmanības režīma” bērniem. Tomēr sarunas, kuras tika veiktas, un saņemtā pozitīvā atgriezeniskā saite ļāva secināt, ka kopumā DEPO saruna guva lielu atbalsta personāla atzinību, kuri to novērtēja kā instrumentu, kas praktiski ļoti palīdz.

Atbalsta personāla lielākie izaicinājumi skrīninga procesā – uzmanības režīma bērnu skaits

Lai gan atbalsta personāls novērtēja skrīninga sniegtos datus, tomēr lielākā daļa atbalsta personāla uzsvēra, ka “uzmanības režīma” bērnu skaits ir ļoti liels (29. attēls, skat. arī nākamo nodaļu), it īpaši tāpēc, ka pilotprojekta rezultāti parādījās tikai maija beigās, kā dēļ atbalsta personāls varēja pagūt strādāt tikai ar mazu daļu bērnu. Atsevišķās pilotskolās bija 7–150 bērnu uzmanības režīmā (jeb 5–104¹³ bērni uz vienu atbalsta personu, kas lietoja sistēmu).

Sākumā likās smieklīga tā DEPO saruna. Saruna kā saruna. Tas taču nestrādās. Bet nedrīkst spriest, kamēr nepamēģini.. Pamēģināju – tiešām noderīga, tik veiksmīgi raisījās šī saruna ar bērnu, izkristalizē tik daudz, ko nezināju. Tik vienkārši jautājumi, bet šādi strukturēti – ļoti labi.

DEPO sarunas ļoti vērtīgas, mācības labi parādīja, kā to darīt. Jo neesmu psihologs, viss jauns, vēl mācos – bet šī ir skaidra, strukturēta, saprotama.

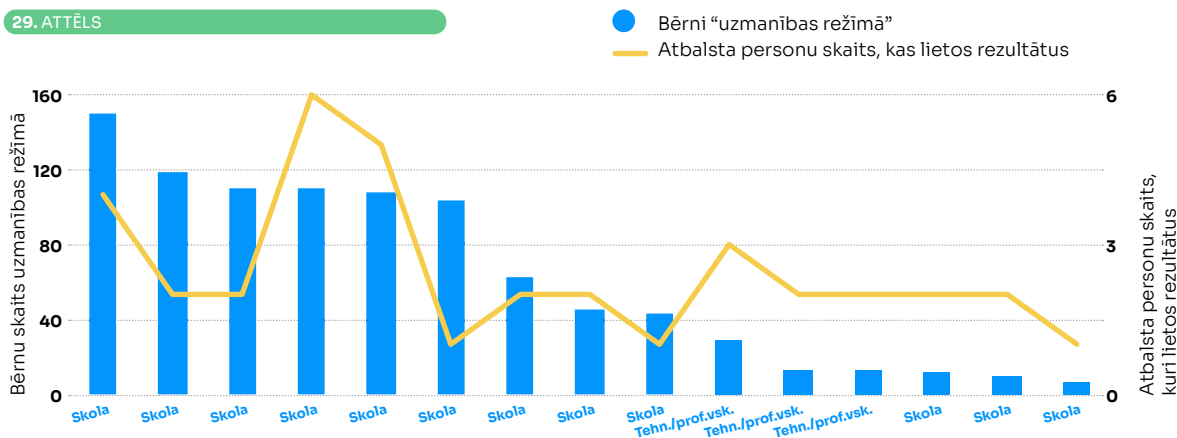
DEPO saruna ir ļoti noderīga – tas, ko mēs jau darām, bet šis ir uzlikts uz papīra. Konkrēta shēma, kuru ievērot vienmēr; tas var ļoti palīdzēt.

/Pilotskolas atbalsta personāla atsauksmes/

¹³ Skolā, kurā bija 104 uzmanības režīma skolēni, tobrīd strādāja tikai viens sociālais pedagogs, bet skola tobrīd meklēja skolas psihologu, tā ka faktiskais skaits šajā skolā ar aizpildītu vakanci būtu 52.

“UZMANĪBAS REŽĪMA” BĒRNI SKOLĀS PRET ATBALSTA PERSONĀLU, KAS BŪS DATU LIETOTĀJI (IDENTIFICĒ PAŠAS SKOLAS)

29. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati, anketa "Stiprās puses un grūtības", dati par 6968 bērniem un pusaudžiem vecumā no 7 līdz 19 gadiem.

Tas, ka daudzām skolām "uzmanības režīmā" bērnu skaits – īpaši pandēmijas apstākļos – būs tik liels, bija sagaidāms. Arī skrīninga anketas veidotāji norāda, ka pirmajos gados pēc skrīninga veikšanas vispārējā populācijā šis skaits būs daudz lielāks ilgstoši neveikta monitoringa un prevencijas darba trūkuma dēļ. Kā minēja viena no atbalsta personāla pārstāvēm intervijā – šo datu ieraudzīšana līdzinās aisberga neredzamās daļas izcelšanai no jūras. Tāpēc būtiski uztvert rezultātus pragmatiski, prioritizējot gadījumus, kuriem pievērsties, un izvirzot sasniedzamus mērķus.

Kad ieraudzīju skaitļus maija sākumā, pārņēma panika, domāju – esam ieberzušies ar šo projektu. Pagāja nedēļa, pārrunājām ar direktori – viņi nomierināja, ka šie rezultāti ir jau gadu gadiem, neizejam cauri visiem vienā reizē. Pieejam reālistiski – ņemam, mēģinām, skatāmies.

Kad aisbergu izceļ ārā no jūras, tad ir šausmas, bet patiesībā esi bijis visu laiku blakus. *Vismaz tagad apjaušam, kā plānot nākamo gadu, un izmantojam rīku savā labā.*

/Pilotskolas atbalsta personāls/

Plānotie uzlabojumi atbalsta personālam

Balstoties iegūtajā atgriezeniskajā saitē, jau šā gada septembrī sistēmā tiks veikti vairāki uzlabojumi pieejā, lai atvieglotu atbalsta personāla darbu:

- 1. Atbalsta personālam būs daudz vairāk laika strādāt ar rezultātiem nekā pilotprojektā.** Integrējot EMU: Skola skrīningu mācību gada laikā (t. i., 2 reizes gadā – oktobrī un martā), skolas atbalsta personālam būs daudz vairāk laika strādāt ar rezultātiem (4–5 mēneši). Turklāt informācija par bērniem sāks parādīties jau skrīninga procesa laikā bez laika nobīdes, kā tas bija pilotprojekta laikā.
- 2. Atbalsta gadījumu žurnālā būs iespēja tālāk filtrēt bērnu rezultātus, lai prioritizētu gadījumus, kuriem jāpievēršas vispirms.** Tiks pievienota papildu informācija par rezultātiem un filtra opcija.
- 3. Mācībās un materiālos dalīsimies citu skolu labajā praksē un ieteikumos gadījumu prioritizēšanai.** Piemēram, prioritizēšanā var palīdzēt efektīva sadarbība ar klašu audzinātājiem un "uzmanības režīmā" bērna saraksta pārrunāšana, lai identificētu bērnus, kuru atrašanās sarakstā drīzāk saistāma ar īstermiņa stresu.

DIREKTORU PIEREDZE AR EMU: SKOLA

Pilotprojektā skolu direktoriem/vadības komandai bija pieeja gan apkopotajiem rezultātiem skolas līmenī, gan detalizētajiem rezultātiem (atbalsta personāla pārskatam, klases un bērnu rezultātiem). Atgriezeniskajā saitē direktori novērtēja šo informāciju kā ļoti noderīgu skolas vadības komandai. Lielākā daļa arī apstiprinājuši, ka bija iepazinušies ne tikai ar skolas kopējām tendencēm “skolas skatā”, bet arī apskatījuši situāciju konkrētās klasēs/konkrētu bērnu rezultātus. Direktori kā EMU: Skola lietotāji īpaši novērtēja:

1. Rezultātu vizualizācijas un skaidrojumus.

Skolās, kas jau veic skolas līmeņa anketēšanu, izmantojot savas aptaujas, šis rīks samazinās darba apjomu. Direktori arī novērtēja to, ka sagatavotā informācija ir uzreiz izmantojama sarunās ar pašvaldību par nepieciešamajiem atbalsta resursiem utt.

2. 360° skatu – bērna, vecāku un klases audzinātāja redzējuma salīdzinājumu.

Direktoram kā vadītājam šī informācija sniedza ieskatu gan par vecāku iesaisti un attieksmi, gan par to, cik labi klašu audzinātājas pazīst savu klasi.

Lielā daļā direktoru vēlējās sistēmu testēt ilgstošākā laika posmā, integrējot to skolas procesos. Direktoru vērtējumā attālināto

mācību laikā, kad jau tā daudz sloga bija uzlikts uz skolotāju un atbalsta personāla pleciem, šādas jaunas sistēmas izmēģināšana tikai dažu mēnešu laikā bija sasteigta, jo neatlika pietiekami daudz laika izpratnes veidošanai un strādāšanai ar rezultātiem – bērnu, klašu un skolas personāla līmenī (piemēram, pārrunāt rezultātus skolotāju un vadības sapulcēs).

Turklāt integrēšana skolas procesos, tostarp tajos, kas saistīti ar vecāku un bērnu informēšanu par datu ievākšanas procesiem utt., ļautu būtiski atvieglot klašu audzinātāju darbu, kā arī kopumā veicinātu iesaisti skrīningā.

Direktors kā līderis – svarīgs posms skrīninga ieviešanas procesā

Pilotprojekts iezīmēja, cik būtiska ir direktora kā vadītāja un līdera loma “visas skolas” pieejas ieviešanā. Lai gan pilotprojektā nelūdzām direktoriem veikt izglītojošās vai informējošās aktivitātes, daudzās pilotskolās direktori uzņēmās ļoti aktīvu lomu, kad redzēja iesaistes problēmas vai šaubas gan bērnu un vecāku, gan pedagogu vidū. Direktori zvanīja un runāja gan ar vecākiem, gan pedagogiem, kuriem bija pretestība pret projektu potenciālā darba apjoma dēļ. Skolas vadības komanda arī izlēma, kādā formātā un kad pārrunāt rezultātus un pilotprojekta pieredzi skolas līmenī (t. i., skolas vadības sapulcē, pedagoģiskajā sēdē).

Šis rīks ir noderīgs visām skolām – gan mazām, gan lielām. Citur nav tāda resursa, kas skaisti saliek kopā visu pēc 360° pieejas. No manas puses liels paldies – ne mirkli nenozēloju, ka esam piedalījušies. Kolēģi sākumā bija skeptiski, kur esmu ievīlcis, bet tagad jau ir labi.

Mēs noteikti gribam izmantot EMU:Skola arī turpmāk. Ļoti daudz izpētes darba noveļas no klases audzinātāju pleciem. Arī atbalsta komandai un vadībai daudz kas ieraugāms.

Es redzu šeit rīku un atbalstu skolotājiem – viņiem ir ļoti nepieciešams atbalsts darbā. No skolotāja pašlaik prasa, bet, ja pretim dodam arī darbarīkus, nevis tikai sakām “dariat”, kad skolotājs jau tā ir izmisuma stāvoklī, tad ir spēks, varēšana un darbošanās.

/Pilotskolu direktoru atsauksmes /

Lai skrīningu ieviestu kā “visas skolas pieeju” un tas notiktu veiksmīgi, skaidrs, ka direktoram kā līderim skaidri jākomunicē projekta mērķi un jāizvērtē, kā vislabāk iekļaut EMU: Skola esošajos skolas procesos. Tāpēc nākamā gada laikā, kad EMU: Skola tiks ieviesta vairāk skolu, veidosim labās prakses un pieredzes stāstu apkopojumus tieši vadības komandai, lai stiprinātu to kompetenci. Jo skolās, kurās ir spēcīga vadības komanda ar skaidru redzējumu un mērķiem, arī EMU: Skola ieviešanas mehānisms būs veiksmīgāks. Šajā ziņā daudz kas ir atkarīgs no skolas vides un iestrādnēm, mazākā mērā – no EMU: Skola ieteiktajiem procesiem.

Ja EMU: Skola ievieš, tad tam jābūt kā ikdienas procesam – klases audzināšanas stundā visi bērni vienkārši “saklikšķina” atbildes. Ja mēs to darīsim kā papildu aktivitāti, tad būs ļoti zema atdeve, “knapi” aisberga virsējo daļu nosegsim. Tāpēc ieliekam plānā, integrējam procesā – lai tas ir tikpat pašsaprotami un vienkārši kā sporta nodarbība vai pulciņš.

/Pilotskolas direktors/e/

Skrīninga dati rāda, ka līdz pat 1/3 bērnu potenciāli ir būtiskas emociju un uzvedības grūtības, kuru dēļ viņiem būs nepieciešams papildu atbalsts skolā, kā arī mazākai daļai arī ārpus tās. Skrīnings ļauj beidzot ieraudzīt aisberga neredzamo daļu – bērnus un jauniešus ar emociju grūtībām, kas grūtāk pamanāmas nekā uzvedības grūtības un kuras ir īpaši svarīgi risināt pandēmijas un attālināto mācību apstākļos.

KO SKRĪNINGA DATI SAKA PAR BĒRNU EMOCIONĀLAJĀM UN UZVEDĪBAS GRŪTĪBĀM?

3. NODAĻA

ŠAJĀ NODAĻĀ ANALIZĒJAM PILOTPROJEKTĀ IEGŪTOS SKRĪNINGA DATUS, KAS ĻAUJ NOVĒRTĒT EMOCIONĀLĀS UN UZVEDĪBAS GRŪTĪBAS VAIRĀK NEKĀ 5000 BĒRNIEM UN JAUNIEŠIEM. LIELĀKĀ DAĻA DATU ATSPOGUĻO BĒRNU LABBŪTĪBU UN GRŪTĪBAS PANDĒMIJAS UN ATTĀLINĀTO MĀCĪBU “KARSTĀKAJĀ PUNKTĀ” – 2021. GADA MARTĀ UN APRĪLĪ.

IZMANTOTIE SKRĪNINGA DATI UN ANALĪZES MĒRĶI

Šajā nodaļā aprakstām galvenos secinājumos no skrīningā iegūtajiem datiem. Gandrīz visi dati tika iegūti laikposmā no 2021. gada marta vidus līdz aprīļa beigām.¹⁴ Interpretējot datus, jāņem vērā, ka dati tika iegūti pavasara semestrī pašā pandēmijas “pīķī”, kad bērni jau ilgstoši bija mācījušies attālināti un – kā secināja klašu audzinātāji intervijās – bija novērojams augstāks emocionālo grūtību līmenis, spēku izsīkums un motivācijas kritums.

Dati tika iegūti no divām dažādām anketām:

- 4618 bērnu un jauniešu aizpildītām emociju skrīninga jeb labbūtības anketām;¹⁵
- 2965 jauniešu, 5461 vecāku un 3751 klašu audzinātāja aizpildītām vajadzību skrīninga jeb “Stiprās puses un grūtības” anketām, kas ļāva noteikt EMU režīmu (mācību, stresa vai uzmanības) 5632 bērniem un jauniešiem.

Analīzē fokusējamies uz anketas “Stiprās puses un grūtības” rezultātiem, jo tas ir galvenais EMU: Skola skrīninga instruments, kas arī turpmāk nosaka, kuru bērnu informācija nonāk pie atbalsta personāla skolā.

Analīzes mērķis ir sniegt ieskatu bērnu un jauniešu psihoemocionālo grūtību izplatībā pilotskolās, bet izglītības iestāžu atlases procesa dēļ rezultātus nevajadzētu uzskatīt par reprezentatīviem visai Latvijas bērnu un jauniešu populācijai. Šajā analīzē

iezīmējam galvenos rezultātus. Nākotnē, pieaugot skolu skaitam, kas veic EMU: Skola skrīningu, plānots veikt padziļinātus pētījumus.

PAR REZULTĀTU “TICAMĪBU” ATTĀLINĀTO MĀCĪBU LAIKĀ

Interviju un fokusgrupu laikā dzirdējām klašu audzinātāju šaubas par to, vai rezultāti ir ticami, ņemot vērā, ka, pirmkārt, bērni skrīninga anketas aizpildīja mājās, kur viņu atbildes varēja ietekmēt vecāki, otrkārt, klases audzinātājam attālināto mācību dēļ bija maz iespēju novērot bērna uzvedību un saskarsmi ar vienaudžiem, tāpēc dažkārt bija grūti atbildēt uz jautājumiem.

Lai gan piekrītam, ka pandēmijas apstākļi diemžēl ietekmēja pilotprojekta norisi, tomēr uzskatām, ka kopējie rezultāti dod ieskatu bērnu grūtību izplatībā (un nepiepildījās iesaistīto pušu bažas, ka bērni nebūs gatavi stāstīt par savām grūtībām). Turklāt skrīningā iegūto datu noderīgums jāizvērtē kopējā procesa kontekstā – kā minēja klašu audzinātājas un skolu direktori, atšķirības bērnu, vecāku un klašu audzinātāju atbildēs sniedza vērtīgu informāciju par to, vai bērna uzvedība atšķiras mājās un skolā, vai vecāki ir pamanījuši vai atzinuši, ka bērnam ir grūtības (un cik lielas), cik labi klases audzinātāja pazīst savu klasi. Šī informācija ir ļoti noderīga, lai izvērtētu, kā turpmāk būtu risināmas sarunas par bērna grūtībām.

¹⁴ Izņēmums ir tikai viens no tehnikumiem, kurā līguma slēgšanas procesa ietilgšanas dēļ skrīnings norisinājās no maija vidus līdz jūnija sākumam.

¹⁵ Skat. 1. nodaļu un 2. pielikumu, kur aprakstītas izmantotās anketas un aprēķinu metodoloģija.

EMU SKRĪNINGA (ANKETA “STIPRĀS PUSES UN GRŪTĪBAS”) REZULTĀTI

APMĒRAM 1/3 BĒRNU UN JAUNIEŠU POTENCIĀLI NEPIECIEŠAMS ATBALSTS

Skrīninga dati rāda, ka 13% bērnu un jauniešu ir būtiskas grūtības (“uzmanības režīms”), vēl papildu 17% – robežlīmeņa grūtības (“stresa režīms”) – tātad apmēram 30% bērnu un jauniešu turpmāk varētu būt nepieciešams klases audzinātāja vai atbalsta personāla situācijas novērtējums un potenciāli arī atbalsts.¹⁶ Kopumā rādītāji ir salīdzinoši augsti, bet tas, visdrīzāk, skaidrojams ar pandēmijas apstākļiem un attālinātajām mācībām.

Diemžēl pilotprojekta dati sniedz ierobežotu iespēju salīdzināt rezultātus dažādās izglītības iestādēs, jo lielā daļā iestāžu vecāki nebija piekrituši bērna dalībai projektā. Balstoties pieejamajos datos, atsevišķās izglītības iestādēs “uzmanības režīmā” ir 3–33% izglītības iestādes bērnu (31. attēls).

Pieņemot, ka ikkatras izglītības iestādes izlase ir reprezentatīva konkrētajai iestādei (t. i., pārrēķinot rezultātus tikai tiem bērniem, par kuriem ir dati), atsevišķās izglītības iestādēs uzmanības režīma bērnu īpatsvars, ar kuru būtu jāstrādā atbalsta personālam, būtu bijis starp 16% un 30% (32. attēls).¹⁷

EMU: SKOLA SKRĪNINGA KOPĒJIE REZULTĀTI PILOTSKOLĀS – 1/3 BĒRNU POTENCIĀLAS GRŪTĪBAS

30. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati (n = 6968), anketa “Stiprās puses un grūtības”, izglītības iestāžu dati par izglītojamo kopējo skaitu.

Ko šie dati nozīmē klašu audzinātājām? Balstoties šajos datos, hipotētiskā 30 bērnu klasē būtu:

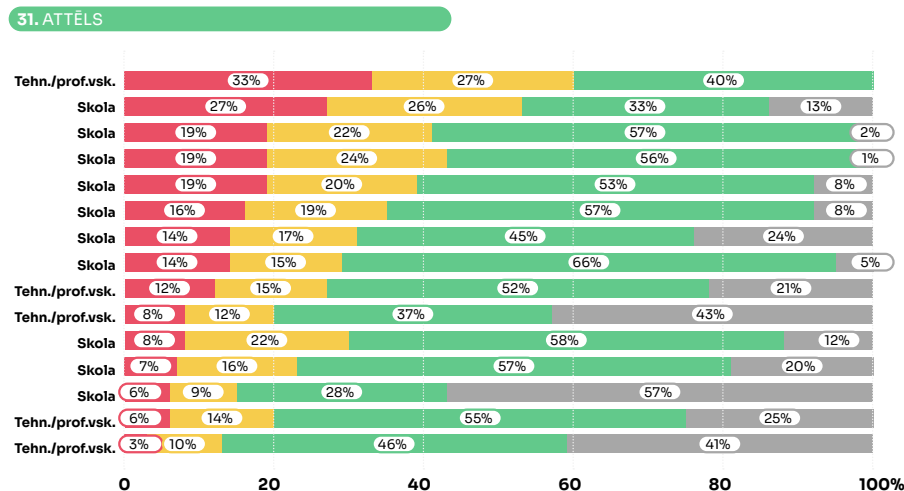
30 bērnu klasē pilotprojekta skolā:
15 skolēni mācību režīmā
5 skolēni stresa režīmā
4 skolēni uzmanības režīmā
 par **6 skolēniem** nav informācijas

¹⁶ Jāņem vērā, ka EMU skrīninga dati nebija pieejami 19% skolēniem (vecāki nebija piekrituši skolēna dalībai vai nebija aizpildīta neviena anketa). Pārrēķinot skrīninga rezultātus tikai tiem skolēniem, kuriem bija pieejams vismaz viens mērījums, grūtību līmenis būtu mazliet augstāks – attiecīgi 17% uzmanības režīmā, 21% stresa režīmā un 62% mācību režīmā.

¹⁷ Šis pieņēmums ir ilustratīvs. Uz pilnajiem datiem balstītie rezultāti varētu būt gan augstāki, gan zemāki atkarībā no tā, kāds ir dominējošais pašizlases efekts: a) ja izglītības iestādē skrīninga anketas neaizpildīja tie bērni un vecāki, kuriem ir lielāks augstu grūtību īpatsvars (piemēram, balstoties klases audzinātāju novērojumos, bērni no ģimenēm ar augstāku sociālekonomisko risku, kā arī tie vecāki, kuri nevēlas, lai kāds ierauga, ka viņu bērniem ir grūtības), tad kopējais “uzmanības režīma” bērnu % ir vēl lielāks nekā šajā ilustrācijā; b) ja anketas aizpildīja un pētījumā piedalījās tie bērni un vecāki, kuri jau zina, ka viņiem ir grūtības, bet lielākā daļa no tiem, kas nepiedalījās bija tie, kuri to uzskatīja par nelietderīgu, jo viņiem nav grūtības vai to līmenis ir zems, tad reālais “uzmanības režīma” bērnu īpatsvars ir zemāks.

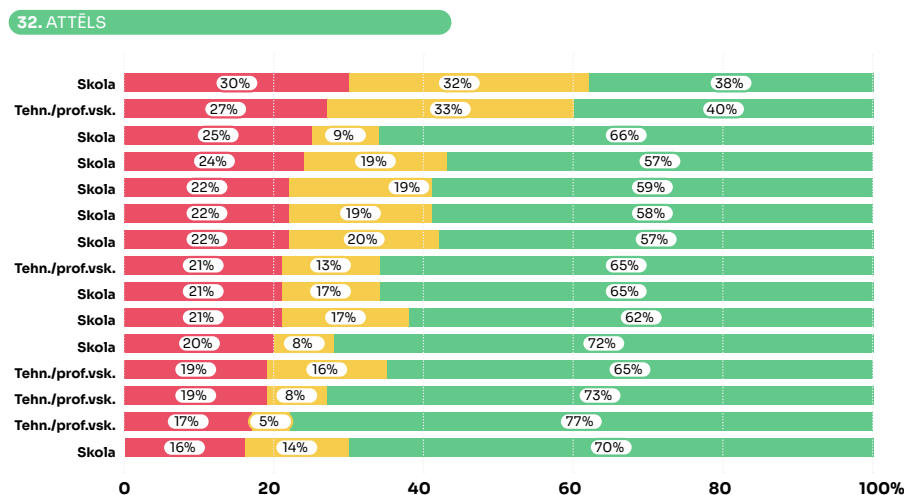
3-33% BĒRNU "UZMANĪBAS REŽĪMĀ" ATSEVIŠKĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

- 3. Pārslodzes režīms
- 2. Balansa režīms
- 1. Mācību režīms
- Nav informācijas

Avots: EMU: Skola skrīninga dati (n = 6968), anketa "Stiprās puses un grūtības", izglītības iestāžu dati par izglītojamo kopējo skaitu.

REZULTĀTI DAŽĀDĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS AR PIENĒMUMU, KA IZLASES KOPAS KATRĀ IESTĀDĒ BIJA REPREZENTĀTĪVAS

- 3. Pārslodzes režīms
- 2. Balansa režīms
- 1. Mācību režīms

Avots: EMU: Skola skrīninga dati (n = 6968), anketa "Stiprās puses un grūtības", izglītības iestāžu dati par izglītojamo kopējo skaitu.

ATBALSTA PERSONĀLAM DAŽĀDĀS SKOLĀS JĀSTRĀDĀ AR ATŠĶIRĪGU UZMANĪBAS REŽĪMA BĒRNU SKAITU

Kā redzams 33. attēlā, atsevišķās pilotskolās bija 7–150 bērnu uzmanības režīmā. Ņemot vērā atbalsta personāla skaitu, kas būs rezultātu lietotāji un, visticamāk, arī izvērtēs turpmākos soļus un nepieciešamo atbalstu (1–6 cilvēki atkarībā no izglītības iestādes), tas nozīmē, ka uz vienu skolas identificēto atbalsta personu pilotprojekta laikā bija 5–104 bērni uzmanības režīmā. Jāpiebilst, ka skolā, kurā bija 104 uzmanības režīma bērni, tobrīd strādāja tikai viens sociālais pedagogs, bet skola tobrīd meklēja skolas psihologu, tā ka faktiskais skaits šajā skolā ar aizpildītu vakanci būtu 52 skolēni.¹⁸

Atvērts ir jautājums, vai esošais algoritms ir pārāk iekļaujošs un uzmanības režīma bērnu skaits ir pārāk liels, lai atbalsta personāls varētu veikt turpmākas sarunas ar bērniem, izvērtējot, vai nepieciešami atbalsta soļi, ieskaitot psihologa novērtējumu. Mūsaprāt, šobrīd nav jāmaina algoritms, bet drīzāk atbalsta personālam jāsniedz ieteikumi, kā šo sarakstu prioritizēt. Ilustratīvi – ja, piemēram, skolā uz vienu atbalsta personu ir 50 bērnu, kuriem jāizvērtē turpmākie soļi pēc skrīninga, un atbalsta persona vienā nedēļā var veikt DEPO sarunu, piemēram, ar 5 bērniem, tas nozīmētu, ka šai skolai būtu nepieciešamas 10 nedēļas jeb 2–2,5 mēneši, lai izvērtētu nākamos soļus. Tas ir konservatīvs aprēķins, jo sagaidāms, ka daļa uzmanības režīma bērnu jau būs atbalsta personāla redzeslokā, tāpēc viņu situāciju varētu noskaidrot ātrāk. Lai

¹⁸ Jāņem vērā, ka pilotprojekta laikā skrīningā – atkarībā no izglītības iestādes – nepiedalījās 1–57% no izglītojamajiem, tā ka faktiskais uzmanības režīma bērnu skaits lielā daļā skolu būtu lielāks.

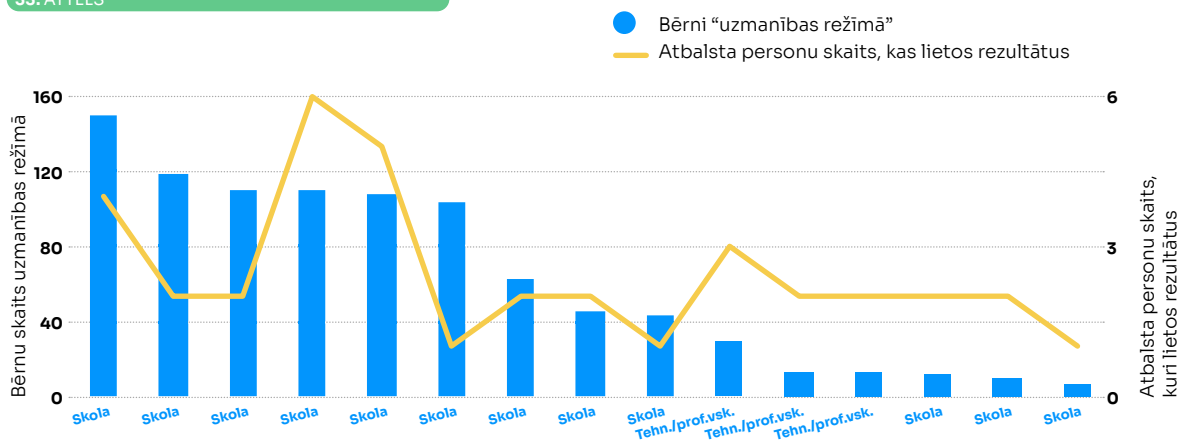
gan pilotprojektā tik ilgs laika posms nebija pieejams, normālos apstākļos, kad skrīnings skolā tiks veikts oktobrī un martā, faktiski atbalsta personālam būs 4–5 mēneši, lai veiktu pēckrīninga aktivitātes. Turklāt atbalsta personālam tiks sniegti papildu dati, kas ļaus prioritizēt gadījumus, kā arī dalīsimies labākās prakses ieteikumos (piemēram, pārrunāt sarakstu ar klašu audzinātājiem, lai izvērtētu, kuriem bērniem atrašanās sarakstā, visdrīzāk, saistāma ar īstermiņa stresu).

SAISTĪBA STARP BĒRNU DZIMUMU, VECUMU UN GRŪTĪBU LĪMENI/IZPAUSMJU VEIDU

Analizējām, vai grūtību izplatība un izpaušmes zēniem un meitenēm dažādās vecuma grupās atšķiras. Kopumā zēnu un meiteņu īpatsvars “uzmanības” režīmā bija salīdzinoši līdzīgs (attiecīgi 12% un 15%, 34. attēls), lai gan atsevišķās vecuma grupās rezultāti atšķirās – it īpaši vecākajās klasēs “uzmanības režīmā” meiteņu īpatsvars būtiski pārsniedza zēnu īpatsvaru.

“UZMANĪBAS REŽĪMĀ” BĒRNI SKOLĀS PRET ATBALSTA PERSONĀLU, KAS BŪS DATU LIETOTĀJI (IDENTIFICĒ PAŠAS SKOLAS)

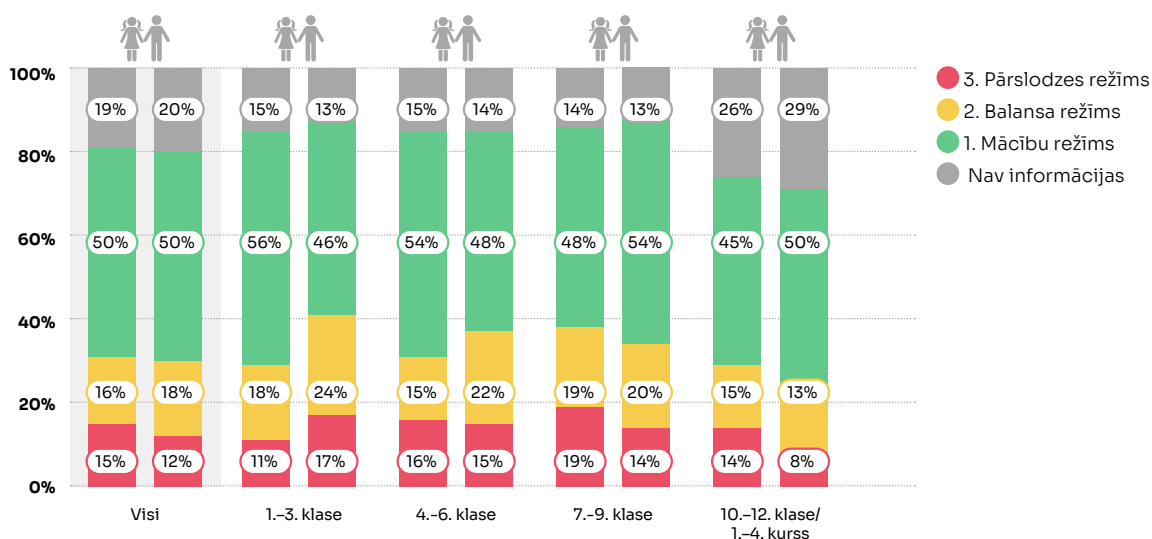
33. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati, anketa “Stiprās pusēs un grūtībās”, dati par 6968 bērniem un pusaudžiem vecumā no 7 līdz 19 gadiem.

EMU REŽĪMU SADALĪJUMS ZĒNIEM UN MEITENĒM DAŽĀDĀS VECUMA GRUPĀS

34. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati, anketa “Stiprās pusēs un grūtībās” (meitenes = 2713, zēni = 2919).

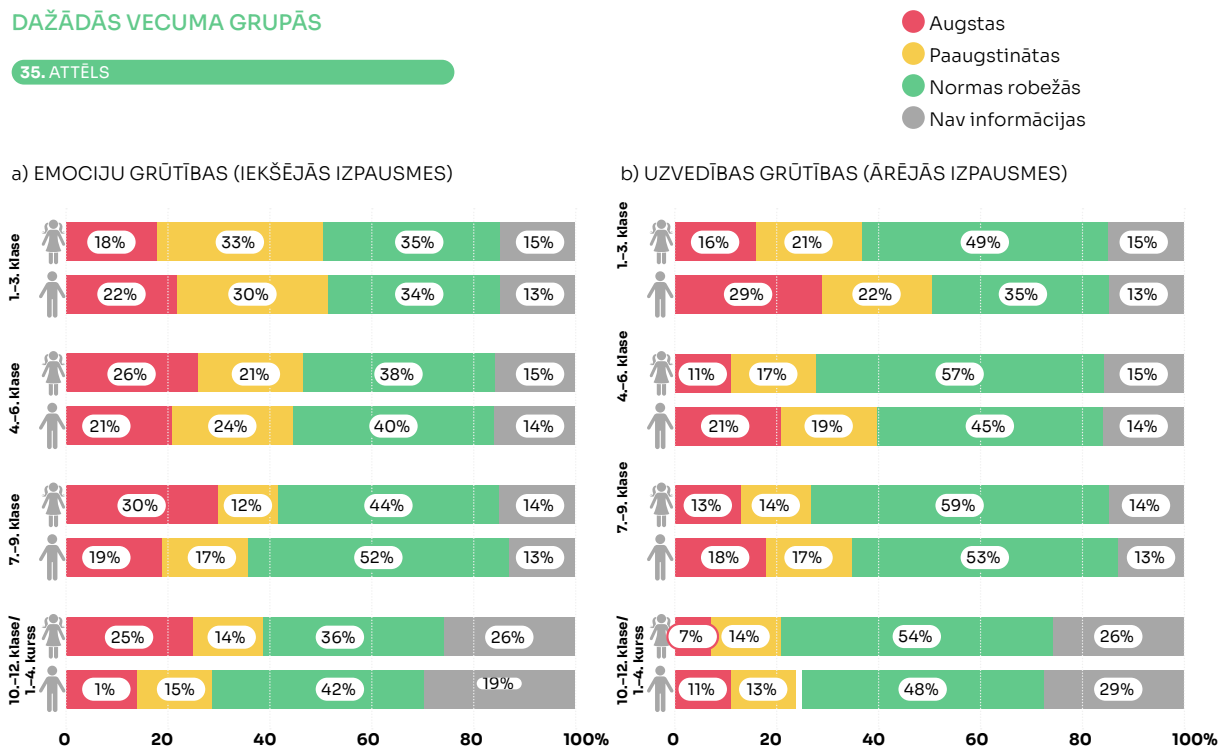
Salīdzinot to, kā stresa radītās grūtības izpaužas zēniem un meitenēm – t. i., ārēji kā uzvedības grūtības un/vai iekšēji bērna sajūtās vai pārliecībā kā emociju grūtības¹⁹, dati kopumā saskan ar citiem pētījumiem (piemēram, Bezborodovs 2020; 35. attēls). Lielākajā daļā vecuma grupu meitenēm dominē emociju grūtības, zēniem – uzvedības grūtības. Piemēram, 7.–9. klašu skolēnu grupā meiteņu vidū 30% skrīnings identificēja potenciāli augsta līmeņa emociju grūtības, bet tikai 13% – augsta līmeņa uzvedības grūtības; zēnu vidū – 18% uzvedības grūtības un 19% emociju grūtības. Turklāt zēniem uzvedības grūtībām ir tendence ar vecumu samazināties (29% zēnu

1. klasē un 11% zēnu 10.–12. klasē/1.–4. kursā), bet meitenēm emociju grūtībām – pieaugt (18% meiteņu 1.–3. klasē pret 25% meiteņu 10.–12. klasē/1. kursā).

Mūsu vērtējumā dati arī potenciāli norāda uz to, ka pandēmijas un attālināto mācību laikā gan zēniem, gan meitenēm būtiski pieaugušas emociju grūtības (nomāktība utt.), bet, lai izdarītu secinājumus, šie dati būs jāsalīdzina ar datiem nākamajos mācību gados, kad mācības klātienē būs atsākušās. Turklāt EMU: Skola nākotnē ļaus iegūt arī longitūdinālus jeb ilglaicīgus datus, kas ļaus sekot līdzi grūtību dinamikai.

EMOCIONĀLO VAI UZVEDĪBAS GRŪTĪBU IZPLATĪBA MEITENĒM UN ZĒNIEM DAŽĀDĀS VECUMA GRUPĀS

35. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati, anketa “Stiprās puses un grūtības” (meitenes = 2713, zēni = 2919); no pieejamajām anketām katram bērnam (bērnam, vecāku un/vai klases audzinātāja) atspoguļots rezultāts attiecīgajā kategorijā ar augstāko punktu skaitu (t. i., sliktāko rezultātu). Emociju grūtības atbilst “internalizēto grūtību” skalai, uzvedības grūtības – “eksternalizēto grūtību” skalai.

¹⁹ Balstoties pieredzējušu ekspertu ieteikumos par to, kā komunicēt anketas “Stiprās puses un grūtības” rezultātus skolām, EMU: Skola sistēma lieto tikai 3 skalu rezultātus (kopējais grūtību līmenis, internalizēto grūtību skala un eksternalizēto grūtību skala). Lai palīdzētu skolām saprast rezultātus, “internalizējošā” skala sistēmā tiek saukta “Emociju grūtības (iekšējās izpausmes)”, “Eksternalizējošā” skala – “Uzvedības grūtības (ārējās izpausmes)”. Nejaukt ar pārējām 5 anketas “Stiprās puses un grūtības” apakšskālām, kas arī atsaucas uz uzvedības un emociju grūtībām (skat. 2. pielikumu).

IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU REAKCIJA UZ SKRĪNINGA DATIEM

Skrīnings dod pievienoto vērtību, ja tas – ar augstu datu ticamības pakāpi – spēj identificēt bērnus, kuri citkārt nebūtu nonākuši klašu audzinātāju un atbalsta personāla uzmanības lokā. Pilotprojekta laikā nebija iespējams iegūt datus, kas ļautu veikt kvantitatīvu analīzi (piemēram, datus par to, cik liela daļa no “uzmanības režīma” bērniem jau bija atbalsta personāla redzeslokā un/ vai viņiem bija izstrādāti atbalsta plāni; turpmāko “uzmanības režīma” bērnu novērtējumi utt.), bet šāda veida analīze būtu veicama nākamajos gados, EMU: Skola ieviešot plašākā mērogā un klātienēs mācību apstākļos.

Tomēr klašu audzinātāju un atbalsta personāla sniegtā atgriezeniskā saite intervijās un fokusgrupās sniedz ieskatu, cik labi skrīnings veic savu funkciju:

- skolu reakcija atšķīrās – dažās skolās visi vai gandrīz visi “uzmanības režīma bērni” jau bija klašu audzinātāju vai atbalsta personāla uzmanības lokā, bet bija arī skolas (it īpaši lielās skolas), kurā liela daļa bērnu iepriekš atbalsta personālam nebija zināmi;
- skrīnings ļāva ieraudzīt to bērnu grūtības, kuras citkārt paliktu nepamanītas, īpaši bērniem ar emocionālajām grūtībām, kuri citkārt paliktu “ārpus radara uztveršanas zonas”, jo grūtības neparādās problēmās ar sniegumu mācībās, uzvedību vai neattaisnotos kavējumos;
- daļa bērnu, kuriem – klašu audzinātāju un atbalsta personāla ieskatā – būtu bijis jāparādās, neparādījās nevis skrīninga algoritma dēļ, bet gan tāpēc, ka vai nu vecāki nebija piekrituši bērna dalībai, vai anketas nebija aizpildītas; šo problēmu atrisinās no nākamā mācību gada, integrējot skrīningu skolas procesos (skat. 6. nodaļu).

Pirmā reakcija, ka M. ir stresa režīmā – tā ir kļūda. Piezvanu – bērns izmisumā. Kavējumu nav, sekmīga, bet ir uz lūšanas robežas. Šobrīd tie ļoti, ļoti labie bērni ir pakļauti stresam.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

Tieši mani labie, izcilie 3 bērni ir trauksmes stāvoklī. Viņi ir pilnīgi pārmācījušies, ar trīcošām rokām. Sazvanīju, un mēs visu pārrunājām. Vienā ģimenē izmisums, bērns vispār neguļ – tikai mācās, lasa, raksta. Par to skolā nezināja neviens, atzīmes labas, stundas nekavēja. Arī man kā klases audzinātājai ne bērns, ne vecāki nebija iepriekš pateicis.

/Pilotskolas klases audzinātāja/

TAM, KA CITI BĒRNI VIŅUS KAITINA VAI DARA PĀRI, PIEKRĪT 8% PUSAUDŽU

Ņemot vērā, ka šobrīd aktuāli ir jautājumi par nīrgāšanās jeb mobinga mazināšanu izglītības vidē Latvijā²⁰, šeit prezentējam arī rezultātus no viena anketas “Stiprās puses un grūtības” jautājuma – cik lielā mērā bērns vai pusaudzis piekrīt apgalvojumam “Citi bērni mani kaitina vai dara pāri”. Lai gan šo jautājumu nevajadzētu uzskatīt par perfektu metriku, novērtējot nīrgāšanās izplatību, tomēr tas indikatīvi var palīdzēt apjaust problēmas mērogu.²¹ Anketu aizpildīja un uz šo jautājumu atbildēja 43% no bērniem 5.–12. klasē/1.–4. kursā, un 8% piekrita, ka uz viņiem pilnībā attiecas raksturojums “citi bērni mani kaitina vai dara pāri” (36. attēls – a)), turklāt šis procents uzlēca līdz 19% to pusaudžu vidū, kurus skrīninga rezultāti bija ierindojuši “uzmanības režīmā”, salīdzinot ar 3% “mācību režīma” pusaudžiem (36. attēls – b)).

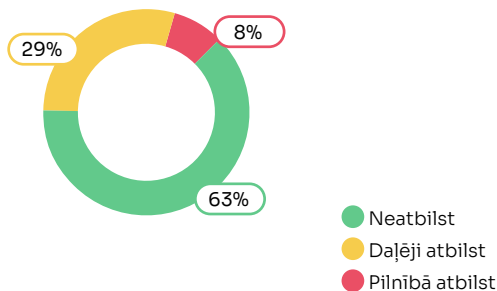
²⁰ Šā pētījuma sagatavošanas laikā publiskai apspriešanai bija nodots Veselības ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas un Labklājības ministrijas kopīgi sagatavotais konceptuālais ziņojums “Par nīrgāšanās izplatības mazināšanu izglītības vidē”.

²¹ Līdzīgi formulēts jautājums ir arī vecāku un skolotāju anketās, tomēr šeit šie dati netiek atspoguļoti, lai nemulsinātu lasītāju, jo tie nav tieši salīdzināmi dažādo izlases (bērnu) kopu dēļ, par kuriem šis trīs respondentu grupas aizpildīja anketas.

NO PUSAUDŽIEM, KURI SNIEDZA ATBILDES, 8% PIEKRĪT APGALVOJUMAM, KA "CITI BĒRNI MANI KAITINA VAI DARA PĀRI"; LIELĀKS ĪPATSVARŠ – 19% – BIJA "UZMANĪBAS REŽĪMA" PUSAUDŽU VIDŪ

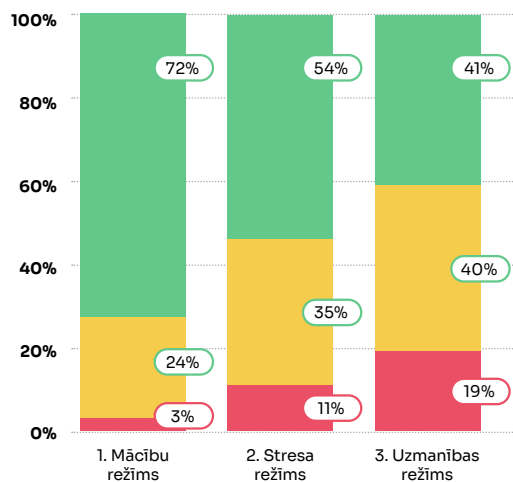
36. ATTĒLS

a) CIK LIELĀ MĒRĀ ATBILST APGALVOJUMS "CITI BĒRNI MANI KAITINA VAI DARA PĀRI?"

Avots: EMU: Skola skrīninga dati (n = 2965), 5.–12. klases/1.–4. kursa anketa "Stiprās puses un grūtības", apgalvojums "Citi bērni mani kaitina vai dara pāri". Rezultāti balstīti to bērnu datos, kuri bija aizpildījuši anketu.

b) ATBILDES ATKARĪBĀ NO EMU REŽĪMA (TIKAI TIEM PUSAUDŽIEM, KURI AIZPILDĪJA ANKETU "STIPRĀS PUSES UN GRŪTĪBAS")

EMOCIJU SKRĪNINGA DATI

Emociju skrīnings ir papildu skrīnings, kas tiek veikts, lai novērtētu kopējo bērnu labbūtību un sniegtu klases audzinātājam, atbalsta personālam un skolas vadībai papildu informāciju par to, kā:

- bērns jūtas savas dzīves jomās (skolā, mājās, ģimenē), kā arī – kāda ir bērna pašsajūta/emocijas;
- klase jūtas kā grupa, ieskaitot klases zēnu un meiteņu rezultātu salīdzinājumu (ar citiem līdzīga vecuma bērniem skolā);
- skola jūtas kopumā, ieskaitot dažādu vecumposmu salīdzinājumu.

Lai gan rezultāti ietver vairākus salīdzinājumus (t. i., ar citām klasēm skolā, ar pilotskolu kopējo "vidējo" rādītāju), mūsu mērķis, ieliekot šos atskaites punktus, nav ierindot skolas, bet gan sniegt kontekstuālu informāciju. Konkrētām klasēm un skolām primāri būtu jāfokussējas uz savu rezultātu un jāseko līdzi tā izmaiņām, kā arī jāizmanto rezultāti kā sākuma punkts turpmākās diskusijās klases audzināšanas stundās un skolas personāla sapulcēs, lai saprastu, kas slēpjas aiz rezultātiem.

Šajā sadaļā sniedzam īsu ieskatu kopējos rezultātos.

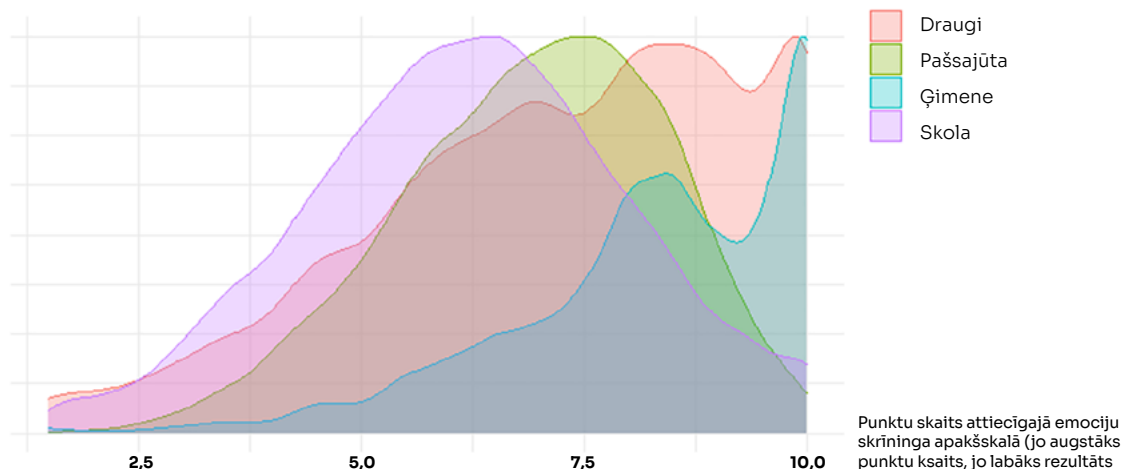
SKOLA – DZĪVES JOMA, PAR KURU ATTĀLINĀTO MĀCĪBU LAIKĀ BĒRNI JUTĀS VISSLIKTĀK

Emociju skrīninga jautājumi tiek apkopoti četrās skalās, kas ļauj salīdzināt, kā bērni un jaunieši jūtas savas dzīves galvenajās sfērās – skolā, ģimenē un ar draugiem, kā arī – kāda ir bērna pašsajūta. Rezultāti rāda, ka attālināto mācību laikā skola ir dzīves joma, par kuru bērni jūtas vissliktāk, salīdzinot ar attiecībām ar draugiem un ģimeni (37. attēls).

Atsevišķo skolu un tehnikumu vidējie rezultāti redzami 38. attēlā. Kopumā izlases grupai vērojami līdzīgi rezultāti, bet attālināto mācību laikā šie rezultāti mazākā mērā atspoguļo skolas vidi nekā klātienē mācībās. Šī analīze atkal norāda uz to, cik būtiski ir salīdzināt rezultātus līdzīgu vecumposmu bērniem, nevis skolām kopumā. Tehnikumu zemākie vērtējumi skaidrojami ar to, ka šajās izglītības iestādēs vecāka vecuma bērniem un jauniešiem labbūtības tipa anketās parasti ir zemāki vērtējumi nekā jaunākiem bērniem, kas ir normāla vecumposma īpatnība.

KĀ BĒRNI UN JAUNIEŠI JŪTAS DAŽĀDĀS SAVAS DZĪVES JOMĀS?

37. ATTĒLS

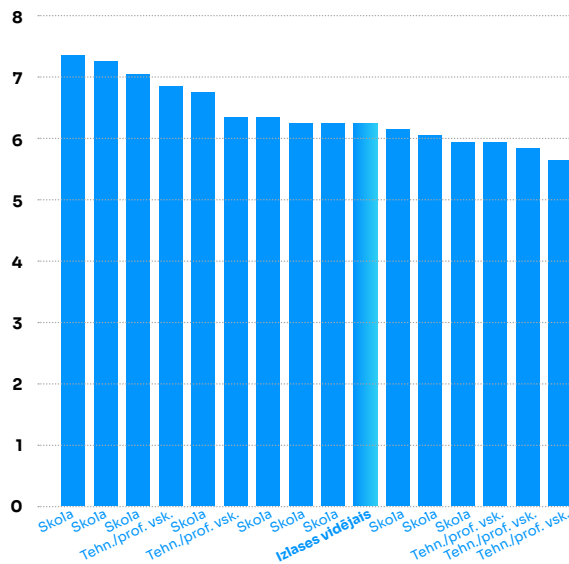
Avots: EMU: Skola skrīninga dati, emociju skrīninga anketa (n = 4618).

KĀ BĒRNI UN JAUNIEŠI JŪTAS SKOLĀ. DAŽĀDU IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU VIDĒJIE REZULTĀTI

38. ATTĒLS

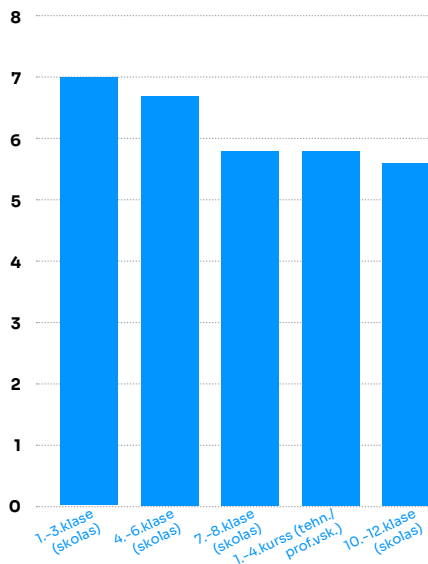
a) IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU VIDĒJAIS REZULTĀTS

Skolas vidējais skalā "Kā jūtas skolā?" (1-10)

b) VIDĒJAIS REZULTĀTS DAŽĀDIEM VECUMPOSMIEM

Skolas vidējais skalā "Kā jūtas skolā?" (1-10)

Avots: EMU: Skola skrīninga dati, emociju skrīninga anketa (n = 4618).

Kopumā jaunākie bērni ar dzīvi ir apmierinātāki nekā pusaudži

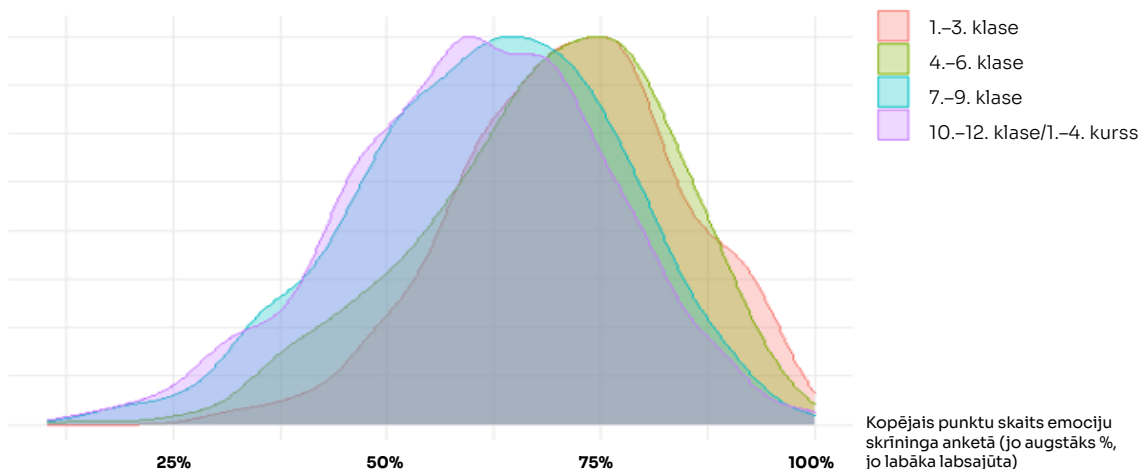
Kā bija sagaidāms, labbūtības anketā jaunākie bērni (1.-6. klase) uzrādīja labākus rezultātus nekā pusaudži (7.-12. klase), kas ir normāla vecumposmu īpatnība (39. attēls). Daļa šo atšķirību rezultātos varētu būt saistīta arī ar

pandēmijas apstākļu negatīvo ietekmi tieši uz pusaudžu mentālo veselību un labbūtību; piemēram, vienā no Latvijā veiktajiem pētījumiem 63% Latvijas jauniešu atzina, ka viņu mentālā veselība ir pasliktinājusies pandēmijas laikā (Konstantinovs et al., 2021). Tāpēc turpināsim sekot līdzi šiem datiem, lai nākamajos gados varētu novērtēt pandēmijas ietekmi.

KĀ BĒRNI UN JAUNIEŠI JŪTAS DAŽĀDĀS SAVAS DZĪVES JOMĀS?

39. ATTĒLS

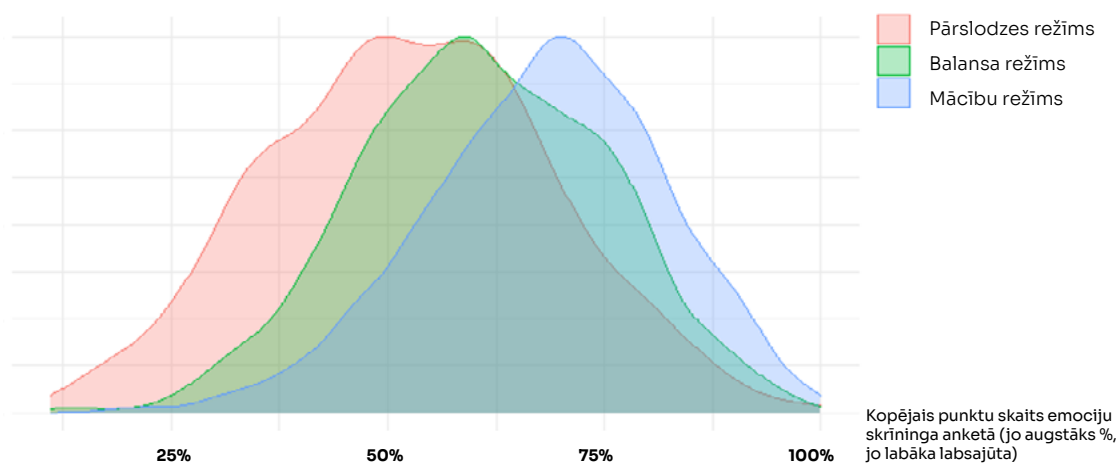
Avots: EMU: Skola skrīninga dati, emociju skrīninga anketa (n = 4618).

Emociju skrīninga rezultāti atspoguļo bērnu EMU režīmus

Kopumā bērnu atbildes uz emociju skrīninga anketām korelē ar EMU skrīninga (t. i., anketas “Stiprās puses un grūtības”) rezultātiem – uzmanības režīma bērnu iegūtais punktu skaits “labbūtības” kopējā skalā bieži ir zemāks nekā bērniem stresa un mācību režīmā (40. attēls). Tomēr bērnu rezultāti arī pārklājas, un tas ir papildu iemesls, kāpēc skrīninga veikšanai nepieciešams vēl viens instruments (t. i., anketa “Stiprās puses un grūtības”), kas uzdod precīzākus jautājumus par stresa un grūtību izpausmēm.

BĒRNIEM “UZMANĪBAS REŽĪMĀ” IR ARĪ ZEMĀKI REZULTĀTI EMOCIJU SKRĪNINGA ANKETĀ

40. ATTĒLS

Avots: EMU: Skola skrīninga dati, emociju skrīninga un vajadzību skrīninga anketas.

EMU: Skola iekļaujas esošajā izglītības kvalitātes monitoringa ietvarā un to papildina, praktiski palīdzot izglītības iestādēm īstenot normatīvajos aktos uzdotās funkcijas un uzdevumus. Līdz ar to EMU: Skola mērogošana visā Latvijā izglītības iestāžu, dibinātāju, pašvaldību un valsts līmeņos ir nevis normatīvu vai likumu, bet gan finanšu jautājums. Tuvākajā laikā EMU: Skola redzam integrējamies arī pašvaldību un valsts līmenī kā vienu no izglītības kvalitātes monitoringa novērtēšanas rīkiem.

EMU: SKOLA LOMA PLAŠĀKĀ KONTEKSTĀ

4. NODAĻA

ANALĪZES MĒRĶI

Šajā nodaļā sniedzam trīs tehniskajā specifikācijā prasītos aprakstus, kas saistīti ar EMU: Skola plašāku izmantošanu:

- apraksts par EMU: Skola pieejas izmantošanas iespējām kopējā izglītības kvalitātes monitoringa ietvarā, tostarp rezultātu un iegūto datu atspoguļošanas iespējām VIIS, un veicamo darbību apraksts (5.4.7);
- resursu (tostarp finanšu) aprēķins pieejas pielietošanai vispārējā izglītībā un profesionālajā izglītībā iestādes, dibinātāja un valsts līmenī (5.4.8.);
- nepieciešamo darbību veikšana pieejas pielietošanai vispārējā un profesionālajā izglītībā iestādes, dibinātāja un valsts līmenī (iekļaujot laika plānojumu) 5.4.9.

EMU: SKOLA PIEEJAS IZMANTOŠANA KOPĒJĀ IZGLĪTĪBAS KVALITĀTES MONITORINGA IETVARĀ

Kā aprakstīts 1. nodaļā, EMU: Skola dati un uz tiem balstītie pārskata instrumenti var kļūt par papildu instrumentiem, kas potenciāli izmantojami izglītības kvalitātes monitoringa ietvaros, sniedzot metrikas daļai no kvalitātes ietvarā minētajiem kritērijiem. Šie kritēriji aprakstīti IKVD izstrādātajā “Izglītības iestādes, izglītības programmas un izglītības iestādes vadītāja profesionālās darbības novērtēšanas ietvarā”, kas stājas spēkā 2022. gada janvārī.

Tie ir valstiski definēti kvalitātes kritēriji, kādiem jāiestenojas skolā, lai nodrošinātu mūsdienīgu pieeju bērnu emocionālo un uzvedības grūtību ieraudzīšanā, risināšanā un sekošanā līdzī. Ar emocionālo drošību saistītie kritēriji iezīmēti 41. attēlā.

Šie instrumenti primāri būtu jārada tiem procesā iesaistītajiem, kas ir atbildīgi par iekšējās kvalitātes vadības procesu, t. i., skolas vadības komandai un dibinātajam (42. attēls).

IKVD IZSTRĀDĀTAIS “IZGLĪTĪBAS IESTĀDES, IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS UN IZGLĪTĪBAS IESTĀDES VADĪTĀJA PROFESIONĀLĀS DARBĪBAS NOVĒRTĒŠANAS IETVARIS”, STĀJAS SPĒKĀ 2022. GADA JANVĀRĪ

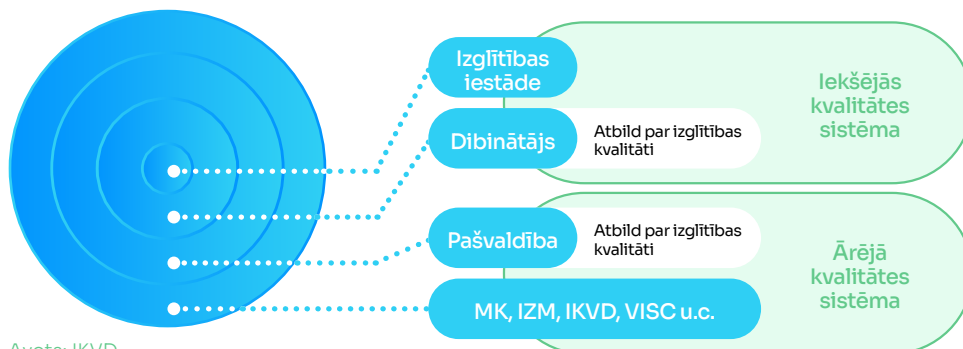
41. ATTĒLS

JOMA “ATBILSTĪBA MĒRĶIEM”	JOMA “KVALITĀTĪVAS MĀCĪBAS”	JOMA “IEKĻAUJOŠA VIDE”	JOMA “LABA PĀRVALDĪBA”
1.1. kritērijs “Kompetences un sasniegumi” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	2.1. kritērijs “Mācīšana un mācīšanās” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	3.1. kritērijs “Pieejamība” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	4.1. kritērijs “Administratīvā efektivitāte” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)
1.2. kritērijs “Izglītības turpināšanas un nodarbinātība” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	2.2. kritērijs “Pedagogu profesionālā kapacitāte” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	3.2. kritērijs “Drošība un psiholoģiskā labklājība” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	4.2. kritērijs “Valdības profesionālā darbība” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)
1.3. kritērijs “Vienlīdzība un iekļaušana” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	2.3. kritērijs “Izglītības programmu īstenošana” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	3.3. kritērijs “Infrastruktūra un resursi” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)	4.3. kritērijs “Atbalsts un sadarbība” (2-6 RR, 0-6 specifiskie RR)

Avots: IKVD, autoru izcēlumi.

IZGLĪTĪBAS KVALITĀTES NODROŠINĀŠANAS SISTĒMA

42. ATTĒLS

Avots: IKVD

IKVD vadlīnijas un ieteikumi arī nosaka, kā skolas pašvērtējums un analītika būtu redzama, aprakstot triju veidu metožu grupas vai principus, kas izmantojami analizē (43. attēls). Mūsu skatījumā EMU: Skola sniegtie dati un arī skrīninga procesā ietvertā kopējā pieeja atbalsta skolu visu trīs grupu metožu pielietošanā kvalitātes izvērtējuma procesa laikā. Šis ir būtisks atspazs skolu vadības komandām, kurām šāda veida pieejas ieviešana nozīmētu, ka ir nepieciešami būtiski cilvēkresursi kvalitatīvas analītikas nodrošināšanai.

PAŠVĒRTĒŠANĀ IZMANTOJAMĀS KVALITĀTES VĒRTĒŠANAS METODES PĒC 2020./2021. MĀCĪBU GADA

43. ATTĒLS

1. GRUPA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Intervija ▪ Fokusgrupu diskusija ▪ Sarunas UPA
2. GRUPA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dokumentu analīze ▪ Anketēšana ▪ Timekļa vietnes informācijas izpētīšana
3. GRUPA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Situācijas analīze ▪ Nodarbību vērošanas rezultāti ▪ Attālināto mācību izpēte

Avots: IKVD

EMU: SKOLA REZULTĀTU UN IEVĀKTO DATU ATSPUGUĻOŠANAS IESPĒJAS VIIS UN VEICAMO DARBĪBU APRAKSTS

Lai pilnveidotu izglītības kvalitātes monitoringam pieejamos datus, mūsu ieteikums būtu papildināt VIIS datubāzē un normatīvajā regulējumā informāciju par izglītojamo, pēc katra veiktā skrīninga pievienojot informāciju, kāds ir bijis kopējais skrīninga rezultāts (t. s. "mācību", "stresa" vai "uzmanības režīms" vai arī tikai veikt atzīmi, ja konkrētajā skrīningā izglītojamam identificēts "uzmanības režīms").

PAPILDINOT VIIS DATUBĀZI UN MONITORINGA SISTĒMU AR ŠĀDU INFORMĀCIJU, TAS ĻAUTU NĀKOTNĒ:

- veikt turpmākus padziļinātus pētījumus, lai pašvaldību un valsts līmenī labāk izprastu bērnu izaugsmes dinamiku un šķēršļu un barjeru ietekmi uz bērnu sniegumu un izaugsmi (pētot dažādu VIIS datubāzē esošo datu punktu ietekmi uz bērna izaugsmi, mentālo veselību u. c.);
- veikt bērnu starpresoru atbalsta sistēmas kapacitātes analīzi, kā arī uzlabot atbalsta resursu plānošanas efektivitāti valsts, reģionālā un pašvaldību līmenī, risinot bērnu emocionālās grūtības;
- radīt jaunus monitoringa instrumentus (t. i., datu analītikas rīkus) dibinātājiem, Izglītības un zinātnes ministrijas rīcībpolitikas veidotājiem un Izglītības kvalitātes valsts dienesta pārstāvjiem;

- veidot skolas un izglītības pārvaldes vadības līmenī rezultātu analītiskos skatus, kas palīdzētu efektīvāk plānot atbalsta resursus (mācību un emocionālajās grūtībās) skolā.

Lai līdzīgi kā jau tagad VIIS dati tiktu atspoguļoti katra individuālā izglītojamā līmenī, dati būtu primāri apkopojami un analizējami izglītības iestāžu, pašvaldību un valsts līmenī.

Tomēr šāda veida datu apmaiņas ieviešana nebūtu jēgpilna, kamēr EMU: Skola skrīningu neveic būtiska daļa izglītības iestāžu. Kamēr pirmajos gados skrīningu veic salīdzinoši mazs īpatsvars izglītības iestāžu (prognozēti 15% pirmajā gadā), datu apmaiņu kvalitātes monitoringa un analītikas nolūkos var organizēt citos veidos.

Sarunās ar IZM ekspertiem noskaidrojām, ka VIIS tehniski jau ir gatava pietiekami fleksibli integrēt datus no ārējām platformām. Nepieciešama tikai datu ievade no ārējā datu avota (EMU: Skola), kā arī definēt šādu nepieciešamību normatīvajos aktos.

PAPILDU IETEIKUMI, KĀ VEICINĀT SKOLĀS JAUNU DIGITĀLU RISINĀJUMU IEVIEŠANU

Pētījuma laikā individuālajās intervijās ar skolu direktoriem un sarunās ar izglītības pārvaldēm ļoti bieži parādījās jautājums par primāro datu ievadi un izmaiņām (vārds, uzvārds, klase, vecāki, kontaktinformācija u. c.). Skolām,

ieviešot aizvien jaunus digitālus risinājumus, nepieciešami aizvien lielāki cilvēkresursi, lai šīs sistēmas apkalpotu un veiktu izmaiņas izglītojamo kontaktinformācijā. Piemēram, ja gada vidū izglītojamais maina klasi vai skolu, skolas lietvedim jāveic izmaiņas katrā sistēma atsevišķi.

Lai mazinātu barjeras izglītības iestāžu digitalizācijā, mūsu ieteikums ir attīstīt sistēmu, kur primāro datu ievade (skolas dati, klases, skolēna vārds, uzvārds, vecāki (tiesiskie pārstāvji), kontaktinformācija) ir VIIS un notiek datu apmaiņa ar visām citām platformām (E-klase, Edurio, EMU: Skola u. c.). Intervijās ar IZM ekspertiem, kuri ir atbildīgi par VIIS uzturēšanu, noskaidrojām, ka tehnoloģiski VIIS jau dod iespēju to darīt.

TAM NEPIECIEŠAMS:

- pilnveidot VIIS kontaktinformācijas datu kvalitāti un pārklājumu;
- izveidot vienotu standartu datu ievadē un izmaiņu veikšanas procesos, definējot, ka privātā sektora pakalpojumiem pamatinformācijas datu apmaiņa jāveido caur VIIS platformu, tādējādi lieki nenoslogojot skolas personālu;
- jāizveido vienkāršota un standartizēta juridiskā procedūra, lai privātajam sektoram būtu juridiski vienkārši izveidot šādu saslēgšanos un sadarbību ar skolām (mūsu pieredze rāda, ka šobrīd, ja ir šāda vēlme, privātajam sektoram pašam ir jāmeklē juridiskie risinājumi, lai šādus saslēgumus izveidotu).

EMU: SKOLA RISINĀJUMA IEVIEŠANAS, FINANSĒŠANAS UN ATTĪSTĪŠANAS VERSIJAS

Lai skolas ar esošajā cilvēkresursu kapacitāti (un pieejamo speciālistu skaitu) spētu īstenot jaunus izglītības kvalitātes kritērijus un pašvērtējuma veikšanas pieeju, skolām nepieciešami atbalsta risinājumi, kas spēcina skolas personāla prasmes un palīdz fokusēt resursus. Eksperti atzina: ja skolām pašām būs jārada un jāievieš analītiskie instrumenti, pastāv lieli riski, ka attīstīsies “dažādu ātrumu skolas” vai arī, skolām fokusējoties uz konkrētu kritēriju sasniegšanu un monitorēšanu, tiks atstāti novārtā citi kvalitātes aspekti un kritēriji, kas ir grūtāk nomērāmi. Tāpēc nepieciešams centralizēti sniegt skolām

iespēju izmantot konkrētus analītiskos instrumentus (pēc brīvprātības principa), lai nodrošinātu, ka jaunie kvalitātes standarti un pašvērtējuma pieeja pēc iespējas ātrāk tiek ieviesta arī praksē, ne tikai “uz papīra”.

Lai būtu iespēja skolām izmantot EMU: Skola (ieskaitot ne tikai piekļuvi digitālajai platformai, bet arī mācības, materiālus, iekļauto individuālo atbalstu), to ir nepieciešams lietot vismaz 70% Latvijas skolu. Tādā gadījumā vienas skolas gada izmaksas būtu minimālas un “paceļamas”, t. i., vidējai skolai ar 400–500 audzēkņiem 1800–2400 EUR mācību gadā.

VIDĒJĀS TIRGUS IZMAKSAS DAŽĀDIEM INSTRUMENTIEM (SKOLAI IZMANTOJOT SADRUMSTALOTU PIEEJU), LAI SKOLAS VARĒTU ĪSTENOT IKVD IZVIRZĪTOS KRITĒRIJUS

	IZMAKSAS NO (EUR, uz vienu skolu, gadā)	IZMAKSAS LĪDZ (EUR, uz vienu skolu, gadā)
Pilnveido prasmes (mācības)*	1 490,00	6 870,00
Digitāli instrumenti (sistemātiskums)*	740,00	8 400,00
Papildu cilvēkresursi (pārvaldība)**	6 372,00	11 172,00
KOPĀ:	8 602,00	26 442,00

Dati: *dažādu pakalpojuma sniedzēju tīmekļa vietu izpēte, **algas.lv

1. SCENĀRIJS: FINANSĒ UN ATTĪSTA SKOLAS AR DIBINĀTĀJIEM	2. SCENĀRIJS: FINANSĒ UN ATTĪSTA DIBINĀTĀJI AR VALSTI
<p>Ko ietver:</p> <ul style="list-style-type: none"> EMU: Skola veido sadarbības un skaidrojošo darbu savu resursu ietvaros (paši veido tirgu) finansē pašvaldības/skolas 	<p>Ko ietver:</p> <ul style="list-style-type: none"> Pieejams visām skolām (brīvprātīga dalība) Mērķtiecīga dibinātāju sociālo dienestu iesaiste resursu plānošanā, Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas un sabiedrisko mediju iesaiste nacionāla mēroga komunikācijā
<p>Plusi:</p> <ul style="list-style-type: none"> Iesaistīti tie, kuri grib; mazāk pretestības 	<p>Plusi:</p> <ul style="list-style-type: none"> Izmanto “iespēju logu” – perfekta augsne tieši tagad (sabiedrība, politiskā un institucionālā vide) Iespēja veidot valsts kvalitātes vadības skatus, operatīvāk iegūstot nepieciešamo informāciju Zemākas izmaksas lietotājiem Papildu automatizācijas iespējas, mērķtiecīgi veidojot tehnoloģisko sadarbību ar VIIS
<p>Mīnusi:</p> <ul style="list-style-type: none"> Lielākas izmaksas lietotājiem Lieto tikai tie, kas var atļauties Lēna mērogošana (5–7 gadi) Juridiski šķēršļi integrēt Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmā Sadrumstaloti, nesavienojami risinājumi Nav pārskata valsts līmenī 	<p>Mīnusi:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sarežģītāks juridiskais process Budžeta plānošana (papildu budžeta slogs)

Avots: autoru analīze.

EMU: Skola komanda ir tikusies ar 40% no pašvaldību izglītības pārvaldēm (dibinātājiem), un dibinātāji viennozīmīgi piekrita, ka ir gatavi savos resursos iepilnot EMU: Skola pieeju un risinājumus, taču tas var prasīt 1–2 budžetu pārplānošanas gadus (pašvaldību budžetus būtiski ietekmē ārējie faktori, it īpaši administratīvi teritoriālā un nodokļu reforma). Intervijas ar Izglītības pārvaldēm liecina, ka tās ir gatavas investēt 1800–2800 EUR skolā mācību gada laikā.

Redzam, ka iesaistīto skolu mērogu varētu būtiski palielināt (no 20–30% sākumā līdz 60–70% turpmāk), ja Izglītības un zinātnes ministrija segtu daļu no dibinātāju izmaksām EMU: Skola ieviešanā. Tādējādi ir divi galvenie

scenāriji EMU: Skola attīstībā un mērogošanā, kas ir atkarīgi no Izglītības un zinātnes ministrijas politiskā lēmuma:

- 1. SCENĀRIJS.**
Izglītības un zinātnes ministrija atstāj paša tirgus ziņā attīstību un ieviešanu, lai skolas izpildītu jaunus kvalitātes monitoringa kritērijus;
- 2. SCENĀRIJS.**
Izglītības un zinātnes ministrija sākuma fāzē atbalsta dibinātājus, lai atvieglotu daļu no jauno kvalitātes monitoringa kritēriju ieviešanas un realizācijas, kā arī attīstītu datu kvalitāti.

EMU: SKOLA IEVIEŠANAI NEPIECIEŠAMĀS DARBĪBAS

EMU: Skola ieviešanai nepieciešamās darbības neiekļauj juridisko aktu pārskatīšanu. EMU: Skola darbojas esošo un jauno juridisko aktu ietvaros – sākot no IZM kvalitātes monitoringa līdz Nacionālajam attīstības līmenim.

Nepieciešamās darbības pēc būtības pamatā ietver politisko izšķiršanos (1. vai 2. scenārijs) un finanses. Abu scenāriju gadījumā vienīgā atšķirība izglītības iestāžu līmenī ir finanšu avots. Pārējās darbības ir identiskas, kas ietver komunikāciju (vecāku, skolēnu (audzēkņu) informēšanu), tiesisko aspektu – EMU: Skola iekļaušanu izglītības iestādes personas datu apstrādes iekšējā dokumentācijā un praktiskajos soļos – deleģējot atbildīgo un sekojot līdzi EMU: Skola ieviešanas rekomendācijām un laika plānam.

Dibinātāja līmenis ir vienīgais līmenis, kuru izvēlētais scenārijs ietekmē vismazāk. Neatkarīgi no izvēlēta scenārija dibinātājs atbilstoši savām iespējām organizē komunikāciju un tiesiskā aspekta kontekstā

nodrošina izglītības iestādi ar pašvaldības datu aizsardzības speciālista konsultāciju (ja izglītības iestādei nav pieejams savs pašvaldības datu aizsardzības speciālists). Dibinātāja līmenī būtiskākā veicamā darbā ir pašvaldības atbalsta nodrošināšana izglītības iestādei, ieviešot EMU: Skola.

Valsts līmenī abi scenāriji rada būtiskas atšķirības. 1. scenārija gadījumā Izglītības un zinātnes ministrijai faktiski nav jāveic papildu rīcība. Faktiski tā ir pasīva loma gan no politiskās līdzatbildības, gan EMU: Skola kumulatīvās informācijas izmantošanas pieejamības valsts izglītības stratēģijas plānošanā un neattiecas uz Izglītības un zinātnes ministrijas (valsts) budžetu un finansējumu.

Izvēloties 2. scenāriju, valsts Izglītības un zinātnes ministrijas personā ne tikai uzņemas īstermiņa finansiālas saistības, bet faktiski gūst iespēju sekot līdzi ne tikai izglītības iestādēs esošo skolēnu (audzēkņu) emocionālās labbūtības pašvērtējumam, bet arī izmantot datus padziļinātākai analīzei.

	1. SCENĀRIJS: FINANSĒ UN ATTĪSTA SKOLAS AR DIBINĀTĀJIEM	2. SCENĀRIJS: FINANSĒ UN ATTĪSTA DIBINĀTĀJI AR VALSTI
IZGLĪTĪBAS IESTĀDE	<p>Finanses: iekļaut EMU: Skola izmaksas savā ikgadējā budžetā – pilnībā vai daļēji (ar dibinātāja tiešu finansiālu) līdzdalību.</p> <p>Komunikācija: informēt pedagogus, skolēnus (audzēkņus), vecākus par EMU: Skola lietošanu.</p> <p>Tiesiskais aspekts: iekļaut EMU: Skola iestādes personas datu apstrādes procesos. Atbilstoši likumam sniegt nepieciešamo informāciju vecākiem un skolēniem (audzēkņiem).</p> <p>Praktiskie soļi: deleģēt atbildīgo par EMU: Skola ieviešanu (piemēram, direktora vietnieku audzināšanas jautājumos).</p>	<p>Finanses: pakāpeniski (2 gadu laikā) iekļaut EMU: Skola savā ikgadējā budžetā.</p> <p>Komunikācija: informēt pedagogus, skolēnus (audzēkņus), vecākus par EMU: Skola lietošanu.</p> <p>Tiesiskais aspekts: iekļaut EMU: Skola iestādes personas datu apstrādes procesos. Atbilstoši likumam sniegt nepieciešamo informāciju vecākiem un skolēniem (audzēkņiem).</p> <p>Praktiskie soļi: deleģēt atbildīgo par EMU: Skola ieviešanu (piemēram, direktora vietnieku audzināšanas jautājumos).</p>
DIBINĀTĀJS	<p>Finanses: daļēji iekļaut EMU: Skola savā ikgadējā budžetā.</p> <p>Komunikācija: savu komunikācijas kanālu ietvaros informēt pašvaldības iedzīvotājus par jauno instrumentu audzināšanas darbā pašvaldības izglītības iestādēs.</p> <p>Tiesiskais aspekts: saskaņot EMU: Skola līgumu ar pašvaldības datu aizsardzības speciālistu.</p> <p>Praktiskie soļi: izmantot EMU: Skola pašvaldības kumulatīvo informāciju, vidējā un ilgā termiņā plānojot dibinātāja darbu emocionālo vajadzību noteikšanā pašvaldības ietvaros.</p>	<p>Finanses: daļēji iekļaut EMU: Skola savā ikgadējā budžetā.</p> <p>Komunikācija: savu komunikācijas kanālu ietvaros informēt pašvaldības iedzīvotājus par jauno instrumentu audzināšanas darbā pašvaldības izglītības iestādēs.</p> <p>Tiesiskais aspekts: saskaņot EMU: Skola līgumu ar pašvaldības datu aizsardzības speciālistu.</p> <p>Praktiskie soļi: izmantot EMU: Skola pašvaldības kumulatīvo informāciju, vidējā un ilgā termiņā plānojot dibinātāja darbu emocionālo vajadzību noteikšanā pašvaldības ietvaros.</p>
VALSTS	<p>Nav darbību.</p>	<p>Finanses: pirmajos 2 gados iekļaut EMU: Skola līdzfinansējumu savā budžetā.</p> <p>Komunikācija: savu komunikācijas kanālu ietvaros informēt pašvaldības, pedagogus, sabiedrību par jauno instrumentu audzināšanas darbā pašvaldības izglītības iestādēs.</p> <p>Tiesiskais aspekts: nav darbību.</p> <p>Praktiskie soļi: izmantot EMU: Skola valsts kumulatīvo informāciju, vidējā un ilgā termiņā plānojot vispārējās un profesionālās izglītības vajadzības stratēģiskā līmenī.</p>

Avots: "Fonds PLECS", EMU: Skola ieviešanas scenāriji.

Laika ziņā abi scenāriji var būt līdzīgi – tas atkarīgs no valsts piešķirtā finansējuma formāta un finansējuma veida 2. scenārijā. Izglītības iestāžu līmenī – neatkarīgi no scenārija – kopš brīža, kad ir sadarbības līgums, līdz EMU: Skola izmantošanai ir 60 kalendārās dienas vai divi mēneši (3. mēnesis /4. mēnesis). Ja valsts izvēlas 2. scenāriju, tad dibinātājam tas atvieglo

lēmuma pieņemšanas procesu, budžeta izmaiņas, līdz ar to praktiskās darbības var tikt veiktas ātrāk. Lielākās izmaiņas, izvēloties scenāriju, ir valsts līmenī. 1. scenārija gadījumā valsts loma ir pasīva un nav jāveic nekādas darbības. 2. scenārija gadījumā laika grafiks atkarīgs no 2. posmā izskatītā finansējuma piešķiršanas veida, piemēram, iepirkums vai dotācija.

1. SCENĀRIJS: FINANSĒ UN ATTĪSTA SKOLAS AR DIBINĀTĀJIEM					
	1. mēnesis	2. mēnesis	3. mēnesis	4. mēnesis	5. mēnesis
IZGLĪTĪBAS IESTĀDE	Pieņem lēmumu izmantot EMU: Skola	Deleģē atbildīgo Līguma saskaņošana	Personāla apmācības/ Vecāku, skolēnu (audzēkņu) informēšana	Sāk izmantot EMU: Skola	
DIBINĀTĀJS	Pieņem lēmumu izmantot EMU: Skola			Pieejami EMU: Skola dati	Pieejami pašvaldības iestāžu kumulatīvie rādītāji analīzei un plānošanai
IZGLĪTĪBAS UN ZINĀTNES MINISTRIJA	-	-	-	-	-

Avots: autoru analīze, "Fonds PLECS", EMU: Skola ieviešanas scenāriji.

2. SCENĀRIJS: FINANSĒ UN ATTĪSTA DIBINĀTĀJI AR VALSTI					
	1. posms	2. posms	3. posms	4. posms	5. posms
IZGLĪTĪBAS IESTĀDE			Deleģē atbildīgo Līguma saskaņošana Personāla apmācības/ Vecāku, skolēnu (audzēkņu) informēšana	Sāk izmantot EMU: Skola Pieejami EMU: Skola dati	
DIBINĀTĀJS		Pieņem lēmumu izmantot EMU: Skola daļēji sava budžeta ietvaros			Pieejami pašvaldības iestāžu kumulatīvie rādītāji analīzei un plānošanai
IZGLĪTĪBAS UN ZINĀTNES MINISTRIJA	Pieņem lēmumu izmantot EMU: Skola	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sadarbības juridiskais ietvars ▪ Iepirkums ▪ Līgums vai Mērķdotācija dibinātājam/ izglītības iestādei skolēnu emocionālo vajadzību identificēšanai un risināšanai	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Komunikācija ▪ Ieviešana 		Pieejami izglītības iestāžu kumulatīvie rādītāji analīzei un plānošanai

Avots: "Fonds PLECS", EMU: Skola ieviešanas scenāriji.

Mūsu skatījumā EMU: Skola pilotprojekts ir izdevies. Jautājums nav – “vai” ieviest EMU: Skola pieeju izglītības iestādēs visā Latvijā”, bet gan – “cik ātri to iespējams paveikt” un “kāds ir optimālais finansēšanas scenārijs”. Redzam, ka bez valsts atbalsta EMU: Skola ieviešana vismaz 50–70% skolu būs iespējama tikai 3–5 gadu laikā, savukārt ar valsts atbalstu to ir iespējams sasniegt jau 2022./2023. mācību gada laikā.

SECINĀJUMI UN NĀKAMIE SOĻI

5. NODAĻA

Mūsu vērtējumā pilotprojekts ir izdevies un pierādījis EMU: Skola potenciālu – pozitīvās atsauksmes no skolām un vēlme lietot EMU: Skola arī nākamgad ir pat pārspējušas mūsu gaidas, ņemot vērā to, cik prasīgs “klients” ir aizņemtie klašu audzinātāji, atbalsta personāls un direktori. Skolu vadības komandas un atbalsta personāls ir parādījis savu gatavību izmēģināt inovācijas un būt par šīs tēmas “karognesējiem” skolās.

Kā ar visām inovācijām, būs nepieciešams laiks, lai pārliecinātu un iesaistītu visus bērnus, vecākus un klašu audzinātājus.

Lai to sasniegtu, EMU: Skola jāklūst par normālu procesu, kas integrējas skolas ikdienā.

PLĀNOTIE UZLABOJUMI SISTĒMĀ

Pilotprojekts arī ļāvis mums prioritizēt nepieciešamos uzlabojumus, kas jāveic līdz septembrim, lai sistēmu un mācības padarītu lietotājam vēl noderīgāku (44. attēls).

PLĀNOTIE UZLABOJUMU EMU: SKOLA PLATFORMĀ

44. ATTĒLS

PLĀNOTIE UZLABOJUMI EMU:SKOLA PLATFORMĀ UN PIEEJĀ:	
SEPTEMBRIS 2021	NĀKAMIE 1-2 GADI
<ul style="list-style-type: none"> Uzlabota pieeja apmācībām Papildu video materiāli klases audzinātājiem, kurus rādīt vecākiem un bērniem Juridiskie materiāli skolām, lai EMU:Skolu varētu iekļaut kopējā datu pieejā (bez nepieciešamības pieprasīt papildu vecāku atļauju) Uzlabots UX dizains un lietojamība Attīstīts atbalsta personāla «žurnāls» un digitalizēta DEPO karte Precizējumi anketu jautājumos u.c. 	<ul style="list-style-type: none"> Atgriezeniskā saite jeb «rezultātu un ieteikumu» skats vecākiem (un bērniem) Skolotāju labbūtības modulis Rezultāta pārskata modulis dibinātājam pašvaldības līmenī Rezultātu pārskata modulis valsts līmenī Padziļināti apmācību kursi par bērnu emocionālajām vajadzībām Tālāk attīstīts atbalsta personāla žurnāls u.c.

MĒROGOŠANA – ATKARĪGS NO POLITISKĀS GRIBAS

Jau tagad aktīvi darbojamies, pārrunājot EMU: Skola ieviešanu izglītības iestāžu un dibinātāju, pašvaldību līmenī. No 42 pašvaldību Izglītības pārvaldēm esam uzrunājuši 14, un visas apgalvo, ka vēlas savā pārraudzībā esošajās izglītības iestādēs ieviest EMU: Skola. Jautājums ir nevis par to, vai ir vērts ieviest, bet gan – kad to ir iespējams izdarīt, un kas jādara, lai to izdarītu pēc iespējas ātrāk.

Pēc sarunām pašvaldību līmenī esam konstatējuši, ka Izglītības pārvaldes vēlētos ieviest EMU: Skola jau 2021./2022. mācību gadā vismaz 200 skolās visās Latvijā, taču jautājums ir par finanšu pieejamību. Finanšu pieejamību ierobežo:

- nekustamā īpašuma nodokļa izmaiņas, kā dēļ šogad pašvaldībām ir mazāki nodokļu ienākumi nekā gadu iepriekš;
- situācija, ka šobrīd ir kalendārā (budžeta) gada vidus, kas nozīmē, ka ir mazas vai minimālas budžeta variācijas iespējas;
- pēcvēlēšanu situācija pēc administratīvi teritoriālās reformas, kas nozīmē, ka

Izglītības pārvaldēm jāapgūst darbs ar izglītības iestādēm jauno novadu robežās.

Tomēr, neraugoties uz šiem šķēršļiem, Izglītības pārvaldes lēš, ka vismaz 40–60 skolām finansējums 2021./2022. mācību gadā atrastos, ja tam būs politiskais atbalsts no novadu, valstspilsētu domēm.

Kā uzsver Izglītības pārvaldes, tad EMU: Skola ieviešanu jau 2021./2022. mācību gadā būtiski atbalstītu daļēja valsts mērķdotācija EMU: Skola pieejas ieviešanas atbalstam. Savukārt jau no nākamā kalendārā gada Izglītības pārvaldes ir gatavas iekļaut EMU: Skola izmaksas savā budžetā vai aicināt izglītības iestāžu vadību pārskatīt savus budžetus, lai izmaksas iekļautu tajos.

Redzam, ka bez valsts atbalsta EMU: Skola ieviešana vismaz 60–70% skolu būs iespējama tikai 3–5 gadu laikā, savukārt ar valsts atbalstu to ir iespējams sasniegt jau 2022./2023. mācību gada laikā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Bezborodovs, Ņ., Pudule, I., Velika, B., Grīnberga, D., Gobiņa, I., Villeruša, A., Kļaviņa-Makrečka, S. (2020). [Latvijas skolēnu veselības paradumu pētījums 2017./2018. mācību gada aptaujas rezultāti un tendences](#). Rīga: Slimību profilakses un kontroles centrs.

Bevan Jones, R., Thapar, A., Stone, Z., Thapar, A., Jones, I., Smith, D., Simpson, S. (2018). Psychoeducational interventions in adolescent depression: A systematic review. *Patient Education and Counseling*, 101(5), 804–816.

Dambe, K., Erts, J., Švēde, A. (2021). [NPAIS jaunā stratēģija: ceļā uz mūsdienīgu atbalsta sistēmu katram bērnam](#). Nodibinājums “Fonds PLECS”.

Department for Education (2018). [Mental Health and Behaviour in Schools](#).

Downes, P., Cefai, C. (2016). [How to prevent and tackle bullying and school violence](#). Luxembourg: Publications Office.

Goodman, A., Joshi, H., Nasim, B., & Tyler, C. (2015). [Social and emotional skills in childhood and their long-term effects on adult life](#). Early Intervention Foundation.

Early Intervention Foundation (2017). [Social & emotional learning: supporting children and young people's mental health](#). EIF Policy Briefing.

Education Support Partnership (2017). [Health Survey 2017: The mental health and wellbeing of education professionals in the UK](#).

Šī adrese nestrādā:
404 - File or directory not found.

The ESPAD Group (2019). [ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs](#).

Felver, J., Doerner, E., Jones, J., Kaye, N., & Merrell, K. (2013). Mindfulness in school psychology: applications for intervention and professional practice. *Psychology in the Schools*, 50(6), 531–547.

Ferrando, M., Prieto, M. D., Almeida, L. S., Ferrándiz, C., Bermejo, R., López-Pina, J. A., Fernández, M.-C. (2011). Trait emotional intelligence and academic performance: Controlling for the effects of IQ, personality, and self-concept. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29, 150–159.

Goodman, R. (1999). The Extended Version of the Strengths and Difficulties Questionnaire as a Guide to Child Psychiatric Caseness and Consequent Burden. *J. Child Psychol. Psychiat.* Vol. 40, No. 5, 791–799.

Goodman, R., Ford, T., Simmons, H., Gatward, R., Meltzer, H. (2000). Using the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) to screen for child psychiatric disorders in a community sample. *British Journal of Psychiatry*, 177, 534–539.

Goodman, A., Goodman, R. (2009). Strengths and Difficulties Questionnaire as a Dimensional Measure of Child Mental Health. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry*, 48:4.

Goodman, A., Lamping, D., Ploubidis, G. B. (2010). When to Use Broader Internalising and Externalising Subscales Instead of the Hypothesised Five Subscales on the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): Data from British Parents, Teachers and Children. *J. Abnorm. Child Psychol*, 38(8), 1179–1191.

IKVD (2020). Izglītības iestādes pašvērtēšanas metodika vispārējā izglītībā.

IZM un LM (2021). [Par nīrgāšanās izplatības mazināšanu izglītības vidē](#). Konceptuālais ziņojums.

Kovess, V., Goelitz, D., Carta, M., Pez, O., Bitfoi, A., Koc, C. et al. (2015). The School Children Mental Health in Europe (SCMHE) Project: Design and First Results. *Clinical Practice & Epidemiology in Mental Health*, 11(1), 113–123.

Kumar, A., Nayar, K. (2020). COVID 19 and its mental health consequences. *Journal Of Mental Health*, 30(1), 1–2.

Lereya, T., Santos, J., Patel, M., Deighton, J. J. (2019). Mental health difficulties, attainment and attendance: a cross-sectional study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28, 1147–1152.

Lerner, J. V., Phelps, E., Forman, Y., Bowers, E. P. (2009). Positive youth development. In: R. M. Lerner & L. Steinberg (eds.), *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development* (pp. 524–558). John Wiley & Sons.

Martinsone, B., Niedre, R., Bērziņa, S. (2021). [Sociāli emocionālā mācīšanās. Nodarbību plāni 1.–12. klasei. Metodiskais līdzeklis](#). Skola2030.

McGorry, P. D., Purcell, R., Hickie, I. B., Jorm A. F. (2007). Investing in Youth Mental Health is a Best Buy. *The Medical Journal of Australia*, 187 (7), S5–S7.

Mendelson, T., Greenberg, M. T., Dariotis, J. K., Gould, L. F., Rhoades, B. L., Leaf, P. J. (2010). Feasibility and Preliminary Outcomes of a School-Based Mindfulness Intervention for Urban Youth. *J Abnorm Child Psychol* 38, 985–994.

O’Connell, M. E., Boat, T., Warner, K. E. (eds.). (2009). Preventing mental, emotional, and behavioral disorders among young people: Progress and possibilities. The National Academies Press.

OECD (2017). [Social and Emotional Skills: Well-being, connectedness and success](#).

Patton, G., Sawyer, S. M., Santelli, J. S., Ross, D. A., Afifi, R., Allen, N. B., Arora, M., Azzopardi, P., Baldwin, W., Bonell, Ch., Kakuma, R., Kennedy, E., Mahon, J., McGovern, T., Mokdad, A. H., Patel, V., Petroni, S., Reavley, N., Taiwo, K., Waldfogel, J., Wickremarathne, D., Barroso, C., Bhutta, Z., Fatusi, A. O., Mattoo, A., Diers, J., Fang, J., Ferguson, J., Ssewamala, F., Viner, R. M. (2016). Our Future: a Lancet Commission on Adolescent Health and Wellbeing. *The Lancet*, 387 (10036), 2423–2478

Pollio, D., McClendon, J., North, C., Reid, D., & Jonson-Reid, M. (2005). The Promise of School-Based Psychoeducation for Parents of Children with Emotional Disorders. *Children & Schools*, 27(2), 111–115.

Public Health England’s Evidence Based Practice Unit (2016). [Measuring and monitoring children and young people’s mental wellbeing: A toolkit for schools and colleges](#).

Rampazzo, L., Mirandola, M., Davis, R. J., Carbone, S., Mocanu, A., Campion, J., Carta, M. G., Daniélsdóttir, S., Holte, A., Huurre, T., Matloňová, Z., Magán, J. M. M., Owen, G., Paulusová, M., Radonic, E., Santalahti, P., Sisask, M., Xerri, R. (2016). [Joint Action on Mental Health and Well-being: Situation Analysis and Recommendations for Action](#). DG SANCO, European Commission.

Ruby, F. J. M. (2019). [Now you see us: Identifying and responding to the scale of social, emotional and mental health needs in primary school children](#). London: The Nurture Group Network Ltd.

Stiffler, M., Dever, B. (2015). *Mental Health Screening at School*. Cham: Springer International Publishing.

Qualter, P., Whiteley, H. E., Hutchinson, J. M., Pope, D. J. (2007). Supporting the development of emotional intelligence competencies to ease the transition from primary to high school. *Educational Psychology in Practice*, 23, 79–95.

Weist, M., Rubin, M., Moore, E., Adelsheim, S., Wrobel, G. (2007). Mental Health Screening in Schools. *Journal Of School Health*, 77(2), 53–58.

WHO (2020). [Adolescent Mental Health](#).

1. PIELIKUMS

PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Pētījuma izvērtējums balstīts kvantitatīvo un kvalitatīvo datu analizē. Šajā pielikumā aprakstīti šie datu avoti.

EMU: SKOLA SKRĪNINGA DATI

Gandrīz visi dati tika iegūti laikposmā no 2021. gada marta vidus līdz aprīļa beigām.²² Interpretējot datus, jāņem vērā, ka dati tika iegūti pavasara semestrī pašā pandēmijas "piķī", kad bērni jau ilgstoši bija mācījušies attālinātajā formātā un – kā novēroja klašu audzinātāji intervijās – bija novērojams augstāks emocionālo grūtību līmenis, spēku izsīkums un motivācijas kritums.

Dati tika iegūti no divām dažādām anketām:²³

- 4618 bērnu un jauniešu aizpildītām emociju skrīninga jeb labbūtības anketām;
- 2965 jauniešu, 5461 vecāku un 3751 klašu audzinātāja aizpildītām vajadzību skrīninga jeb "Stiprās puses un grūtības" anketām, kas ļāva noteikt EMU režīmu (mācību, stresa vai uzmanības) 5632 bērniem un jauniešiem.

INTERVIJAS UN FOKUSGRUPAS

Individuālās intervijas un fokusgrupas norisinājās laika periodā no 17. maija līdz 2. jūnijam. Tika veiktas 42 intervijas un fokusgrupas ar klašu audzinātājiem, atbalsta personālu un skolu direktoriem/vadības komandas pārstāvjiem. Iespēja piedalīties tika dota visām izglītības iestādēm, un gandrīz visu iestāžu attiecīgo lomu pārstāvji to arī izmantoja.

Visas intervijas un fokusgrupas norisinājās attālināti un bija daļēji strukturētas. Šeit neaprašām detalizēto intervijas protokolu, bet iezīmējam galvenās intervijas daļas.

- **I daļa. Kā skola šobrīd atbalsta bērnu emocionālās vajadzības?**
  - Kā sistēma praktiski strādā?
  - Kādi ir lielākie izaicinājumi?
- **II daļa. Kāda bija skolas pieredze pilotprojektā?**
  - Kāda bija skolēnu, vecāku, pedagogu attieksme?
  - Reakcija uz rezultātiem/kā izmantoja?
  - Vai skaidrojumi un ieteikumi noderēja?
  - Ko varētu uzlabot, lai pielāgotu vajadzībām?
- **III daļa. Vai vēlētos izmantot arī nākamgad?**
  - Vai vēlētos izmantot?
  - Cik bieži un kad mācību gada laikā?

KLAŠU/GRUPU AUDZINĀTĀJU APTAUJAS ANKETA

Izvērtējuma vajadzībām tika izveidota digitāla izvērtējuma aptaujas anketa. Anketa tika izsūtīta klašu audzinātājiem 14 izglītības iestādēm no 15, kuras piedalījās pilotprojektā, jo vienā izglītības iestādē anketas izsūtīšanas brīdī vēl nebija beidzies skrīninga process. Anketa tika izsūtīta 12. maijā jeb 2,5 nedēļas pēc brīža, kad klašu audzinātāji varēja piekļūt rezultātu vizualizācijām un skaidrojumiem EMU: Skola digitālajā platformā un veikt sarunas ar bērniem, kā arī izmēģināt EMU: Skola ieteiktās metodes.

Anketu aizpildīja 179 klašu audzinātājas (55% no 328 audzinātājiem, kurām tika izsūtīta anketa). Atsevišķās izglītības iestādēs anketu aizpildīja 18–92% klašu audzinātāju. Lielāka aktivitāte (t. i., aizpildītās anketas) bija novērojama skolās, kurās arī lielāks īpatsvars klašu audzinātāju piekrita, ka vēlētos EMU: Skola rīku lietot arī nākamajā mācību gadā (1. attēls).

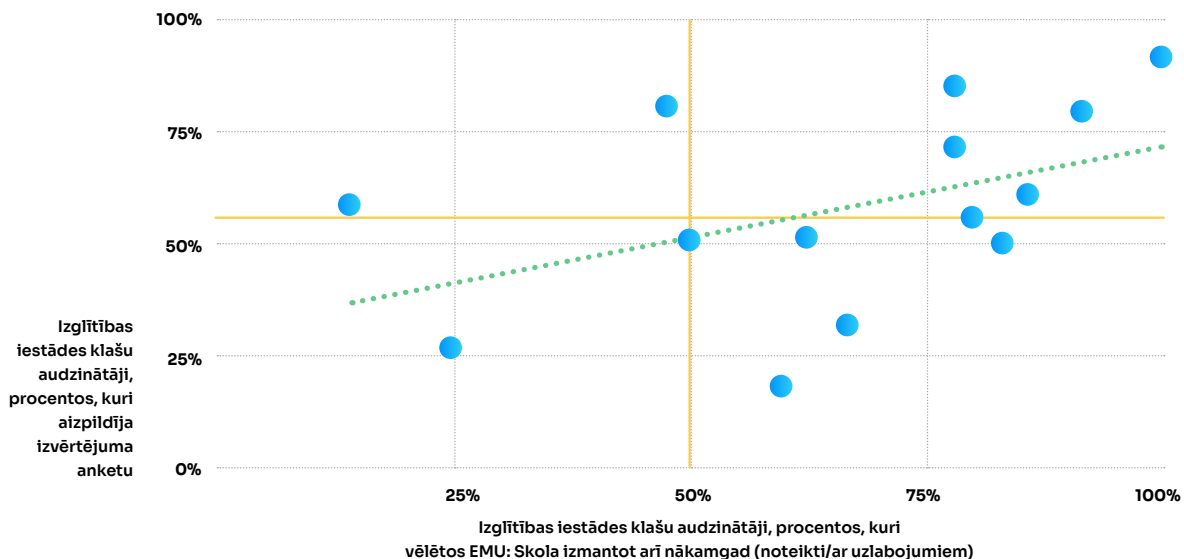
Anketas dati un analīze prezentēti attiecīgajās pētījuma nodaļās. 1. tabulā apkopoti anketā uzdotie jautājumi.

²² Izņēmums ir tikai viens tehnikums, kurā līguma slēgšanas procesa ietilgšanas dēļ skrīnings norisinājās no maija vidus līdz jūnija sākumam.

²³ Skat. 1. nodaļu un 2. pielikumu, kur aprakstītas izmantotās anketas un aprēķinu metodoloģija.

LIELĀKA KLAŠU AUDZINĀTĀJU VĒLME IZMANTOT EMU: SKOLA ARĪ NĀKAMGAD KORELĒ AR LIELĀKU KLAŠU AUDZINĀTĀJU IESAISTI IZVĒRTĒJUMA PROCESĀ

1. ATTĒLS

Avots: klašu audzinātāju izvērtējuma anketa (n = 179), izglītības iestāžu dati; autoru analīze.

JAUTĀJUMI KLAŠU AUDZINĀTĀJU IZVĒRTĒJUMU ANKETĀ

1. TABULA

SADAĻA	JAUTĀJUMI	ATBILŽU VARIANTI
IZGLĪTĪBAS IESTĀDES INFORMĀCIJA	Kurā izglītības iestādē Jūs strādājat?	Izglītības iestāžu saraksts
	Kuras klašu grupas bērniem vai jauniešiem Jūs esat klases audzinātājs/a?	<ul style="list-style-type: none"> 1.–3. klase 4.–6. klase 7.–9. klase 10.–12. klase 1.–4. kurss
JŪSU IESPAIDI PAR EMU: SKOLA SKRĪNINGA PROCESU	Kā Jūs novērtējat skrīninga kopējo procesu un laika apjomu, ko tam veltījāt?	<ul style="list-style-type: none"> Ātrs un ērts process Vidēji laikietilpīgs process Laikietilpīgs process, bet ieguvumi ir tā vērti Ļoti laikietilpīgs process, kas nav ieguvumu vērts
	Kā mēs varētu padarīt skrīninga procesu Jums ērtāku, ātrāku un vieglāku?	Atvērtais jautājums
	Cik daudz laika (aptuveni) Jums aizņēma skrīninga anketas aizpildīšana par VIENU klases bērnu?	<ul style="list-style-type: none"> Vienai anketai: līdz 10 minūtēm no 10 līdz 30 minūtēm vairāk par 30 minūtēm ne aizpildīju
	Vai, Jūsaprāt, klases audzinātājam/ai būtu jāaizpilda skrīninga anketa par VISIEM klases bērniem?	<ul style="list-style-type: none"> Jā, par visiem – obligāti Jābūt iespējai aizpildīt par vairāk bērniem, bet pēc klases audzinātāja/-as izvēles Nē – tikai par tiem augstāka riska bērniem, kurus identificē EMU: Skola rīks Klases audzinātājam/-ai nebūtu jāaizpilda anketas Nav viedokļa

JŪSU IESPAIDI PAR EMU: SKOLA SKRĪNINGA PROCESU (turpinājums)	Domājot par visu mācību gadu, cik bieži Jums kā klases audzinātājam/-ai būtu noderīgi redzēt skrīninga rezultātus, un kad, Jūsaprāt, būtu labākais laiks skrīninga veikšanai?	Atvērtais jautājums
	Vai Jums ir kādi komentāri vai ieteikumi saistībā ar izmantotajām skrīninga anketām?	Atvērtais jautājums
VECĀKU UN BĒRNU IESAISTE	Kā Jūs kopumā novērtētu klases VECĀKU iesaisti un attieksmi pret skrīninga procesu?	3. Atbalstoši un labprāt iesaistās 2. Šaubās – nepieciešami papildu skaidrojumi, lai pārliecinātu 1. Noraidoši un neatbalstoši 0. Nevaru atbildēt
	Kā Jūs kopumā novērtētu klases BĒRNU iesaisti un attieksmi pret skrīninga procesu?	3. Labprāt iesaistās 2. Šaubīgi – jāpaskaidro un jāiedrošina aizpildīt anketas 1. Nevēlas iesaistīties/noliedzoši 0. Nevaru atbildēt
	Kas varētu palīdzēt uzlabot vecāku un bērnu iesaisti un attieksmi pret skrīningu?	Atvērtais jautājums
EMU: SKOLA APMĀCĪBAS	Kā novērtējat EMU: Skola rīkotās apmācības aprīli, kurās stāstījām, kādi rezultāti būs pieejami un kā tie lietojami?	5. Ļoti noderīgas 4. Drīzāk noderīgas 3. Vidēji noderīgas 2. Drīzāk nederīgas 1. Nederīgas ▪ Neapmeklēju ▪ Nezināju par apmācībām
	Kāda veida apmācības Jums kopumā būtu nepieciešamas, lai varētu efektīvi lietot EMU: Skola un atbalstīt bērnu un klases emocionālās vajadzības?	Atvērtais jautājums
SKRĪNINGA REZULTĀTU NODERĪGUMS	Cik lielā mērā piekrītat šiem apgalvojumiem: skrīninga rezultāti man palīdzēja labāk saprast manas KLASES emocionālās vajadzības; skrīninga rezultāti man palīdzēja labāk saprast konkrēto BĒRNU emocionālās vajadzības; skrīninga rezultāti ļāva pamanīt dažu bērnu vajadzības, kuras citādāk būtu grūti ieraugāmas.	5. Pilnībā piekrītu 4. Drīzāk piekrītu 3. Neitrāli 2. Drīzāk nepiekrītu 1. Pilnībā nepiekrītu 0. Rezultātus neapskatīju
	Cik praktiski noderīgi, Jūsaprāt, bija rezultāti apkopojumi EMU: Skola sistēmā? ▪ Bērnu rezultātu skats ▪ Klases rezultātu skats	5. Ļoti noderīgs 4. Noderīgs 3. Neitrāli 2. Drīzāk nederīgs 1. Nederīgs 0. Neapskatīju
	Vai Jums ir kādi komentāri par BĒRNU rezultātu skatu (visnoderīgākais, visnenoderīgākais, kā būtiska pietrūkst)?	Atvērtais jautājums
	Vai Jums ir kādi komentāri par KLASES rezultātu skatu (visnoderīgākais, visnenoderīgākais, kā būtisks pietrūkst)?	Atvērtais jautājums
EMU: SKOLA IETEIKTĀS METODES	Vai Jūs izmēģinājat kādu no klases skatā ieteiktajām metodēm SPRIEDZES MAZINĀŠANAI KLASĒ?	▪ Jā ▪ Nē ▪ Neredzēju metodes
	Vai Jums ir kādi komentāri vai ieteikumi saistībā ar ieteiktajām metodēm?	Atvērtais jautājums
	Ja Jums bija iespēja pārrunāt klases rezultātus vecāku sapulcē, kāda bija Jūsu pieredze?	Atvērtais jautājums

KOPĒJAIS VIEDOKLIS PAR SKRĪNINGU UN EMU: SKOLA	Vai Jūs arī nākamajā mācību gadā vēlētos lietot EMU: Skola kā praktisku atbalsta instrumentu audzināšanas darbā?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jā, noteikti ▪ Jā – ar uzlabojumiem ▪ Neesmu pārliecināts/-a ▪ Nē
	Papildjautājums tiem, kuri teica, ka nevēlas nākamajā gadā lietot EMU: Skola rīku vai nav pārliecināti: kāpēc nevēlētos izmantot EMU: Skola?	Atvērtais jautājums
VISPĀRĒJIE JAUTĀJUMI PAR JŪSU SKOLU	Cik lielā mērā šis apgalvojumi, Jūsaprāt, apraksta JŪSU SKOLU: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Skolā tiek pievērsta uzmanība bērnu emocionālajām vajadzībām; ▪ skolai bērnu emocionālā labsajūta ir tikpat svarīga kā akadēmiskās sekmes; ▪ atbildība par bērnu emocionālo vajadzību risināšanu nav uzlikta tikai uz klašu audzinātāju pleciem. 	5. Pilnībā piekrītu 4. Drīzāk piekrītu 3. Neitrāli 2. Drīzāk nepiekrītu 1. Pilnībā nepiekrītu 0. Rezultātus neapskatīju
	Cik lielā mērā šie apgalvojumi atbilst JŪSU PIEREDZEI un REDZĒJUMAM par bērnu emocionālo vajadzību atbalstu skolā: <ul style="list-style-type: none"> ▪ bērnu emocionālā labsajūta ir tikpat svarīga kā akadēmiskās sekmes; ▪ skolas uzdevums ir sekot līdzi bērnu emocionālajam stāvoklim; ▪ klases audzinātājam ikdienā ir praktiski iespējams atbalstīt bērnu emocionālas vajadzības; ▪ man noderētu papildu prasmes, lai efektīvāk atbalstītu bērnu emocionālas vajadzības. 	5. Pilnībā piekrītu 4. Drīzāk piekrītu 3. Neitrāli 2. Drīzāk nepiekrītu 1. Pilnībā nepiekrītu 0. Rezultātus neapskatīju
	Vai Jums ir kādi komentāri par šo jautājumu sadaļu?	Atvērtais jautājums
NOSLĒGUMS	Vai Jums ir vēl kādi komentāri par EMU: Skola vai pilotprojekta norisi?	Atvērtais jautājums

Avots: autoru apkopojums.

2. PIELIKUMS

EMU: SKOLA IZMANTOTIE SKRĪNINGA INSTRUMENTI

Šajā pielikumā aprakstītas EMU: Skola skrīninga procesā izmantotās anketas un ar tām saistītie algoritmi.

EMU skrīnings tiek veikts divos soļos, kas detalizētāk aprakstīti turpmāk. Katrā solī bērns, vecāki vai – atsevišķos gadījumos – klases audzinātājs aizpilda īpaši veidotas skrīninga anketas, kas ļauj novērtēt bērna un klases emocionālo veselību un vajadzības. Pēc būtības skrīnings ietver divu veidu instrumentus – izglītojamo labbūtības mērījuma anketu (t.s. emociju skrīnings) un sociālemocionālo grūtību skrīninga instrumentu (t. s. vajadzību skrīnings). Šāda pieeja un šāda veida instrumenti ieteikti lietošanai skolas vidē citur pasaulē.²⁴

EMOCIJU SKRĪNINGA ANKETA

Šī anketa veidota tieši EMU: Skola, balstoties pasaules labākajā praksē. Tai ir divas vecumposmam atbilstošas versijas: 1.–4. klasei un 5.–12. klasei. Digitālās anketas aizpildīšana aizņem 3–5 minūtes.

Emociju skrīningam ir **2 mērķi**:

- veidot bērna ieradumu novērtēt savu pašsajūtu un emocijas;
- sniegt pedagogam pārskatu par klases kopējo “emociju termometru”.

Emociju skrīningā (labbūtības anketā) **bērns** atbild uz:

- 5 jautājumiem par to, kā jūtas savas dzīves svarīgākajās sfērās (skola, draugi, ģimene, pašsajūta);
- 10 jautājumiem par savām sajūtām un emocijām iepriekšējā nedēļā.

Jautājumi par fizisko labsajūtu un miega grūtībām skolas vecuma bērniem it īpaši var signalizēt par emocionālām un veselības problēmām.

VAJADZĪBU SKRĪNINGA ANKETA (“STIPRĀS PUSES UN GRŪTĪBAS”)

EMU: Skola otrās fāzes skrīninga mērķis ir identificēt tos bērnus, kuru emocionālajām vai uzvedības grūtībām jāpievērš uzmanība klases audzinātājam un/vai atbalsta komandai skolā. Šī fāze tiek saukta par vajadzību skrīningu, un tajā tiek izmantota pasaulē un arī Latvijā plaši pazīstamā Lielbritānijas pētnieku radītā anketa “Stiprās puses un grūtības” jeb “Strength and difficulties questionnaire” (SDQ). Anketa, tostarp anketas varianti latviešu valodā, ir publiski pieejama oficiālajā SDQ mājaslapā.²⁵ Visos gadījumos tiek izmantota anketas garā versija, kas ietver gan jautājumus par grūtībām/problēmu simptomiem, gan grūtību ietekmi uz bērna dzīvi. Anketa izstrādāta 1997. gadā. EMU: Skola ir piešķirta unikāla iespēja uz licences pamata izmantot šo anketu digitālā formātā. Anketas digitāla izmantošana bez licences nav atļauta.

Šis skrīninga instruments kā Latvijas kontekstam vispiemērotākais izvēlēts, konsultējoties ar ekspertiem. Izvēlē noteicošs bija tas, ka anketa jau iepriekš izmantota Latvijā gan epidemioloģiskajos pētījumos (Bezborodovs, 2020), gan praksē. Turklāt anketa “Stiprās puses un grūtības” kā praktisks skrīninga instruments tiek izmantota skolās arī, piemēram, Lielbritānijā (Department for Education, 2018). Lielbritānijas izglītības ministrijas izstrādātajās vadlīnijās šī anketa minēta kā viens no diviem izmantojamajiem instrumentiem.

Skrīningā anketu aizpilda:

- bērns (5.–12.klase);
- viens no bērna vecākiem;
- klases audzinātājs (tikai gadījumos, ja bērna vai vecāku anketas rezultāti ir paaugstināti).

²⁴ Skat. Public Health England. Evidence Based Practice Unit. (2018) Measuring and monitoring children and young people’s mental wellbeing: A toolkit for schools and colleges; Department for Education. (2018). Mental Health and Behaviour in Schools.

²⁵ <https://www.sdqinfo.org/>

Anketas rezultāti, t. i., iegūtais punktu skaits kopumā un atsevišķajās skalās un sadaļās, praksē var tikt izmantoti bez turpmākas rezultātu apstrādes vai kategorizācijas, jo grūtību līmenis pieaug ar punktu skaitu (Goodman, 2009). Tomēr, lai atvieglotu rezultātu interpretēšanu, praksē tiek izmantotas t. s. “normas”, kuras atkarībā no iegūto punktu skaita iedala rezultātus trijās vai četrās pakāpēs (normas robežās, paaugstināts rezultāts, augsts rezultāts). Tā kā Latvijā nav vēl veikti nacionālo normu aprēķinu pētījumi, tad, balstoties pieņemtā praksē, vecāku un klašu audzinātāju rezultātu kategorizācijā tiek izmantotas oriģinālās normas, kas ir balstītas Lielbritānijas populācijas datos. Vienīgais izņēmums ir bērnu anketas normas, kur izmantotas normas no topošā Ņikitas Bezborodova pētījuma, kas balstīts pirmspandēmijas datos no liela mēroga pusaudžu pētījuma Latvijā (Bezborodovs, 2020). Lai gan šīs normas ir augstākas nekā Lielbritānijas normas, mūsu analīze rāda, ka tās būtiski neietekmē EMU skrīninga algoritma rezultātus (starpība kopējos rezultātos katrai grupai – 1–2 procentpunkti).

Balstoties anketas izveidotāju ieteikumos (Goodman, 2010), tā kā anketa tiek izmantota vispārējā, nevis klīniskajā populācijā, kā galvenās rezultātu skalas tiek izmantotas 3 skalas – kopējais punktu skaits, internalizēto grūtību skala un eksternalizēto grūtību skala. Ņemot vērā mūsu ekspertu ieteikumus, lai veicinātu skolu izpratni, internalizētā skala rezultātu skatos tiek saukta par “emociju grūtībām”, eksternalizētā skala – par “uzvedības grūtībām”.

ANKETAS REZULTĀTUS APKOPOJOŠAIS ALGORITMS, KAS NOSAKA EMU REŽĪMU

Katra aizpildītā anketa – bērna, vecāku un/vai klases audzinātāja – sniedz informāciju gan par bērna simptomu kopējo punktu skaitu, gan to, cik lielā mērā šīs grūtības ietekmē bērna dzīvi. Visbiežāk pētījumos un praksē rezultātu interpretācijā tiek lietota t. s. “total score” jeb kopējo grūtību līmeņu skala pragmatisku iemeslu dēļ, jo pieejama tikai viena anketa. Tomēr anketas autori norāda, ka, izmantojot anketu vispārējā populācijā, ieteicams ņemt vērā arī respondentu atbildes uz ietekmes sadaļas jautājumiem, jo citādi anketas rezultāti pārvērtēs grūtību līmeni (Goodman, 1999). Turklāt, apvienojot dažādo respondentu anketu rezultātus, var uzlabot skrīninga precizitāti.

Tāpēc EMU: Skola skrīningā kā algoritmu izmantojam anketas radītāju piedāvāto un zinātniski izpētīto t.s. “multi-informant algorithm”, kas apvieno visu trīs (bērna, vecāku, klases audzinātāja) anketu atbildes un ņem vērā gan informāciju par grūtību simptomiem, gan to ietekmi uz bērna dzīvi. Algoritms ir publiski pieejams SDQ oficiālajā mājaslapā.²⁶ EMU: Skola gadījumā tas tiek izmantots arī tad, kad pieejama tikai viena vai divas anketas. Tomēr pilotprojektā lielākajā daļā gadījumu bija pieejamas divas vai trīs anketas par katru bērnu (bērniem 1.–4. klasē 58% gadījumu bija pieejamas gan vecāku, gan skolotāja anketas; pusaudžiem 5.–12. klasē 42% gadījumu bija pieejamas visas trīs anketas, tikai 3% gadījumu bija pieejama tikai viena anketa, ko bija aizpildījis tikai bērns).

²⁶ Skat. SDQ mājaslapu: <https://www.sdqinfo.org/py/sdqinfo/c0.py>. Tiek izmantota metrika “prediction any” (Goodman, 2000), kur rezultāts “probable” atbilst “uzvedības režīmam”, “possible” – “stresa režīmam”, “unlikely” – mācību režīmam.

3. PIELIKUMS

PIEEJA PERSONAS DATU APSTRĀDEI

Šajā pielikumā aprakstīta izmantotā pieeja personas datu aizsardzībai gan pilotprojekta laikā, gan plānotā pieeja kopš 2021. gada septembra.

PIEEJA PILOTPROJEKTA LAIKĀ

Pilotprojekta sadarbības juridiskais ietvars (t. i., līgumi, pieeja personas datu apstrādei) starp nodibinājumu "Fonds PLECS" un izglītības iestādēm un pašvaldībām tika organizēts tā, lai tas būtu pēc iespējas līdzīgāks tam, kāds tas būtu ikdienas apstākļos, kad skrīnings kļūtu par izglītības iestāžu procesa daļu – **ievērojot visas Latvijas likumdošanas un Eiropas Savienības prasības personas datu apstrādē un drošībā.**

Pilotprojekta sadarbības juridiskais ietvars organizēts, ņemot vērā, ka EMU: Skola ir atbalsta instruments audzināšanas darbā.

Lai vienotos par sadarbības juridisko ietvaru un pieeju personas datu apstrādei, pilotprojekta laikā EMU: Skola komanda veica šādus soļus.

1. Izglītības iestāžu dibinātāju uzrunāšana, informēšana, mutiska apstiprinājuma saņemšana par atļauju savā pārziņā esošajām izglītības iestādēm pievienoties EMU: Skola pilotprojektam:
  - a. pēc brīvprātības principa (Liepājas, Jelgavas, Cēsu un Rīgas pilsētu, kā arī Līvānu un Rēzeknes novadi, kopā – 11 izglītības iestādes);
  - b. pēc deleģēšanas principa (Izglītības un zinātnes ministrijas pārziņā esošās izglītības iestādes – Daugavpils, Smiltenes un Liepājas tehnikumi un Aizkraukles profesionālā vidusskola, kopā – 4 izglītības iestādes).
2. Saruna ar izglītības iestāžu vadību. Pilotprojekta norises izskaidrošana, diskusija par sadarbības juridisko ietvaru (vecāku informēšanas procesu, vecāku atļauju procesu, "Fonds PLECS" un

skolu lomu – apstrādātājs/pārzinis) un konceptuālā vienošanās par sadarbības formu (1. a gadījumā).

3. Vienošanās par sadarbības juridisko ietvaru, kas būtu maksimāli tuvs pēcpilotprojekta norisei. Juridiskais formāts: izglītības iestādes pasūta, un EMU: Skola sniedz pieeju EMU: Skola platformai ar visām no tā izrietošajām saistībām²⁷ (līdzīgi, kā tas ir citu digitālo platformu izmantošanā – E-klase, Edurio):
  - a. datu pārzinis: izglītības iestāde;
  - b. datu apstrādātājs: "Fonds PLECS";
  - c. personas datu apstrādes nolūks: izglītojamo emocionālās labsajūtas vai uzvedības grūtību noteikšanai, rūpējoties par izglītojamo emocionālo drošību skolā, kā arī mazinot to iestāšanās riskus;
  - d. tiesiskais pamats: tiesiskais pamats personas datu apstrādei ir pārziņa uzdevumu izpildīšanai, ko veic sabiedrības interesēs vai īstenojot pārzinim likumīgi piešķirtās oficiālās pilnvaras (Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta e) apakšpunkts un Izglītības likums);
  - e. personas datu iespējamie saņēmēji:
    - i. skolas pilnvarotie darbinieki (klases audzinātājs, skolas direktors, skolas sociālais pedagogs, skolas psihologs);
    - ii. nolīgtais datu apstrādātājs – nodibinājums "Fonds PLECS" (EMU: Skola sistēmas uzturēšanai un darbības nodrošināšanai apstrādātājs neveiks datu subjektu personas datu apstrādi bez pārziņa norādījumiem);
    - iii. pēc nepieciešamības tiesību aktos noteiktos gadījumos valsts un pašvaldību iestādes, piemēram, Izglītības kvalitātes valsts dienests;
  - f. datu glabāšanas ilgums: Jūsu personas dati tiks glabāti līdz pilotprojekta noslēgumam un pētījuma secinājumiem, kamēr atsauksiet savu dalību pētījumā;

²⁷ Pielikumā – Liepājas pilsētas Izglītības pārvaldes sagatavotā informēšanas vēstule vecākiem.

- g. datu subjekta tiesības (bērni, vecāki):
  - i. pieprasīt pārzinim piekļūt Jūsu kā datu subjekta apstrādājamiem personas datiem, lūgt personas datu dzēšanu, iesniedzot pamatojumu Jūsu lūgumam, likumā noteiktajos gadījumos lūgt Jūsu personas datu apstrādes ierobežošanu, kā arī iebilst pret apstrādi;
  - ii. iesniegt sūdzību par nelikumīgu Jūsu personas datu apstrādi Datu valsts inspekcijā.

Diskusiju gaitā ar katras izglītības iestādes un/vai dibinātāja juristiem un datu apstrādes speciālistiem nonācām līdz trim iesaistes līmeņiem vecāku piekrišanas apzināšanai, izejot no tā, kādu formātu kā atbilstošāko noteica izglītības iestādes piesaistītie datu apstrādes speciālisti,

- **I modelis: aktīva vecāku piekrišana, izmantojot EMU sistēmu (8 izglītības iestādes).**
Šī pieeja balstīta aktīvā vecāku piekrišanā (t. s. “opt-in” procesā) – bērns piedalās pilotprojektā tikai tad, ja vecāki ir apstiprinājuši dalību. Šo pieeju izvēlējās tās pašvaldības, kuras uzskatīja, ka esošajam tiesiskajam regulējumam trūkst skaidru interpretācijas vadlīniju, radot šaubas, vai skolas drīkst veikt šāda veida skrīningu. Tāpēc šajās izglītības iestādēs pirms anketu izsūtīšanas tika prasīta vecāku atļauja. Šīs grupas izglītības iestādes dalījās ar EMU: Skola ar bērnu un vecāku kontaktinformāciju un pamata datiem (Iejupielādēti no E-klases vai Mykoob), un EMU sistēma automātiski izsūtīja saites uz vecāku e-pastiem – lai apstiprinātu bērna dalību, vecākiem jāuzklikšķina uz saites un jāievada bērna personas kods. Personas koda ievadīšana nepieciešama, jo tikai tā vecāki var identificēt unikālu bērnu (vārdi un uzvārdi var sakrist).
- **II modelis: izglītības iestāde apzina vecākus (4 izglītības iestādes).**
Divu pašvaldību izglītības iestādes izvēlējās pašas apzināt vecākus un dalīties tikai ar kontaktinformāciju par tiem bērniem un vecākiem, kuri bija piekrituši dalībai pilotprojektā. No šīm četrām izglītības iestādēm:
  - o divas izvēlējās aktīvās piekrišanas procesu (skat. I modeli);
  - o divas izvēlējās pasīvās piekrišanas procesu – vecākiem jāatbild tikai tad, ja tie nevēlas, lai bērns piedalās

(t. s. “opt-out”). Pasīvās piekrišanas procesu izvēlējās pašvaldība, kuras datu aizsardzības speciālists uzskatīja, ka esošais likumdošanas ietvars iekļauj tiesisko regulējumu izglītības iestādei ievākt šāda veida informāciju.

- **III modelis: automātiska visu izglītojamo dalība (3 izglītības iestādes).**
Divi tehnikumi un viena profesionālās izglītības iestāde izvēlējās automātisku gandrīz visu 11 izglītojamo dalību pilotprojektā, jo šajās izglītības iestādēs ir liels īpatsvars pilngadīgu izglītojamo (53%) un jaunākie izglītojamie ir 15 gadu veci.

TIESISKAIS PAMATS:

Informāciju par tiesisko un rīcībpolitikas pamatojumu, kas uzliek izglītības iestādēm pienākumu sekot līdz skolēnu emocionālajai drošībai un vajadzībām, minot galvenos, attiecināmos punktus uz EMU: Skola lietošanu, datu iegūšanu skolu ikdienas darba vajadzībām.

PAMATOJOTIES UZ:

1. Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtējuma kartība, punkti 8, 9, 10.2, 10.8.
2. Noteikumi par valsts pamatzglītības standartu un pamatzglītības programmu paraugiem, punkti 9.3, 9.6, 9.7, 9.8, 9.9.
3. Noteikumi par valsts vispārējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem, punkti 14.3, 14.8, 14.9, 14.10.
4. Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam.

EMU datu ievākšanai un apstrādei piemērojams Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta e) apakšpunkts, nosakot, ka datu ievākšana un apstrāde nepieciešama, lai izpildītu uzdevumu, ko veic sabiedrības interesēs vai īstenojot pārzinim (izglītības iestādei) likumīgi piešķirtās oficiālās pilnvaras.

SADARBĪBAS LĪGUMA IZSTRĀDES PROCESS:

1. Līgumu izstrādāja EMU: Skola piesaistītie eksperti – praktizējoša zvērināta advokāte un jurists/datu apstrādes eksperts.
2. Līguma versiju saņēma izglītības iestādes, kas tālāk to saskaņoja ar saviem juristiem, datu apstrādes speciālistiem un/vai

dibinātāja juristiem un/vai dibinātāja datu apstrādes speciālistiem²⁸.

3. Pēc diskusijām sadarbības līgums tika pilnveidots versijā, ko EMU: Skola komanda izmantoja par pamata versiju līgumam ar izglītības iestādēm.

IZSTRĀDĀTO SADARBĪBAS LĪGUMU VEIDO TRĪS DAĻAS:

1. Vispārīgie sadarbības principi, pušu vispārējā atbildība.
2. Pilotprojekta apraksts un nepieciešamības pamatojums (atbilstoši nodibinājuma "Fonds PLECS" un Izglītības un zinātnes ministrijas savstarpēji noslēgtajam līgumam Nr. 2-6.1e/21/14 "Par izglītojamo sociālemocionālās un mentālās veselības problēmu identificēšanas un risināšanas pieejas procesa un algoritma aprobāciju Latvijā skolās").
3. Personas datu apstrādes vienošanās.

EMU: Skola fiziskā un digitālā datu drošība atbilst augstākajiem drošības standartiem, Eiropas Savienības un Latvijas Republikas regulējumiem. To nodrošinot, tai skaitā un ne tikai, tiek ievērotas šādas drošības prasības un risinājumi:

DATU DROŠĪBA

1. Fiziskā datu drošība

EMU: Skola izmanto vienas no lielākās ASV serveru kompānijas – DigitalOcean – fizisko datu centru Amsterdamā, Nīderlandē (AMS3). Tā kā fiziskā lokācija ir Eiropas Savienība, tad DigitalOcean ievēro un ir atbilstošs datu regulas prasībām. Serveris, kā to paredz Eiropas Savienības un Latvijas Republikas prasības un likumdošana, atrodas slepenā vietā un ir nodrošināts ar visu nepieciešamo infrastruktūru: bāzes un rezerves elektrības padevi, bāzes un rezerves lielas ātrdarbības datu pieslēgumu.

2. Digitālā datu drošība (serveris)

Piekluvei DigitalOcean interfeisam jāizmanto 2 faktoru autorizācija. Lai piekļūtu serverim un tajā glabātajiem datiem, ir jāizmanto SSH atslēga, kas ir pielīdzināma 617 zīmju parolei. DigitalOcean nodrošina, ka katra datu transmisija tiek veikta ar pilnu datu kriptēšanu. Nīderlandē, Amsterdamā, bāzētais datu centrs AMS3 nodrošina darbības nepārtrauktības principus un datu rezerves kopiju veidošanu atbilstoši EMU: Skola uzstādījumiem.

3. Digitālā datu drošība (sistēma)

EMU: Skola platformai SIA Cube Systems 2021. gada februārī veica drošības auditu, apliecinot, ka sistēma ir labi un pareizi uzbūvēta. EMU: Skola ir dažādu līmeņu lietotāju tiesības, kas nodrošina katram lietotājam piekļuvi konkrētai informācijai, kas nepieciešama pienākumu veikšanai, tas ir tā sauktais minimizācijas princips.

Lai pieslēgtos EMU: Skola, izglītības iestādes personālam jāizmanto iepriekš reģistrēta e-pasta adrese un parole, kuras garums un sarežģītība atbilst Ministru kabineta noteikumiem Nr. 422.

Sistēmas drošdarbībai un datu atspoguļošanai EMU: Skola lieto auditācijas datus. Jebkura ar personas datiem vai personas datu kopumiem veikta darbība vai darbību kopums, ko veic ar vai bez automatizētiem līdzekļiem, piemēram, reģistrācija, pārveidošana, pievienošana, aplūkošana, dzēšana, tiek reģistrēta, fiksējot datumu, laiku un personu (lietotāju), kura veikusi personas datu apstrādi, apskati vai veikusi jebkāda veida izmaiņas.

Visas EMU: Skola iesaistītās **personas ir piekritušas un parakstījušas konfidencialitātes noteikumus un bez atļaujas un vajadzības nepieklūst EMU: Skola datiem**, ja vien tas nav nepieciešams konkrēta darba uzdevuma izpildes nolūkā.

²⁸ Procesa laikā kopā tika aizvadītas 32 sarunas, diskusijas, jautājumu un atbilžu sesijas, detalizēti iepazīstinot katras izglītības iestādes deleģētos juristus un/vai datu apstrādes speciālistus par EMU: Skola procesu, norisi, datu subjektu tiesībām un iespējām.

PIEEJA KOPŠ 2021. GADA SEPTEMBRA

Atgriezeniskajā saitē lielākā daļa izglītības iestāžu pārstāvju uzskatīja, ka visjēgpilnāk skrīninga process strādātu, ja tas būtu integrēts izglītības iestādes kopējos datu apstrādes procesos, kādā veidā vecāki un bērni tiek informēti par to, kādi dati un kāpēc tiek iegūti, apstrādāti, uzglabāti par bērniem izglītības procesa nodrošināšanai un bērna atbalstam – līdzīgi kā tas ir ar citām skolu izmantojam platformām (EduRio, E-klase).

Turklāt izglītības iestādes jau regulāri veic dažādus skolēnu emocionālās labbūtības un citus mērījumus, kuru rezultāti tiek izmantoti mācību procesa nodrošināšanai (labbūtības aptaujas sociogrammas, izglītības iestādes pašvērtējumi, skolēnu izvērtējumi projekta PuMPurs vajadzībām, izvērtējumi pedagoģiski medicīniskās komitejas vajadzībām u.c.). Līdz ar to izglītības iestādēs ir savi iekšējie procesi, kādā veidā skolēni un vecāki tiek informēti par digitālo platformu lietošanu, kādā veidā tiek iegūti apstiprinājumi u.c. veida darbības.

Tāpat kā pilotprojektā **tiesiskais pamats personas datu apstrādei ir skolas uzdevumu izpildīšanai, ko veic sabiedrības interesēs, īstenojot likumīgi piešķirtās pilnvaras (Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta 1. punkta e) apakšpunkts un Izglītības likums).**

TAM PAR PAMATU ŅEMTI VĒRĀ LIKUMI:

- Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtējuma kartība, punkti 8, 9, 10.2, 10.8.
- Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem, punkti 9.3, 9.6, 9.7, 9.8, 9.9.
- Noteikumi par valsts vispārējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem, punkti 14.3, 14.8, 14.9, 14.10.

Tomēr sarunās ar pašvaldībām un izglītības iestādēm konstatējām, ka izglītības iestādēm ir dažāda pieeja darbam ar izglītojamo datiem. Ne visām izglītības iestādēm process ir sakārtots un juridiski pamatots (piemēram, EduRio, izglītības iestāžu pašu veidotās anketas, cita veida datu iegūšana, glabāšana, lietošana).

REKOMENDĒTAIS PROCESS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒM, SĀKOT NO 2021. GADA 1. SEPTEMBRA:

1. Informāciju par EMU: Skola iekļaut vispārējā informācijā vecākiem par skolas datu apstrādi (vecāku sapulces laikā).
2. Saņemt rakstisku vecāku atļauju par datu apstrādi un saņemt EMU: Skola anketas uz konkrētu e-pastu.
3. Informēt izglītojamos par EMU: Skola lietošanu audzināšanas stundas laikā.

Informējot vecākus un izglītojamos par EMU: Skola (tāpat kā par cita veida datu iegūšanu), par pamatu ņemot (bet ne tikai):

- personas datu apstrādes nolūku,
- tiesisko pamatu datu apstrādei,;
- iespējamās datu saņēmējus,
- datu glabāšanas ilgumu,
- datu subjekta tiesības.